

1. / . 26. 27. C. M.

523.368

A

váci kegyes-tanítórendi ház

KÖNYVTÁRA.

Co. betű II. 6-8. szám.

PRINCIPIA
PHILOCALIAE,
Bibliotheca SEV *Vaciensis*
DOCTRINAE PVLCRI,
Schol. AD *Piarum.*
SCIENTIAE FORMAM EXIGERE

CONATVS EST

LVDOVICVS SCHEDIVS,

AA. LL. ET PHILOSOPHIAE DOCTOR, IN REGIA LITERARVM
VNIVERSITATE VNGARICA PHILOCALIAE AC PHILOGOGIAE
PROFESSOR P. O., I. ORDINIS PHILOS. SENIOR, COMPLVR.
INCL. COMITATVVM ASSESSOR, IMPER. RVSS. ACADEMIAE
CHARCOVIENSIS HONORAR., SOCIET. REG. SCIENT. GÖTTING.
CORRESP. MEMBRVM, LATINAE IENENS. SOCIVS CET.

PESTHINI,

IMPENSIS CAR. ADOLPH. HARTLEBEN.

MDCCCXXVIII.

523.368

PRINCIPIA

PHILOSOPHIAE

Philosophia

DOCTRINAE PRACTICAE

Δεῖ τοῖς μὲν ἱκανοῖς ἐξημένους χρῆσθαι τὰ δὲ παραλειμμένα πειραῖσθαι ζητεῖν.

ARISTOTEL. P. VII, 10.

LUDOVICUS SCHEDIVS

AL. LIE. ET PHILOSOPHIAE DOCTOR, ET RECTOR LITTE-
RARIUM VNIuersITATIS VNIuersITATIS VNIuersITATIS
PROFESSOR P. O., ET ORDINIS THEOLOG. COMPTAR.
INGL. COMITATVS ASSessor, IMPER. REX. ACADEMIE
CHERBOURGENSIS HONORARI, SOCIET. REG. SIENT. GOTTING.
CONSESS. MEMBRUM, LATINAE LINGVAE SOCIUS ET.

PRINCIPIA

IMPRESSA CAR. ADOLPH. HARTENBERG.

MDCCCXVIII.

S E R E N I S S I M O

CAESAREO VNGARIAE AC BOHEMIAE REGIO,

HEREDITARIO PRINCIPI,

ARCHIDVCI AVSTRIAE,

I O S E P H O,

AVREI VELLERIS, INSIGNIVM ORDINVM SANCTI STEPHANI
REGIS APOSTOLICI, ET CAESAREI BRASILIANI DE MERIDIONALI
CRVCE, MAGNAE CRVCIS EQVITI,

REGNI VNGARIAE

P A L A T I N O

E T

LOCVM TENENTI REGIO,

GENERALI EIVSDEM REGNI CAPITANEO, COMITI ET IVDICI
IAZYGV M ET CVMANORVM

ETC. ETC. ETC.

TENVE HOC OPVSCVLVM

IN

PROFVNDÆ VENERATIONIS,

SINCERI OBSEQVII,

PIIQVE CVLTVS

TESTIMONIUM

D. D.

AVCTOR.

SERENISSIME CAESAREE AC REGIE PRINCEPS!

ARCHIDVX AVSTRIAE!

REGNI VNGARIAE PALATINE!

DOMINE BENIGNISSIME!

Doctrinarum emolimenta, quae cum ad mentem humanam veritatis cognitione imbuendam ornandamque, tum ad animos recte agendi legibus informandos ac nobilitandos, tum ad vitae vsum augendum et ampliandum pertinent, civitatum regnorumque attentionem et curam sollicitam omnino exposcere, adeoque principum optimorum ac sapientissimorum quorumvis tutela et praesidio digna esse, nemo sanus dubitat. Quo maioris itaque aestimanda

videtur ea scientia, quae, praeter vtilitates reliquarum communes, eam praecipue impertit, vt modum quoque ostendat, viamque muniat, ad vitae cultum humanum et civilem, qui omni virtutis genere floreat, assequendum. Quamobrem in disciplinae huius, quae studium pulcritudinis rectum comprehendens, Philocaliae nomen emeretur, apud nos magis excolendae ac stabilendae firmamentum, id sane optandum erat, vt praesentis operis editio

PRÆFATIO

fieret auspiciis PRINCIPIS, qui literarum ipse peritissimus, et earundem momentum ad prosperitatem publicam sagacissime perspicit, et iisdem constanti amore addictus, earum studia sapienter fovet iustoque honore dignatur.

TVO, SERENISSIME PRINCEPS, sublimi iudicio igitur, quod summae apud omnes bonos auctoritatis est, TVAE Voluntati omnino in literas propensae, quam cuncti venerantur, TVAE Be-

nignitati ac Gratiae in gentem nostram
inexhaustae, quam tota patria vnanimi
sensu grato colit ac suspicit, opuscu-
lum hoc suum et omnia studia cona-
minaque sua profundissimo cum pieta-
tis cultu perpetuo devovet

SERENISSIMO NOMINI TVO

Pesthini, Cal. Maiis.

MDCCXXVIII.

integerrima fide subiectus cliens,

LVDOVICVS SCHEDIVS.

P R A E F A T I O .

Quamquam et muneris ratio, et pietas in pa-
 triam, et scientiæ provehendæ ardor, opuscu-
 lum hoc ex assiduis literarum artiumque bona-
 rum studiis natum, ambitu arctiore, quem mo-
 do refert, nunc tantum consulto adstrictum,
 pridem iam in publicum proferre iuebant: ve-
 recundia tamen haud ignava sane, quo minus
 id fieret, ad hoc usque tempus cohibebat. Eo

PRAEFATIO.

quippe loco scimus esse nos, qui has orbis europaei partes, ceterum fortunatas, incolimus, ut ad Odrysiae fines et vicinas gentibus barbaris oras reiecti, plerisque populis ampliore cultus nitore laetantibus minus noti, ipsi quoque fere barbari audiamus; neque nostris seu mentibus excogitari, seu literis consignari posse quidquam putetur, quod politiorum hominum vel iudicio, vel attentione dignum foret, nisi quod forte ad res turcicas illustrandas valeat. Ecquo igitur supercilio excipiendus sperari potuisset ex hoc neglecto mundi latere profectus quantuscunque conatus ad sublimis ac venusti leges explicandas, ad culturae humanae principia stabilienda, intentus? Nonne vereri oportebat minimum, ut fronte caperata

taciti faciant convicia vultus?

ac serio examine acrive iudicio indignam scriptoris impudentiam explodant?

Enimvero ex quo poëtarum nostrorum foetus insignes exterarum quoque gentium viris doctis probati, ac praesertim PYRKERI, excellentissimi Viri, popularis nostri, poëmata per Europam magnis laudibus celebrata, male conce-

PRAEFATIO.

ptam de nobis opinionem convellere videntur, sperare licet, fore, vt conamina cetera etiam his affinia aliquam apud eos gratiam ineant, qui sincero elegantiorum literarum studio tenentur.

Equidem in hac opella, velut lucubrationum mearum ad omnem Philocaliae ambitum extensarum succincta epitome, quantum fieri poterat, constringenda elaboravi, quo systematis proponendi series nexusque facilius patescat, neque singularum partium expositione vberiore, quae fundamentis recte iactis suapte semet offert, obscuretur. In ipsa vero scientia explicanda id praesertim agebam, vt pulcri sensum ab eiusdem intelligentia subtilius distinguendo, pulcritudinem absolutam ab ea, quae tantum ad naturam humanam revocata percipitur, diligenter secernens, Metaphysicam pulcri accuratius describerem, ac principium supremum, quo omnis pulcritudo, seu pura sit, seu quibuscunque rebus comprehensa, nitatur, constituerem.

Quae omnia continenti nexu ac tenore a primis initiis exponere conatus sum, quin aliorum sententias discrepantes commemorarem, aut

PRAEFATIO.

illis refellendis immorarer, nisi ubi disciplinae
huic constituendae gravi essent impedimento.
Asserta vero doctorum virorum, qui auctorita-
te sua etiam argumentationibus hic allatis pon-
dus addere, fidemque facere possunt, frequentius
attuli, quo tutior tramite coepto incederem.
Fundamentis hac ratione positis, ubi aliorum
quoque rei peritorum iudiciis probata fuerint,
singularum artium pulcrarum institutiones, quae
speciales Aestheticae vocantur, superstruere haud
cunctabor. Scribebam Pesthini, Calendis Maiis
MDCCCXXVIII.

Conspectus operis.

PROLEGOMENA. Qui sui ipsius conscius est Externum et Internum, Materiam et Potentiam, ac utriusque nexum discernit §. 4—5. Materiae ac Potentiae nexus intimus et aequalis in Obiectis pulcritudinem, in Subiectis humanitatem efficit, 4—5. Etymologia et notio pulcri, 6—7. Scientia pulcri, Philocalia, 8—10; eiusdem partitio, 11—14; fons, 15; disciplinae subsidariae et affines, 16—17; finis Philocaliae, 18—20.

PARS I. CALLEOLOGIA, s. doctrina pulcri absoluti. 21—23.

SECTIO I. CALLEOLOGIA PURA, s. Metaphysica pulcri absoluti. 24.

CAPVT I. CALLEOLOGIA PURA ANALYTICA, (s. elementaris. 25—26.

A.) Materia pura, 27—50.

B.) Potentia pura, 31—57.

a) Vis 38—41.

b) Mens 42—48.

α) Mens tantum obscure sui conscia. 49.

β) Mens clare sui conscia 50—51.

CAPVT II. CALLEOLOGIA PVRA SYNTHETICA, s. methodica 52—54.

- A.) Coniunctio Vis purae ac Materiae purae 55—56. diversa 57—59. vnde primus et secundus gradus pulcritudinis purae absolutae 60—65.
- B.) Coniunctio Mentis et Materiae purae 66—70. diversa, 71—78. vnde supremus gradus pulcritud. abs. purae 79. Diversitas eius 80—81. Differentia a vero et bono absol. et grato 83—85.

SECTIO II. CALLEOLOGIA APPLICATA, s. Physica pulcri abs. 86.

CAPVT I. CALLEOLOGIA APPLICATA ANALYTICA, s. elementaris, 87—88.

A.) Materia abs. empirica, 89—94.

B.) Potentia abs. empirica, 95—105.

CAPVT II. CALLEOLOGIA APPLICATA ANALYTICA, s. methodica, 106—107.

A.) Coniunctio Materiae abs. emp. cum Vi abs. emp. 108—109. diversa 110—115. vnde pulcritudo anorganica 116; organica physica 117—126.

B.) Coniunctio Mentis et Materiae abs. emp. 128—129. diversa 130—138. vnde pulcritudo organica psychica 139—146. Venustum et Validum 147. Sublime 148—149. Ridiculum 150. Recessus a pulcro 151—152. Differt a vero et bono abs. emp. et a grato 153—155.

PARS II. AESTHETICA, s. Doctrina pulcri relativi, 156—159.

SECTION I. AESTHETICA PURA, s. Metaphysica
pulcri relativi, 160.

CAPVT I. AESTHETICA PURA ANALYTICA, s. ele-
mentaris, 161.

A.) Subiectum aestheticum purum, 162—172.

B.) Obiectum aestheticum purum, 173—178. di-
versum, 179—195.

CAPVT II. AESTHETICA PURA SYNTHETICA, s. me-
thodica. E certa relatione obiecti aesth. ad
Subiectum aesth. provenit sensus pulcri 195—198.
iudicium aesth. 199—200; quanam relatio plena,
201—207.

SECTION II. AESTHETICA APPLICATA, s. Doctrina
pulcri relativi empirica, 208.

CAPVT I. AESTHETICA APPLICATA ANALYTICA, s.
elementaris, 209.

A.) Subiectum aesth. emp.

a) singulare, 210—218.

α) eiusdem sensus psychicus, 219—221.

β) ingenium, 222—225.

b) sociata, Publicum, 226.

B.) Obiectum aesth. emp. 227—228. psychice or-
ganicum, 229. refertur ad Subiecti sensum
psychicum, auditum, visum, vel tactum, 230—
234; estque

a) relativum simulque in se absolutum, vel
prorsus relativum, 232.

b) i) prosaicum vel poëticum, 233.

c) primitivum vel secundarium, 234. In qui-
bus omnibus discernenda forma interna, ex-

terna et intermedia, 225; harumque diversa relatio mutua, 236—237; unde artes *purae*, 238—240; artes *complexae*, 241; propriae et impropriae, 244—245.

CAPVT II. AESTHETICA APPLICATA SYNTHETICA, seu methodica. Inter Subiectum et Obiectum perfecte aestheticum intima et aequalis coniunctio adsit, quae arte *aesthetica* efficitur, 246—248; ad quam gradatim pervenitur, 249—251 sicut ad culturam humanitatis, 252—253. Censor aestheticus, 254—255.

De historia Philocaliae, 256—264.

PROLEGOMENA.

1.

Qui *sui conscius* est, non modo se, velut *Subiectum*, discernit ab alia quacunque re, velut *Obiecto*: sed *nexum* quoque *sui* (i. e. Subiecti) cum *Obiecto*, seu *relationem* vtriusque *mutuam*, simul percipit ac discernit. — *Sui conscius* igitur etiam semper *alterius* cuiuspiam, tamquam rei obiectae, *consci*us esse debet.

„*Conscium* saepe indifferenter positum legimus,“ ait NONIUS MARC. 5, 29. (indifferenter, i. e. eo modo, quo simplex *scium*.) Interdum *consci*us, sicut *συνειδώς*, idem notat atque *cum alio sci*us, *συνεργῶν*. Multum vero differunt haec: *conscium esse rei alicuius*, *conscium sibi*, (*conscire sibi*, apud HORAT. ep. I, 1, 60.) *conscium sui*, *conscium sui ipsius* esse.

2.

Qui *sui ipsius est conscius*, in se, tamquam *Subiecto*, discernit id, quod *Internum* est, (*Internum suum*, se ipsum) ab eo, quod *Externum* est, (ab *Externo suo*, a corpore suo), ita ut vtriusque *relationem mutuam* simul percipiat.

Idem dein iam hac analogia ductus in obiectis aliis *Internum* eorundem ab *Externo* discriminare, una vero vtriusque *nexum mutuum* advertere valet. Qua facultate homo ceteris animantibus antistat.

3.

Externum, quod hac ratione tam in Subiectis, quam in rebus obiectis, distingui potest, vocatur *Materia*, ὕλη; *Internum*, quod pariter utrobique animadvertitur, *Potentia*, δύναμις, compellari potest.

4.

Inter Materiam et Potentiam nexus obtinet multiplex, ubi mox haec, mox illa diversis gradibus praevalet, mox utraque *coniunctionis aequalis et intimae* vinculo unitur.

5.

Intima et aequabilis coniunctio Materiae ac Potentiae ea est, quae in Obiectis *pulcritudinem* efficit, in Subiectis autem *Naturam humanam*, perfectam Humanitatem, constituit.

Quo respectu Humanitatem, quae vox admodum varie usurpata est, etiam *pulcritudinem internam*, seu *subiectivam*, vocare licebit, quae Subiecto insidet; ea vero, quae in Obiectis cernitur, *obiectiva* seu externa *pulcritudo* dici potest. Hoc fundamento *humanitatis* studia nituntur, unde ambitum eorum et latius patere, et rectius definiri posse liquet, quam plerumque existimatur.

6.

Vocabulum *pulcher*, quod magis convenienter primitivae suae formae *pulcer* scribendum esse, docet CICERO in Orat. c. 48., et VARRO apud CHARISIUM I, p. 56. (coll. SCAURO p. 2256. ed. PUTSCH. et SERVIVS ad VIRG. Georg. III, 278.) derivandum est a *fulceo*, antiqua forma verbi *fulgeo*, vid. DIOMEDES p. 379. ed. PUTSCH.; unde adiectivum *fulcer* ortum, (sicut a rubeo *ruber* fit, a pigeo *piger*, et his

similia) postea in *pulcer* transiit, more Romanis quoque, sicut magis Graecis, vsitato, literas eiusdem organi φ , π , β , inter se permutandi.

Ac *fulgere* quidem, *splendere*, *λάμπειν*, *σίλβειν*, pulcritudinem dici, satis constat. Vid. F. CREUTZER ad *Plotinum* de pulcritudine, (Heidelberg. 1814. 8.) p. 234. sq., eaque de causa, vt POPE (*Essay on Man*) queritur,

Poets like painters, thus unskill'd to trace
The naked nature, and the living grace,
With gold and jewels cover ev'ry part,
And hide with ornaments their want of art.

Recte quoque observatum est, apud multas nationes pulcrum denominationem suam a splendore, vel a coloribus fulgidis mutuare. Conf. ADELUNG *Wörterbuch*, v. *Schön*. HERDER *Kalligone*, I, 3. — STEWART *Essais philosophiques*, et alii.

7.

Notionem *pulcri*, quae ob varietatem rerum infinitam, quibus pulcrum inesse negari nequit, admodum difficiles explicatus habet, (*χαλεπὰ τὰ καλὰ* aiebant Graeci) recte tamen definiri putamus, si *pulcrum* generatim dicatur *id, in quo Materiae ac Potentiae intima et aequalis coniunctio inest*. *Pulcritudo* autem est ipsa haec *Materiae ac Potentiae intima et aequalis coniunctio*.

8.

Pulcrum, velut Obiectum, a Subiecto non modo *sentiri* (sensu percipi), sed etiam *cognosci* (intellectu discerni) *potest*. Illud propriae ac peculiaris

oblectationis consecutionem adfert, hoc ad *scientiam pulcritudinis sensusque pulcri* ducit. E notionum harum confusione nascitur erronea quorundam sententia, qui doctrinam de pulcro ad Scientiae (stricte sic dictae) dignitatem evehiri posse negant, eo quod pulcritudo tantum sensu, qui ad principia rationis exigi nequeat, percipiatur.

Rectius, ut plerumque, distinguit Fr. Schiller: „Keine Erkenntniss, selbst nicht einmal von der Schönheit, wird durch die Empfindung der Schönheit erworben.“ *Ueber d. nothw. Gränzen b. Gebr. schön. Formen.*

9.

Scientia pulcri, quae humanitatis quoque disciplinam complectitur, a J. TH. BAUMGARTEN, qui primus formam systematis eidem inducere tentavit, iusto arctiore comprehensione, *Aesthetica*, ab aliis dein haud plenius *Calleologia*, *Calliaesthetica*, *Scientia artis*, *Theoria bellarum artium*, appellata, rectius *Philocalia*, *φιλοκαλία*, studium pulcritudinis, dici potest, nomine ad analogiam vocabulorum Philosophiae, Philologiaeque formato.

Vocem *φιλόκαλος* pro pulcri studioso apud Graecos iam usu venisse constat e pluribus scriptorum veterum locis. Conf. *Periclis* oratio apud THUCYDIDEM II, 40. PLATO in *Phaedro*, Opp. Vol. X. p. 325. ed. Bip. — XENOPHON. memor. Socrat. III, 11, 9. — PLUTARCH. quomodo quis suos in virt. prof. sent. c. 10. — LUCIANUS *περὶ τῆς οἰκῆς* 1, et 5, et saepius. — CICERO ad div. XV, 19. (qui tamen pro *virtutis studioso* accipit) PLINIUS ep. II, 3, 8. —

10.

Philocalia non ceu farrago quaedam, aut vanus observationum criticarum, ut a quibusdam fit,

consideranda, verum tamquam *pars Philosophiae*, ad complementum eiusdem atque integritatem omnino necessaria, tractanda est. Philosophia nempe, quocunque tramite incedat, semper Scientiam nexus omnigeni Materiae cum Potentia continens, doctrinam quoque nexus intimi et aequalis inter Materiam et Potentiam intercedentis, quae *Philosophia pulcræ* est, complectatur oportet.

11.

Pulcritudo tamen non eadem ubique locum habet. Alia nempe reipsa Obiecto cuius inest, per se subsistens, nullo respectu habito ad Subiectum percipiens, quae nobis *absoluta* dicitur; alia per se proprie non subsistens, tantum impressione sua in Subiectum percipiens speciem Materiae ac Potentiae perfecte unitae prae se fert, quam propterea *relativam* nuncupare conveniet. *Absolutae pulcritudinis* disciplinam continet *Philocaliae pars prima*, quae *Calleologia*, καλλεολογία, recte appellatur; *relativam pulcritudinem* explicat *pars altera*, quae *Aesthetica*, αἰσθητική (ἐπισήμη), magis apposite vocabitur.

Absoluta pulcritudo etiam *obiectiva* certo sensu compellari potest; sicut ea, quam relativam vocamus, aliis *subiectiva* est. Consulto tamen utraque nomenclatione abstinemus, ne cum ea, quam supra §. 5. memorabamus, confundatur.

12.

Praeterea pulcritudo tam absoluta, quam relativa, primum e principiis rationis ac puro conceptu suo, semotis conditionibus, quibus res pulchrae in experientia obnoxiae sunt, deducenda est, quod *Calleo-*

logia pura et *Aesthetica pura* praestabit; dein vero in experientia ipsa etiam pulcritudo conditionibus empiricis affecta commonstrari debet, cuius notas legesque tradet *Calleologia applicata* et *Aesthetica applicata*.

Calleologia applicata et *Aesthetica applicata* hic generatim duntaxat exponere possunt pulcritudinis absolutae et relativae indolem diversis naturae artiumque operibus communem, unde fundamenta praeceptaque generalia omnium artium pulcrarum petuntur. Singularum tamen quarumvis artium theoria specialis hic exigi nequit, quippe quae tot disciplinis specialibus pertractanda est, quot diversae pulcritudinis species, variaeque huius in humanam naturam agendi formae censentur.

13.

Cum denique pulcritudo quaevis e Materiae ac Potentiae certa quadam coniunctione oriatur, non modo horum eiusdem elementorum indoles veraque constitutio investiganda, sed etiam coniunctionis recta ratio et norma examinanda est. Quare in cunctis partibus scientiae huius iam supra memoratis ita versabimur, ut expositione *analytica*, seu elementari, quae singulorum elementorum notiones, notas legesque proponat, praemissa, sequatur doctrina *synthetica*, seu methodica, rationem modumque in elementis his ad pulcritudinem efficiendam vniendis necessarium explicans.

14.

Schema proinde, quo Scientiae pulcri partes ad systematis formam exigendae rite comprehendantur, tale formandum esse existimamus:

PHILOCALIAE

Pars I. continet *Calleologiam*, s. doctrinam Pulcri absoluti, cuius hae sunt sectiones et capita:

Sectio I. Calleologia pura.

Caput I. Calleologia pura analytica, s. elementaris.

Caput II. Calleologia pura synthetica, s. methodica.

Sectio II. Calleologia applicata.

Caput I. Calleologia applicata analytica, s. elementaris.

Caput II. Calleologia applicata synthetica, s. methodica.

Pars II. continet *Aestheticam*, s. doctrinam Pulcri relativi.

Sectio I. Aesthetica pura.

Caput I. Aesthetica pura analytica, s. elementaris.

Caput II. Aesthetica pura synthetica, s. methodica.

Sectio II. Aesthetica applicata.

Caput I. Aesthetica applicata analytica, s. elementaris.

Caput II. Aesthetica applicata synthetica, s. methodica.

15.

Quod ad *fontem* attinet, e quo doctrinam pulcri haurire oportet, alter quidem erit, vnde pulcrum ipsum (ceu argumentum, obiectum) sumere licebit, alter vnde scientiam (ceu formam doctrinae) petere debemus.

Atque scientiae pulcri quidem alium fontem assignare haud possumus, quam eum, e quo scientia omnis, et praesertim Philosophia, cuius partem Philocalia constituit, derivatur, nempe *Rationem*; λέγω γὰρ νῦν ἀρχὴν ἐπισήμης, recte ait *Aristoteles*, *analyt. post.* I, 33; et ἐπικοινωνῆσαι δὲ πάσαι αἱ ἐπισήμαι ἀλλήλαις κατὰ τὰ κοινά· κοινὰ δὲ λέγω, οἷς χρῶνται, ὥς ἐκ τούτων ἀποδεικνύντες. *Ibid.* c. 11.

Pulcri vero ipsius fontem vberrium in *Natura humana* quaerendum esse putamus, quippe quae tam absolutae, quam relativae pulcritudinis exemplar ac veluti normam continet. *Conf.* §. 5. et 143.

16.

Ad hos fontes autem duplex patet accessus, a priori alter, alter a posteriori. Vtrumque *disciplinae subsidiariae* commonstrant; aliae quidem directe, quas primi ordinis vocamus, aliae indirecte, quas ideo secundarias appellare convenit.

Inter subsidia primi ordinis, quae viam a priori directe pandunt, censetur omnis Philosophia, atque in specie illae partes eius, a) quae ad mentis animique indolem ac leges cognoscendas ducunt, veluti sunt: Psychologia, Logica, Metaphysica, Ethica cet., dein b) quae in materiae corporumque natura et legibus, tam universe, quam praesertim in naturae humanae recessibus eruendis versantur, ut sunt: Scientia naturae generalis, Physica, Physiologia, Zoonomia, Phytonomia, Anthropologia cet.

Viam a posteriori pariter ostendit usus ac studium diligens et naturae pulcræ et operum artis classicorum omnis aevi, quo nempe sensus pulcri

excitatur et perficitur, qui per se quidem solus nunquam pulcri cognitionem scientiamque impertiri potest, cuius ductu tamen ad rationis altiora praesidia pervenitur, unde ipsi quoque necessaria lux et securitas accedit.

Subsidiis autem secundariis, quibus priorum tractatio facilior evadit et feliciorem successum nanciscitur, accenseri debent: linguarum cultiorum veterum aequae ac recentiorum cognitio, unius alteriusve artis pulchrae exercitatio et *πραγματεία*, historia literarum et artium ac generatim culturae humanae, archaeologia, mythologia, symbolica cet.

17.

Inter *confines*, aut si mavis affines, Philocaliae *disciplinas*, quae aliqua ex parte finem eundem, utpote pulcritudinem, contingunt, cetera vero propriam directionem sequuntur, referenda est *Philologia*. Haec enim sermonis humani (rationalis), *λογου*, *λογίας*, ceu adminiculi ad pulcritudinem exprimendam apprime idonei, originem, principia, legesque toto ambitu suo exponens, simul etiam modum ostendit, quem in pulcris formis tam prosaicae, quam poëticae, orationis tenere oporteat, unde *Aesthetica specialis Rhetoricae ac Poëseos* exsurgit. Eadem ratione aliorum quoque adminiculorum, quibus ad formas pulchras exhibendas utimur, veluti tonorum, colorum cet. disciplinae peculiares pleniore ambitu tractatae, *Studium tonorum φιλοτονίαν*, *Studium picturae φιλοζωγραφίαν* cet. constituent.

18.

Finis proximus, in quem hae de pulcro disquisitiones instituuntur, is est, 1) ut causas effectusque pulcritudinis, ubique se manifestantis, e supremis rerum principiis deducamus atque ita explicemus, quo certa et definita de rebus pulcris iudicia reddi queant; dein 2) ut et facultatis pulcrum percipientis et vis pulcrum producentis functiones legesque ita evolvantur, quo utriusque efficacia, auctoritas et usus recte intelligantur.

19.

Ad communis vitae usum igitur haec scientia eandem habet vim, quam ceterae partes Philosophiae intra suum quaeque ambitum sibi merito vindicant. Neque enim e. c. *Logica* intelligentiam vel mentem cuiquam impertire, neque eandem solis praeceptis, licet acutissime deductis, perficere valet; (recte namque ait QUINTIL. VI, 5, „iudicium non magis arte traditur, quam gustus et odor“) at vero eam, quae nobis iam inest, usu atque exercitio legibus suis conformi accedente, recte dirigit acuitque. *Ethica* pariter ipsam recte agendi potentiam nemini largitur, neque solis moralibus decretis, quantumlibet subtiliter demonstratis, virtutem auget, (egregie monet PLATO, διδάσκων οὐποτε ποιήσεις κακὸν ἀνδρ' ἀγαθόν); at vero morum vim homini a natura inditam, usu legibus suis convenienter addito, perficit. Pari modo *Scientia pulcri* neque ingenium, neque sensum vernusti aut sublimis cuiquam ingenerare, neque sola legum suarum intelligentia sive perfectum oratorem poetamve formare, sive rudem puerum ad humanum

cultum erudire valet: at vero *usus* atque *exercitatio* legibus philocalicis conformis, facultatem pulcrum percipiendi et producendi a natura insitam omnino exacuit et ad veram culturam provehit. Conf. CICERO de off. 1, 18, 60. HORAT. od. IV, 4, 33. sq. — LONGIN. π. ὑψ. c. 2.

20.

Quae praeter haec de *utilitate* scientiae ad studium eiusdem discentibus commendandum in prolegomenis vt plurimum adferri solent, ea quidem ante pertractatum ipsius disciplinae complexum haudquam intelligi, proinde omni fructu carere, putamus.

Idem etiam de *historia scientiae*, quae hoc loco potissimum exponi solet, iudicare promptum est. Neque enim prima institutio, neque incrementa, neque aliae quaecunque mutationes scientiae cuiuspiam comprehendere possunt ante, quam partes ad orbem eius spectantes, in quibus haec acciderunt, cognoscantur; neque has ignorantis vnquam intererit rescire, quas vicissitudines subierint. Quamobrem vtrique huic rei exponendae locum coronidis assignare malumus.

PHILOCALIAE

PARS PRIMA.

C A L L E O L O G I A ,

S E V

DOCTRINA PVLCRI ABSOLVTI.

21.

Si *Pulcrum* generatim e Materia et Potentia, tamquam elementis suis, aequaliter et intime iunctis existit, horum diversitas Pulcro quoque non potest non inducere diversitatem.

Ac primo quidem differentiam permagni sane momenti advertere licet, qua Materia et Potentia alia *vera* est, reipsa subsistens (realis) atque *in se talis*, etiamsi a nullo Subiecto percipiatur, (ἐάν τε φαίνεται, ἐάν τε μὴ, ait PLATO in Hippiia mai. p. 33. ed. Bip. Opp. Vol. XI.) v. c. quae in homine vivo adest: alia vero non reipsa subsistens, *in se non talis est*, qualis a Subiecto percipitur, sed tantum impressione sua in Subiectum percipiens formam sive speciem alicuius Materiae et Potentiae vnitae prae se fert; e. g. in figura hominis picta. Illam Potentiam et Materiam vocamus *absolutam*, et Pulcrum inde consurgens pariter *absolutum* (i. e. omni nexu cum

Subiecto percipiente solutum, liberatum); hanc Materiam et Potentiam vero *relativam*, (i. e. quatenus ad Subiectum, a quo tamquam talis percipi potest, *refertur*) ac Pulcrum exinde proveniens aequè *relativum* compellare licebit.

Pulcrum absolutum, quod hic spectamus, probe discernendum est ab eo, quod alii scriptores hoc vel analogo quopiam nomine signare solent. Alio nempe sensu accipitur *Pulcritudo absoluta* apud W. T. KRUG *Aesthetik* §. 23. *Anm.* 1.; alio itidem *Beau absolu* apud KÉRATRY (*Du Beau dans les arts d'imitation.* Paris 1822. 8.) Tom. I. p. 189. sq. Aliud est veterum Stoicorum ἀγαθὸν καλόν, cf. DIOG. LAËRT. in Zenone VII, 100., aliud καλὸν θεῖον apud PLATONEM in *Sympos.* (cf. *Opera*, ed. Bip. Tom. X, p. 249.); aliud Neoplatonicorum κάλλος ὃν αὐτὸ καὶ τὸ πρῶτον apud PLOTIN. in *Ennead.* VI, 7.; aliud καλὸν ὑπερέσσιον apud DIONYS. AREOP. de div. nom. c. IV, n. 7. Differt etiam a *pulcro ideali* et *obiectivo* recentiorum; illud nempe nobis *pulcrum purum* vocatur, obiectivum autem pulcrum omne nobis est, quod in obiectis deprehenditur, sive absolutum, sive relativum sit. (cf. §. 5.)

22.

Cum in Pulcro absoluto tantum ipsa Pulcritudo in se spectetur, i. e. κάλλος, (seu τὸ καλόν, ᾧ κατὰ πάντα ἔξιν, ἃν τ' οὖν φαίνεται, ἃν τε μὴ, vt PLATO dicit in *Hipp. mai.* ed. Bip. Vol. XI. p. 32. sq.) scientiam eius recte Calleologiam, καλλεολογίαν, nominare licebit, quae primam Philocaliae partem constituet. In Pulcro relativo magis respicitur apperceptio Pulcri, quae sensuum ope fit, αἴσθησις, quare scientiam huius magis accommodè *Aestheticam* compellabimus, quae alteram Philocaliae partem sustinebit.

23.

Aliud discrimen porro, quod in elementis Pulcri solite curandum putamus, est, quo Materia Potentiaque (tam absoluta, quam relativa) *pura*, empiricis conditionibus haud obnoxia (abstracta), differt a Materia Potentiaque *applicata*, quae conditionibus empiricis subiecta, in experientia occurrit. E Materia et Potentia utraque absoluta pura aequaliter intimeque inter se iunctis, provenit *Pulcritudo absoluta pura*, cuius disciplina proinde *Calleologia pura* dicitur, quae eadem est cum Metaphysica Pulcri absoluti; e Materia et Potentia absoluta applicata seu empirica nascitur *Pulcritudo absoluta empirica* seu *applicata*, cuius doctrinam *Calleologia applicata* comprehendet. Ita etiam e Materia et Potentia relativa pura generatur *Pulcritudo relativa pura*, cuius expositionem *Aesthetica pura* complectetur; Materia et Potentia relativa empirica vero perfecte unita *Pulcritudinem relativam applicatam* gignit, quam *Aesthetica applicata* explanabit.

SECTIO PRIMA.

CALLEOLOGIA PVRA,

SE V

METAPHYSICA PVLCRI ABSOLVTI.

24.

Vt indolem genuinam Pulcri absoluti puri recte cognoscamus, prius elementa eiusdem, Materiam nempe absolutam puram, et Potentiam absolutam puram, examini subiicere oportet, quod praestabit *Calleologia pura analytica*, seu *elementaris*; dein vero videndum, quamam via methodoque eorundem recta coniunctio, seu synthesis, perfici debeat, quam *Calleologia pura synthetica*, seu *methodica*, monstrabit.

Initia pulcri simplicissima, eo, quem hic urgemus, modo solerter scrutari, haudquisquam ad vanas speculandi pruriginis argutias pertinere putabit, nisi qui e PLATONIS sententia in *Theaeteto* (Opp. Vol. II, 76. sq.) μάλ' ἐν ἀμυγροῖς προᾶξεις καὶ γενέσεσι καὶ πᾶν τὸ ἀόρατον οὐκ ἀποδεχόμενος ὥς ἐν οὐσίᾳ μέγει, merito accenseri velit ἀμυγροῖς, οἳ οὐδὲν ἄλλο οἰόμενοι εἶναι ἢ οὐ ἂν δύνανται ἀποῖξαι τῶν χροστῶν λαβέσθαι. Primis nempe notionibus ad puram suam originem revocatis, verique constitutis, longe facilius est vagos, qui iudicia de pulcro plerumque turbare solent, conceptus ad rectum certumque tramitem reducere.

CAPVT PRIMVM.

CALLEOLOGIA PVRA ANALYTICA

SEV

ELEMENTARIS.

25.

Quidquid est (s. existit, ἔστι, omne *Ens*), in se ac pure spectatum est vel agendo, vel est non agendo. Vtrumque tamen reipsa est, revera existit, est reale; negativa proinde haec formula: „est non agendo“ in se proprie affirmativam habet significationem, nempe hanc: „spatium implet.“

In lemmatibus metaphysicis, quorum ope argumentationes ad scientiae nostrae scopum ducentes firmare oportet, ab his initiis ordiendum esse putabamus. Quae ultra haec assurgunt, ea sibi Metaphysica sola iure meritoque vindicat, in quibus ratio humana recta via procedens non potest non ad certam *Entis perfectissimi*, tamquam supremi Numinis, agnitionem devenire, vt ingenue fatetur BACO VERULAM. *de dign. et augm. scient. lib. 1.* — GÖTHE zur *Naturwiss. I. B. 2. H. S. 115.*

26.

Quod est non agendo, i. e. quod spatium implet, communiter *Materia*, ὕλη, dicitur; id, quod agendo est, generaliter vocari solet *Non-Materia*, ἀνύλον, quod tamen, vt directa expositione utamur, *Potentiam*, δύναμιν, compellare malumus. Cum vero hic utraque in se ac pure (abstracte) spectetur,

tam *Materia* vt absoluta (§. 21.) et pura (§. 23.), quam *Potentia* vt absoluta et pura, considerandae sunt.

Haec partitio suprema eorum, quae sunt, in *Materiam* et *Potentiam*, ab omnibus fere Philosophorum sectis recepta est; quod Jo. FORT. ZAMBONI in diss. *adv. artes rec. Physiolog.* (Pisis, 1820. 8.) pag. 7. sq. recte animadvertit. Plerique tantum alia nomenclatione, non semper satis accommoda, vsi, rectae partitionis antithesin saepe neglexerunt. Alii nempe *κοσμὸν νοητὸν* et *κοσμὸν σωματικὸν* vel *αἰσθητὸν*, alii *κοσμὸν φυσικὸν* et *ψυχικὸν*, alii *νοούμενα* et *φαινόμενα*, alii *ἔλην* et *νόον* hac ratione sibi opposita censent. *Parmenides* ipse apud DIOG. LAËRT. IX, 5, 2. *πῦρ*, ὃ *δημιουργεῖ τὰς ἔχρει*, et *γῆν*, ἣ *ἔλῃς τὰς ἔχρει*, hoc sensu distinguit. *Leucippus* vero statuit, *atomos* alias igneas, quae rotundae ac *per se mobiles* sint, alias autem frigidas esse, quas angulatas atque *inertes* dicit. Conf. ARISTOTELES *de coelo* III, 4, et *de anima* I, 2. — Pari conatu et eodem consilio denique complures Philosophi reale et ideale, externum et internum, res humanas et divinas, terrena et coelestia, temporalia et aeterna, mundum obiectivum et subiectivum, obiectum et subiectum absolute positum, finitum et infinitum, sensuale et supra-sensuale, naturam et intelligentiam, ego et non-ego, atque his similia, tamquam ea designant, ad quae in omnium, quae sunt, divisione postremo regredi oporteat.

A.) *Materia pura.*

27.

Materia pura (abstracte sumta, in se sola considerata) dicitur id, quod non alio modo *est* (s. existit), quam *non agendo*, i. e. *spatium implendo*, s. quod reipsa duntaxat spatium implet. Conf. §. 26.

Cum quis dicit, omne quod est, aliter esse non posse, nisi in spatio, proin omnia esse Materiam, non satis advertit, aliud esse; „*spatium implere*“, aliud „*in spatio esse*. — Plerique adhaec Materiam puram ab empirica haud accurate distinguunt. Quare alii eam principium elementorum et quorundam animantium dixerunt, vti refert DIOG. LAËRT. *prooem.* 10; alii Materiam sese moventem, ὕλην κινεμένην, memorant, *ibid.* in Platone III, 69; — alii Materiam puram et corpora confundunt, velut ipse CARTESIUS, *in princ. Philos. Amstel.* 1656. 4. *Part. II. c. 1.* et alibi; — alii Materiam puram spatium et tempus implere asserunt, alii eam actuosam et efficacem praedicant, alii eam nil aliud esse, nisi vim sese manifestantem, putant; alii autem id, quod per se subsistens cognosci, nunquam tamen cognoscere queat. cet. Conf. ARISTOT. METAPH. VII, 7. — I. KANT. *Metaph. Anfangsgr. d. Naturwiss.* 1786. 8. p. 31. — G. R. TREVIRANUS *Biologie* 1ter B. (Göttingen. 1802. 8.) p. 25. — A. SCHOPFENHAUER *d. vierf. Wurz. des Satzes vom zur. Grund.* Rudolstadt, 1813. 8. §. 19. coll. §. 42. — W. T. KRUG *Handbuch d. Phil.* 1. p. 329. f. — FR. CALKER *Urgesetzlehre.* Berlin. 1820. 8. §. 163. f. — PH. C. HARTMANN *Geist d. Menschen.* Wien. 1820. 8. p. 2. — C. F. HELLWAG, *Physik des Unbelebten und Belebten.* Hamburg. 1824. 8. — F. E. BENEKE, *das Verhältniss von Seele u. Leib.* Göttingen. 1826. 8. — J. C. A. HEINROTH *Psychologie.* Leipzig 1827. 8. p. 264. et alii. — Materiae purae autem ab empirica distinctione accuratiore assumpta, omnis Materialismi tam crassioris quam subtilioris initia reprimuntur.

28.

Haec Materiae purae notio sequentes notas eiusdem *essentiales* innuit:

1) *Materia est spatium implendo, non agendo, proin ex se non agit, ergo ipsa se ad agendum determinare nequit, i. e. iners est.*

2) Materia spatium implet, ergo partes habet extra et iuxta se positas, i. e. *extensa* est.

3) Materia partes habet extra se positas, quae proin se vicissim excludunt, non compenetrant, verum discretae sunt ac singulares. Materia igitur est *singularis*, ab alia Materia non compenetrabilis.

29.

Materia, tamquam iners, ex se ipsa non agit; quotiescunque igitur agit, ab alio (ex se agente) ad agendum determinari debet, i. e. agitur; pendet ergo ab alio, i. e. subest necessitati externae. *Lex* proinde Materiae, seu norma, qua Materia in agendo determinatur, est *Lex necessitatis externae, absolutae*.

30.

Materiae purae partes non differunt a se invicem, nisi sola sua existentia, i. e. spatii impletionem, adeoque exclusionem mutua, seu singularitatem. Nihil enim inest in Materia pura, quod varietatem inducat; quare *partes* Materiae purae omnino *pares ac sui similes* esse oportet, easdemque *informes*, nullam habentes formam, quippe quae tantum e conjunctione Materiae cum Vi oritur.

B.) *Potentia pura.*

31.

Potentia pura (abstracte sumpta) dicitur nobis id, quod non alio modo *est*, quam *agendo*. Quamquam igitur *Potentia* spatium non implet, tamen *est*, *est*, existit reapse, reale est.

32.

Ex hac notione Potentiae purae suapte intelliguntur *notae eiusdem essentielles*:

1) Potentia pura *est agendo*, proinde ex se agit, ipsa se ad agendum determinat, i. e. *actuosa* est.

2) Potentia pura *est agendo*, proinde spatium non implet, non habet igitur partes neque extra neque iuxta se positas, i. e. *simplex* est, ac propterea tam cum alia aliqua Potentia simul esse (i. e. vna agere), quam et in ipsa Materia simul adesse, (in illa etiam agere) potest.

3) Potentia pura non habet partes extra se positas, se invicem in spatio excludentes, non est igitur singularis, non spatio conclusa, sed vna eademque pluribus inesse, in pluribus simul agere potest, i. e. *communis* est.

33.

Potentia pura est agendo, ex se agit, in se ipsa habet determinationem directam ad agendum, ergo suapte, *sua sponte agit*. *Lex* igitur *Potentiae*, seu norma, qua Potentia pura in agendo determinatur, est *Lex spontaneitatis*.

34.

Potentia pura, quia ex se suaque sponte agit, alia ab alia differre potest huius actuositatis a) directione, b) intensione, c) specie.

35.

Directio nempe actuositatis alia *immanens* esse potest, alia *transiens* in Materiam aut Potentiam

quandam; qua in re quidem iterum ea differentia concipi potest, vt haec directio actuositatis vel *vna* tantum determinata ratione viaque transeat in aliud quid, vel *pluribus* modis viisque.

36.

Intensio actuositatis aequae varia omnino assumi debet, ita, vt alia Potentia maiore, alia minore intensionis gradu gaudeat; et quidem ea cum differentia rursus, vt haec intensio actuositatis vel *unum* eundemque duntaxat definitum *tenorem* in eadem Potentia continuo servet, vel aliqua Potentia pluribus ac diversis gradibus intensionis, quibus ad agendum semet determinet, polleat.

37.

Species actuositatis omnino alia est in ea Potentia, quae, dum agit, ab eo, in quo, vel in quod agit, semet discernit, i. e. *sui conscia est*; alia vero est in ea Potentia, quae agendo nunquam se discernit ab eo, in quo, vel in quod agit, i. e. *sui conscia non est*. Atque illa *sui conscientia* iterum vel in certo quopiam ac definito gradu tantum consistere potest, ita vt neque ab omnibus aliis, in quae agit, neque aliter, nisi obscure, se discernat; vel illa *sui conscientia* perfectior est, quae nempe a pluribus, aut ab aliis omnibus, in quae agit, et quidem clare, aut distincte, semet discernere queat. Potentias vero hac specie actuositatis differentes diversis quoque nominibus distinguimus; illa nempe Potentia, quae *sui conscia non est*, *Vis*, *ἰσχυρὸς* vocatur, haec au-

tem, quae sui conscia agit, *Mens*, νόος (*νῆς*) appellari solet.

α) *Potentia pura sui non conscia*, seu
Vis pura.

38.

Potentia pura sui haud conscia, s. Vis pura, ex se quidem agit, verum ipsa se neque ab eo, in quo aut in quod agit, neque ab eo, quod in ipsam agit, discernere potest; unde saepe aliarum Potentiarum, a quibus se non discernit, directionem quoque recipit et patitur; fit proin *receptiva*, *passiva*.

39.

Quamobrem essentielles eiusdem notae (§. 32.) has nanciscuntur modificationes:

1) Est quidem actiosa, ex se agit (§. 32, 1.), verum sui non conscia neque se, neque id, in quod aut ob quod agit, discernens, neque certum finem agendi sibi proponere, neque apposite ad eundem agere valet.

2) Est quidem simplex, spatium non implet, partibus caret (§. 32, 2.); at sui haud conscia, se ipsa non discernens ab aliis, facile cum aliis Potentiis et cum ipsa Materia iungitur.

3) Est quidem communis, non habet partes mutuo semet excludentes (§. 32, 3.); ast cum ipsa Materia facile semet iungens, eodem saepe, quo Materia, spatio clausa latet.

40.

Potentiaë sui haud consciaë plures, s. Vires, eandem tenentes directionem, mutuo se iungere queunt, quo intensio earundem augescit; quae diversa intensione agentes diversam quoque directionem per se habent, ita solummodo coalescere possunt, si maior Potentia minores, quantumvis per se actuosas, tamen ad suam quoque directionem impellat, vnaque comprehendat ita, vt hae Potentiae inferiores s. secundariae evadant, illa superior ac rectrix ceterarum permaneat.

41.

Vis pura in agendo quidem sequitur legem spontaneitatis, cum Potentia sit ex se agens (§. 33.): verum quia, vt sui non conscia, tam alias Potentias, quam et Materiam recipiens, easdem in se agere patitur, in actuositatis suae intensione ac directione subiacet *Legi spontaneitatis hypotheticae*.

β) *Potentia pura sui conscia, s. Mens pura.*

42.

Potentia pura sui conscia dicitur id, quod agendo est ita, vt se, tamquam Subiectum, ab alia quacunque seu Potentia seu Materia, velut Obiecto, discernat.

Potentiam puram sui consciam recte *Mentem* vocare licebit, quatenus a μένος (potentia, robur,) derivata vox tam brutis animantibus, quam hominibus, quin et superioribus entibus, tribuitur. *Anima* compellatur eadem Potentia, quando cum Vi coniuncta efficit,

ut corpus aliquod vivat et sentiat. *Intelligentiam* alii vocant, nomine tamen ambiguo, mox absolute nimirum, mox relative accepto. Graeci veteres vocabulum *Δαίμων* eodem saepe significato, quo nos Mentem, usurpasse videntur, derivatum nempe a *δαῶν*, *δαίω* i. e. scio, quasi *δαίμων* sciens, sui conscius.

43.

Hac sui conscientia essentiales notae, quibus Potentia pura, qua talis, omnino pollet, modificationes obtinent sequentes:

1) Est *actuosa* (§. 32, 1.) sed, tamquam sui conscia, ipsa se ab eo, in quod et ob quod agit, discernens, certum finem etiam sibi proponere, atque ad eundem apposite agere potest; i. e. scienter, *intelligenter actuosa est*.

2) Est *simplex* (§. 32, 2.), in aliis etiam simul esse agereque potest; sui tamen conscia, semet ab his discernendo, pro se subsistens, i. e. *vna est et individua*.

3) Est *communis* (§. 32, 3.), in pluribus etiam simul vna eademque inesse, cum pluribus vna agere potest; verum sui conscia semper vna eademque perseverans, ubique tantum ex sua indole ac lege agit, *sibi constat*, (quod recentiores dicunt: habet characterem.)

44.

Potentia pura sui conscia in agendo aequae, sicut quaecunque Potentia, vtpote ex se agens, *Legem spontaneitatis* sequitur, et quidem, tamquam sui conscia, tam ab aliis Potentiis omnibus, quam a Materia semet discernens atque immunem praestare va-

lens, *Legem* observat *spontaneitatis absolutae* (sui consciae), i. e. *libertatis*.

45.

In Potentiis autem sui consciis, nempe scienter ex se agentibus, aequè concipere licet actuositatis huius diversitatem, respectu a) directionis, b) intensionis, c) speciei.

46.

Potentia nempe semet ab aliis distinguens, et illa alia quoque inter se mutuo discernens, huius actuositatis eam potest habere *directionem*, vt

a) vel tantum discernendo agat, i. e. *cognoscat*, — haec *immanens* directio dici potest —

b) vel discernendo etiam ad id tendat, vt, quod discernit, idem etiam aut mutet, aut in statu suo conservet, i. e. *velit*; quam *directionem transitivam* appellare licebit.

47.

Intensio quoque actuositatis Potentiae sui consciae diversa concipi potest, cum et eadem Potentia ex se scienter agens mox maiore mox minore gradu suam exerere valeat indolem activam, et diversae quoque Potentiae diverso intensionis gradu ex indole sua primigenia pollere queant.

48.

Species vero actuositatis diversa in Potentiis sui consciis tantum per limites primigenios, quibus in iisdem conscientia sui constricta est, definitur. Inde namque

a) alia Potentia est obscurae tantum sui conscientiae capax;

b) alia clarae distinctaeque conscientiae sui capax est; quo facile intelligitur,

c) talem quoque Potentiam adesse, quae ceteris omnibus clarissime ac distinctissime, seu perfectissime sui conscia sit.

Quae ad notiones Materiae ac Potentiae curatius definiendas hactenus prolata sunt, vix quemquam ad eam cogitationem inducent, ut doctrinam LEIBNITZII de Monadibus hic revocatam existimet.

49.

Potentia obscure sui conscia non potest non hac ipsa limitatione indolis suae alias notarum essentialium nancisci modificationes. Sunt autem sequentes:

1) Est actuosa, et quidem intelligenter actuosa, (§. 43, 1.); at quia se ab eo, in quod et ob quod agit, obscure tantum discernit, finem aliquem, at obscure duntaxat, sibi proponere, neque ad eundem clare tendere potest, i. e. *obscura intelligentia* (analogo rationis) agit.

2) Est simplex, pro se subsistens, vna et individua (§. 43, 2.); verum quod ab aliis Potentiis et a Materia tantum obscure semet discernit, facile *cum Vi*, et ope huius *cum Materia* unitur.

3) Est communis, sibi constat, (§. 43, 3.); at sui tantum obscure conscia, non secus, nisi obscure duntaxat ex indole sua semper et ubique agit; *habet characterem obscure sibi constantem*.

Lex proinde, quam Potentia obscurae conscientiae sui capax in agendo sequitur, est *Lex spontaneitatis*

quidem *absolutae*, sed *obscurae*, i. e. arbitrium coecum, libertas a coactione.

50.

Potentia clarae aut distinctae conscientiae sui capax omnino alias notarum essentialium determinationes obtinet. Est enim

1) Non tantum intelligenter actuosa (§. 43, 1.); sed quia tam ea, in quae agit, quam ea, propter quae agit, a se tamquam Subiecto agente, et inter se vicissim, omnino clare pleneque discernit, non modo certum finem sibi clare distincteque proponere, verum etiam apposite ad eundem operari valet, i. e. *clara cum intelligentia agit*.

2) Non tantum simplex ac per se subsistens est (§. 43, 2.); verum quia clare sui conscia semet a cunctis aliis distinguit, etiam a Vi et Materia quaque immunem se praestare valet, ergo *plene libera* est, suique iuris.

3) Non tantum communis est, vna eademque semper et vbique sibi constans (§. 43, 3.); sed sui clare conscia etiam ex indole sua secundum notiones vniversales (ideas) et principia aeterna veri ac recti agere potest, i. e. *libertate morali gaudet*, habet characterem idealem.

51.

Lex igitur, quam Potentia clare ac distincte sui conscia in agendo sequi debet, est *Lex spontaneitatis absolutae clarae ac distinctae*, i. e. libertas moralis.

52.

Atque haec duo, Materia pura videlicet ac Potentia pura, tamquam elementa sunt, ad quae Pulcrum absolutum pure (in se, abstracte) consideratum, analysi diligenter instituta, reducere licet.

CAPVT SECVNDVM.

CALLEOLOGIA PVRA SYNTHETICA

SE V

METHODICA.

53.

Materia pura et Potentia pura, tamquam elementa disparia, imo repugnantia, ad Pulcrum tamen absolutum purum efficiendum eo tantum valent, si concordia peculiari coalescant. Quamobrem de modo, quo inter se conveniant, accuratius videndum est.

54.

Coniunctio Materiae cum Potentia procul dubio alia esse debet, quae inter Materiam et Potentiam sui non consciam (Vim) intercedat, alia, quae inter Materiam et Potentiam sui consciam (Mentem) obtineat; altera ab altera caute discernenda.

A.) *Coniunctio Vis purae ac Materiae purae.*

55.

Si *Vis* id est, quod sui non conscium ex se tamen agit (§ 38, sq.), *Materia* vero aequae sui non conscia prorsus non agit, sed spatium implet (§. 27.): suapte sequitur, alteram cum altera facile iungi atque in vnum coalescere posse. Etenim

1) *Vis* ex se agens, simplex et communis, (§. 39.) in *Materiam* quoque agere, simulque in et cum ea consistere potest, quia vtriusque notae essentiales tantum abest, vt repugnent, vt se mutuo potius suppleant, cum altera eo gaudeat, quo altera caret, ad vnum quiddam efficiendum; *Materia* nempe non agit ex se ipsa, *Vis* autem ex se ipsa agit; *Vis* non implet spatium, quod tamen *Materia* implet; *Vis* denique nullas habet partes, *Materia* partes habet.

2) *Vis*, pariter ac *Materia*, sui conscia non est: altera se non discernit ab altera, neutra igitur ad separationem sui ab altera tendit (§. 39., 2.).

Haec *Potentiae* sui haud consciae, seu *Vis*, cum *Materia* coniunctio, Auctoris Naturae supremi decreto stabilita, etiam in experientia se manifestat, in qua nulla *Vis* absque *Materia*, nulla *Materia* sine *Vi* comparet. §. 102., sq. J. B. WILBRAND *das Gesetz des polaren Verh. in d. Natur.* (Giessen 1819. 8.) S. 345.

56.

Atque haec *Potentiae* sui non consciae ad *Materiam* accedentis cum eadem coniunctio proprie dicenda est *Effectio*, seu *Effectus*, (cuius manifestatio in spatio ac tempore *forma* vocatur) id vero,

quod efficitur, *Effectum* rectius nuncupare oportet, nempe *Corpus*, quale iam in experientia vbique obvium, ac propterea *Materiae empiricae* nomine designandum, probe distinguere necessum est a Materia pura, cui nihil Potentiae adnexum cogitari debet.

Vocabulum *Effectus*, quo, mox activa, mox passiva significatione accepto, tam effectiones, quam effecta notantur, ambiguo sensu suo saepe confusionem parit, nisi accurate definiatur.

57.

Coniunctio tamen inter Materiam et Vim non eadem vbique obtinet. Nimirum

1) alia *interna* est, seu intima potius, quippe spontanea, propria, cum Vis pura ex se ipsa (interne) agens, sponte semet nectit Materiae purae, quo partes Materiae dein vna consistunt, ita vt quae eadem Vi vniuntur, sibi etiam similes fiant, sibi *assimilentur*. Atque haec intima connexio veri nominis *iunctio* (a iungo i. e. in vnum ago) est, quam hic praesertim spectamus. (*Innige Verbindung, Vereinigung, ἔνωσις*, quam *unionem* diceremus, si veterum scriptorum auctoritas suffragaretur.)

2) Alia est *externa*, nempe subditiva, coacta, cum alius Potentiae impulsu aut directione Vis aliqua in Materiam agens huic associatur ita, vt etiam partes Materiae coagmentatae contineantur, quamdiu externus Potentiae peregrinae impulsus durat, quo cessante connexio haec quoque desinit, quae recte *complexio*, *σύνπληξις*, vel *aggregatio*, *ἄθροισις*, dicitur.

58.

Vis et Materiae coniunctio aliam Effectorum (corporum) speciem proferre debet, si Materiae cui-
piam Vis vna tantum nectitur, aut etiam Vires plu-
res, eadem tamen, (similigenae, *ὁμογενεῖς*) iun-
guntur: aliam item, si ad Materiam Vires plures di-
versae (diversigenae, *ἑτερογενεῖς*) accedunt. Scilicet
e coniunctione Vis vnus, aut Virium plurium eius-
dem generis, cum Materia, haud alia provenire pos-
sunt *corpora*, quam *prima*, quae vulgo *simplicia*
dicuntur; e coniunctione vero Virium plurium diver-
sarum cum Materia nascuntur *corpora secundaria*,
quae magis composita vocantur.

59.

Vtrobique rursus Potentia (Vis) et Materia vel
aequaliter, vel *inaequaliter* coalescit. *Inaequalis*
erit iunctio, si alterutra, sive Materia, sive Potentia,
tamquam potior praegravet, aut praevaleat in aliquo
Effecto; *aequalis* est coniunctio, si tam Vis, quam
Materia, pari dignitate ac valore insunt; quod ta-
men aliter cedit in corporibus primis, aliter in
corporibus secundariis.

60.

In *corporibus primis* videlicet, in quibus vnam
Vim, vel plures Vires homogeneas, Materiae adiun-
ctas esse novimus, aequalitas haec id efficit, ut

1) Materiae partes spatium implentes vno modo,
proin certa quadam ratione determinantur; inest igitur
certa determinatio, *Bestimmtheit*.

2) Materiae partes omnes, quae adsunt, Vis eiusdem simplicitate pariter continentur, quin vlla earundem neglecta torpeat vel gravescat; inest proin omnium aequabilis *comprehensio*, *gleichmässiges Zusammenhalten*.

3) Materiae partes hoc spatium implentes eadem Vi communi determinantur et comprehenduntur, qua Materiae partes alia quoque spatia implentes; ergo in corporibus pluribus, diversa spatia occupantibus, eadem tamen Vi homogenea comprehensio, eadem etiam, adeoque *communis* adest determinatio; inest igitur in singulari Materia *determinatio eiusdem speciei* vel generis.

61.

Atque haec, sicubi corporibus primis inest, Materiae Visque coniunctio aequalis, quatenus interna (intima) simul est, *infimum gradum Pulcritudinis absolutae purae* constituit.

62.

In *corporibus secundariis*, magis compositis, in quibus ad Materiam puram (quae in se vniusmodi est, §. 30.) plures Vires diversae accedunt, *aequalitas coniunctionis* obtinet, si plures hae Vires diversae, suis quaeque Materiis iunctae, vna quadam superiore Vi, quae omnes iungat, (omniugam vel totiugam ideo dicere liceat) ita continentur, ut singulae, quamvis per se quoque actuosae, tamen vnius huius Vis directionem praecipue sequantur, qua continuo ab aliis, ad complexum suum non pertinentibus, separatae comprehenduntur. (§. 40.)

63.

Aequalitas haec

a) *in coniunctione interna* (intima) *Materiae* Viriumque diversarum id efficit, vt *Vires* singulae secundariae (inferiores), suis *Materiis* iunctae, totidem adminicula spontanea et instrumenta interna sint ad directionem intensionemque *Vis* totiusque superioris sustentandam et conservandam, quae vicissim ab eadem illa *Vi* superiore sustentantur et conservantur;

b) *in coniunctione vero externa* *Materiae* Viriumque diversarum id praestat, vt una *Vis* intensior plures *Vires* secundarias (inferiores) coërcens, ad totum complexum dirigat, externo tamen impulsu, non interna spontanea comprehensione, neque proin mutua conservatione vel instauratione.

64.

Coniunctio igitur eiusmodi aequalis et intima *Potentiam* inter et *Materiam* intercedens, vbi *Vis* una superior ceteras inferiores, suis quasque *Materiis* iunctas, regit, nullam dominando opprimit, has consequetur notas essentielles:

1) *Actuositas* Virium cum *inertia* *Materiae* iuncta *motum* gignit *internum*.

2) *Simplicitas* *Vis* partes *Materiae* plures intime iungens *unitatem* generat *internam*.

3) *Vis* communis, in singularibus *Materiae* partibus et pluribus unitatibus (complexibus) eadem, *characterem* communem *speciei* in singulari *quavis* *unitate* (specietatem vocat *FRONTO Gramm.*) efficit.

65.

Effectum igitur illud, in quo Potentiae ac Materiae, nempe haec Virium diversarum cum partibus Materiae, coniunctio intima et aequalis adest, *altiore gradu Pulcritudinis absolutae purae* consistere dicendum est.

66.

Enimvero quantum Potentiae sui non consciae (Vi) antistat Potentia sui conscia (Mens): tantundem Pulcritudini secundi gradus antecellit ea, quae conjunctione intima et aequali Materiae Mentisque conficitur, de qua nunc agendum est.

B.) *Coniunctio Mentis purae ac Materiae purae.*

67.

Materia pura, tamquam iners omnino, neque ex se agere, nedum in Potentiam sui consciam tendens eidem se 'quocunque modo adiungere potest. At neque Mens pura, quamquam ex se agens, sive in Materiam puram directe (immediate) agere, sive cum ea directe semet coniungere valet, tum quod propter indolem a Materia plane diversam nullus modus coalescendi suppetit, tum quia per sui conscientiam ab eo continuo divellitur.

68.

At vero inter Potentiam sui consciam (Mentem) et Potentiam sui non consciam (Vim), ob existendi modum atque indolem utrique parem (§§. 38. 42.), cognatio quaedam ac veluti necessitudo intercedit, qua in se mutuo directe atque ita agere possunt, ut

altera alteram, pro diverso intensionis perfectionisque suae gradu (§§. 34. 45.), non modo excitare, coërcere ac reprimere, sed etiam directe pleneque sibi vnire queat.

69.

Vis autem, sicut in Mentem, vti nunc dictum est, directe semet insinuare potest, ita pariter Materiae quoque directe iungitur (§. 55.): eadem igitur velut quiddam interiectum inter Materiam et Mentem mediumque statui debet, cuius interventu illa, quae directe iungi nequeant, inter se ita nectantur, vt mutua obtineat communicatio.

70.

Quae mutua communicatio tamen inter Materiam et Mentem intercedente Vi aequabilis esse nequit, nisi Vis haec neutri parti proprie pleneque addicta, neutrius imperio singulari mancipata, sed vtriusque iussa potius pariter exequens, expedite promteque aequabiliter in vtramque operari valeat. Seu enim soli Materiae, seu Menti purae tantum adhaereat, vtrunque impedita fatiscit, oppressa exinanitur. Felicissime igitur mutua talis obtinet communicatio, si Vis intermedia inter Mentem et Effectum pulcrum secundi gradus (§. 65, sq.), in quo Vis vna superior plures inferiores cum suis Materiis completitur, consistit.

71.

Coniunctio vero Mentis et Materiae, qualis interveniente Vi efficitur, aequae duplex discernenda est, alia *interna*, *externa* alia. Et quidem

a) interna, (intima) nativa, ingenua, cum scilicet Vis intermedia sua sponte continuoque inter Mentem et Materiam vltro citroque commens, Mentis actus pariter facile ad Materiam, ac Materiae formas motusque ad Mentem defert;

b) externa, adscita, subditiva, ubi Vis intercedens non sua sponte, verum destinato Mentis impulsu tantum, certos quospiam actus ad Materiam, Materiae impressiones quasdam ad Mentem transfert.

72.

Quia Mens tamen, non obstante hac sive nativa sive adscita coniunctione, conscientiam sui retinet, necessario conscia esse potest

a) nexus huius tam intimi, quam externi inter se Materiamque suam;

b) ipsius Materiae, cum qua (externe) iungitur;

c) nexus illius, qui in Materia sibi iuncta inter eandem et Potentiam eius intercedit;

d) conscia esse potest etiam solius normae legumque, quibus ipsa Mens ex indole sua, Materiae adversa, in agendo determinari debet.

73.

Sed ex ea diversitate, qua Mentis aliae tantum obscura sui conscientia pollent, aliae autem clara sui conscientia gaudent (§. 48.), ea rursus modificatio coniunctionis inter Mentem et Materiam intercedentis, tam internae quam externae, consequitur, ut alia *inaequalis*, *aequalis* alia sit.

a) Mens videlicet, vel obscure tantum sui conscia, Vim intercedentem plane sui non consciam, nunquam recte a se discernens, huius Vis actionem ac directionem in se recipit, qua dein a sua norma se ipsam determinandi abducitur, Vis igitur praevalet;

vel Mens adeo clare ac perfecte sui conscia est, vt et Vim intercedentem a se plene discernendo et Materiam simul a se removendo, neutrius actionem in se recipiat, verum suae tantum activitatis maxime conscia sit, Mens igitur praevaleat. Quod utrumque *coniunctionem inaequalem* inter Mentem et Materiam efficit.

b) Si vero Mens clare sui conscia Vim intercedentem recte quidem a se discernit, ita tamen, vt huius actionem etiam percipiat, quin per suam ipsam normam se ipsam determinandi, et in Vim iterum agendi, deturbetur: ita *coniunctio aequalis* inter Mentem et Materiam existit.

74.

Atque *inaequalis coniunctio intima* inter Mentem et Materiam, *vbi Materia* cum intermedia Vi *praevalet*, has modificationes praesertim consequitur:

1) Mens actiosa per Vim intercedentem id, quod motu interno gaudet (§. 64, 1.), acquiescendum determinat, sed, tamquam obscure sui conscia, tantum ad finem quempiam obscure propositum, ergo *ad obscure intelligenter agendum*.

2) Mens quidem simplex, per se subsistens, sui tamen conscia est, per Vim intercedentem id, quod unitatem habet (§. 64, 2.), secum etiam intime ne-

xum esse; sed *obscure* tantum huius *nexus intimi conscia est.*

3) Mens, tamquam communis, Materiam suam singularem caractere generis (s. speciei) pollentem (§. 64, 3.), ope Vis intermediae, *generalibus legibus* suis, quarum *obscure tantum conscia est*, convenienter ad agendum determinat.

75.

Illa vero inaequalis coniunctio intima, in qua Mens sui perfecte conscia praevalet, oppositas fere nanciscitur determinaciones: videlicet

1) Mentis clarissime sui consciae actuositas in se ipsa potissimum restricta, parum ac tenuiter in Materiam agit.

2) Mens omnino simplex ac per se subsistens, non modo Materiae sibi nexae non est conscia, sed potius Materiae a se remotae conscia est.

3) Mens communis, actuositatis suae normas legesque vniuersales, quarum apprime conscia est, non ad Materiam suam transfert, neque igitur illam iuxta easdem determinat.

76.

Aequalis autem coniunctio intima inter Mentem ac Materiam haec adipiscitur moderamenta:

1) Mentis actuositas voluntaria clare sui conscia id, quod internum habet motum (§. 64, 4.), etiam ad externe, et intelligenter quidem, agendum determinat.

2) Mens omnino simplex ac per se subsistens, Vis intermediae adminiculo tamen intimum cum

vnitate Materiae (§. 64, 2.) nexum fovens, huius conscia est.

3) Mens communis indolis suae normas legesque universales, quarum clare conscia est, ad Materiam suam singularem caractere generico pollentem (§. 64, 3.), ope Vis intermediae transfert, illamque iis convenienter determinat.

77.

Potest quidem et Mens clarae sui conscientiae capax, si necessaria intensione careat, obscure sui tantum conscia manere, vbi dein inaequali duntaxat inter se Materiamque suam internae coniunctioni recipiendae idonea est.

Tum vero externa coniunctione adscita (§. 71, b.), Mens ad altiorem intensiois gradum evehi debet, quae destinato impulsu in Vim intermediam agens, secundum suas leges clare sui conscia Materiam determinet, vel impressiones eiusdem recipiat.

78.

Quae Mentis ad maiorem intensioem elatio atque incitatio vel aliquo tempore tantum durat, vel ad continuum stabilemque tenorem perducitur. Id vero ex indole Mentis clare sui consciae duplici via obtineri potest:

1) Vel enim Mens rectius intensa, Vis intercedentis ope frequenter et assiduo in aequalem cum sua Materia coniunctionem externe collocanda est tamdiu, donec suapte coniunctio haec aequalis permaneat, atque intima reapse fiat;

2) vel Mens primum sola est ad maiorem intensionem, claramque sui conscientiam, seorsim a Materia sua, perducenda perficiendaque, quo deinde idonea fit, ut suapte, proprio impulsu, externae opis haud indiga, in Vim intermediam agens, legibus suis (universalibus) convenienter Materiam quoque suam determinare, vel impressiones eius recipere valeat, unde sensim *aequalis* eiusmodi coniunctio, *intima* quoque et ingenua, qualem Natura efficere solet, evadit.

79.

Atque haec *aequalis* intimaque coniunctio inter Mentem clare sui conscientiam et Materiam, Vis intermediae adminiculo effecta, *supremum Pulcritudinis absolutae purae gradum* constituit.

80.

Quocumque modo graduve demum *aequalis* haec et *intima Potentiae ac Materiae coniunctio*, seu Pulcritudo, existat, in has duas tamen species proxime divergit:

1) vel ab origine sua *aequabilis* est, facili negotio nata, nullo inter Materiam Potentiamque conflictu turbata, leniter continuo procedens;

2) vel ex aliqua contentione minore maioreve inter Materiam et Potentiam, superatis et exaequatis, quae obstabant, difficultatibus enascitur.

81.

Si qua Potentia intensione tanta pollet, ut solito plures vel Materiae partes, vel vires secundarias

suis Materiis iunctas, absque molestia aut effusa contentione, certo tamen successu, aequaliter atque intime uniat regatque: solito grandior, eumque pulcrum adhuc, effectum sane producere debet; qui porro etiam in tantum augescere potest, ut pulcritudinis temperamentum, coniunctionis nimirum aequalitatem, excedens, sine limite progrediatur. Hae vero sunt viae, quibus *Sublime absolutum* nascitur.

Cui adversum est, cum Potentia quaedam contentione maiore, certaue cum confidentia successus, quidpiam Pulcri aut Sublimis adeo efficere nititur, a minore vero et inferiore vi quapiam eliditur ac turbatur in aequalitate coniunctionis assequenda, quin tamen ipsa Potentia penitus intercidat, aut noxam contrahat. Id nempe *Ridiculum absolutum* vocatur.

82.

Quo magis itaque Pulcritudo absoluta empirica intimam Potentiae ac Materiae, velut elementorum suorum, coniunctionem et exactam utriusque aequalitatem deponit, eo facilius minimo quovis ab eadem recessu laesari aut vitiari debet. Cuius recessus infinita momenta ad has fere classes revocari posse patet:

- 1) ubi alterutrum elementum deest;
- 2) utrumque adest, verum neque intime, neque aequaliter coniunctum;
- 3) utrumque adest intime quidem coniunctum, at non aequaliter;
- 4) utrumque adest aequaliter, non tamen intime coniunctum.

83.

Pulcrum igitur absolutum purum, in quo Materia et Potentia, vtraque absoluta pura, aequaliter intimeque iunctae sunt, multum differt a *Verò absoluto puro*. Verum nempe generaliter dicitur, quidquid est (existit); quod si tamquam existens duntaxat cogitatur, (i. e. mentis legibus convenienter repraesentatur) *Verum logicum*, s. intellectuale; quod autem re ipsa, in se, non tantum cogitatione nostra, existit, *Verum absolutum* (reale): quatenus denique in illo nil aliud, quam quod sit, (existentia) spectatur, *Verum absolutum purum* (metaphysicum) vocamus. Ac Verum hoc potest esse vel Materia absoluta pura (sola), vel talis Potentia sola; neutra vero, quia mutua coniunctione caret. Pulcrum efficit, sed vtraque coniuncta etiam Vera esse debet. Pulcrum proinde absolutum purum omnino Verum sit oportet; non omne Verum tamen vice versa Pulcrum est.

84.

Pulcrum absolutum purum a *Bono absoluto puro* quoque discernendum est. Bonum scilicet in omni genere appellamus, quod tale est, quale ex indole sua esse debet, (quod est natura absolutum, ait CICERO de fin. III, 10.). Quod dum non tantum cogitatione continetur, sed re adest vera, *absolutum* (reale), quatenus autem in illo nil aliud, nisi haec eius indoles spectatur, *purum* vocari solet. Pulcrum absolutum purum igitur omnino aequè Bonum absolutum purum complectitur; at non omne Bonum tale vice versa Pulcrum dici potest.

85.

Multum denique discrepat Pulcrum absolutum purum a *Grato* etiam, sive *Iucundo*, (*von dem Angenehmen*), quippe quod in convenientia cum percipientis Subiecti natura consistens, nunquam in se tale s. absolutum est, sed relativum duntaxat. Pulcrum itaque abs. purum, quatenus ad naturam Subiecti humani refertur, Gratum et Iucundum sanè se praestabit; at vero Gratum quaecumque nemo recte iudicans illico Pulcrum purum declarabit.

In his omnibus, quae ad notiones Materiae Potentiaeque puras informandas pertinent, exponendis, non tantum ab exemplis, quae sola experientia suppeditare potest, sed etiam a vocabulis e rerum vsu petitis eumque indicantibus, consulto abstinere; ne mens lectorum notiones pure iam prosequens, seu rebus, quas experientia miscendo velat, allatis a recto tramite avértatur, seu symbolicis vocum designationibus obfuscetur. Egrege monet F. SCHILLER, non modo poëta ingeniosus, sed et philosophos multos iudicii subtilitate antecellens: „*Ein Schriftsteller, dem es um wissenschaftliche Strenge zu thun ist, wird sich desswegen der Beyspiele sehr ungern und sehr sparsam bedienen. Was vom Allgemeinen mit vollkommener Wahrheit gilt, erleidet in jedem besondern Fall Einschränkung; und da in jedem besondern Fall sich Umstände finden, die in Rücksicht auf den allgemeinen Begriff, der dadurch dargestellt werden soll, zufällig sind, so ist immer zu fürchten, dass diese zufälligen Beziehungen in jenen allgemeinen Begriff mit hineingetragen werden, und ihm von seiner Allgemeinheit, und Nothwendigkeit etwas rauben.*“ Ueber die nothw. Gränz. b. Gebr. schöner Formen.

Quid autem vsus et experientia de rebus in se pulcris testentur, Sectione sequenti videamus.

SECTIO SECUNDA.

CALLEOLOGIA APPLICATA.

S. E. V.

PHYSICA PULCRI ABSOLVTI.

86.

A Pulcro absoluto puro eo differt *Pulcrum absolutum applicatum*, seu *empiricum*, quod illud sola intelligentia concipitur, hoc autem in rebus, quas vsus et experientia sensibus obiciunt, deprehendimus.

Pulcrum absolutum empiricum vero e Materia absoluta empirica et Potentia pariter absoluta empirica aequaliter intimeque iunctis existit. Quod vt clare intelligatur, prius exploranda est tam Materiae absolutae empiricae, quam id genus Potentiae, seu elementorum huius Pulcri, propria indoles, in quo *Calleologia applicata elementaris*, seu *analytica*, versabitur; dein vero synthesis vel coniunctio recta horum elementorum quaerenda est, cuius methodum ostendet *Calleologia applicata synthetica*, seu *methodica*.

CAPVT PRIMVM.

CALLEOLOGIA APPLICATA
ANALYTICA,

SEV

ELEMENTARIS.

87.

Qui rerum, quas vsus et experientia sensibus obii-
ciunt, conscius est, in iisdem *Externum*, quod agi-
tur, ab *Interno*, quod agit, omnino discriminat,
(§. 2.) haec tamen intime iuncta esse simul anim-
advertit.

Inde est, vt LVCRET. II, 54. sq. ait, quod iam
„pueri trepidant atque omnia coecis
„In tenebris metuunt;“

hinc spectrorum, lemurumque inanis metus nascitur,
haec praecipua certe superstitionis, *δεισιδαιμονίας* (Cic.
de nat. deor. II, 23.) fabularum physicarum, mytho-
rum symbolorumque apud plerasque nationes scaturigo.
Conf. FR. CREUZER *Symbolik u. Mythologie der alten
Völker*. (2te Ausg. Leipz. u. Darmst. 1819. 8.) Th. 1.
p. 9. — F. C. BAUR, *Symbolik u. Mythologie des
Alterthums*. (Stuttgart. 1824. 8.) p. 5, 30. f. — K.
O. MÜLLER *Proleg. zu einer wissensch. Mythologie*.
(Göttingen. 1825. 8.) p. 77., 269., u. a. — C. A. BÖR-
TIGER *Ideen zur Kunst-Mythologie*. (Dresden u. Leipz.
1826. 8.) p. 5. et al.

88.

Atque hoc *Externum*, quatenus agitur, cui sem-
per adeo *Interni* plus minusve mistum est, *Materia*

empirica vocatur; Internum, quod in Externum, cui hoc modo iungitur, agit, *Potentiam empiricam* generali vocabulo compellare licebit. Vtraque autem hic tamquam *absoluta*, in se reipsa persistens, etiamsi a nemine percipiatur (§. 21.), considerata est; quo respectu igitur vtriusque indolem nunc singulatim pervestigabimus.

A.) *Materia absoluta empirica.*

89.

Materia absoluta applicata, adeoque conditionibus empiricis obnoxia, dicitur, *quidquid spatium certum* (locum) *implendo est* (existit). Hanc Natura (§. 110.) tantum suppeditat originitus, eo quidem a Materia absoluta pura differentem, quod semper et ubique iam sibi Potentiam aliquam unitam habet. In experientia igitur nullibi adest Materia pura, verum ubique Materia Potentiam continens, i. e. *Corpus*; atque in quo vel plus Materiae purae inest, quam Potentiae, vel in quo Materiae potior habetur census, quam Potentiarum insitarum, illud praesertim vocatur *Materia*, *Massa*, v. c. lapis, lignum, caro.

Quam parum diligenter Materia empirica a pura distinguatur, vidimus §. 27. — PYTHAGORAS Materiam hanc empiricam haud immerito *διυαδα*, *ρεῖκος* et *διχοστα* compellavit; eodem sensu, quo HERACLITUS et veteres Physici asserebant, *πάντα γίνεσθαι κατ' ἐναντιότητά*. DIOGEN. LAËRT. IX, 1, 16. — Academici veteres et Peripatetici, teste CICERONE *acad. quaest.* 1, 24., „de natura ita dicebant, ut eam dividerent in res „duas: ut altera esset efficiens, altera autem quasi „huic se praebens, ea, quae efficeretur aliquid. In „eo, quod efficeret, *Vim* esse censebant; in eo au-

„tem, quod efficeretur, *Materiam* quandam; in
 „utroque autem utrumque; neque enim ma-
 „teriam ipsam cohaerere potuisse, si nulla vi contine-
 „retur, neque vim sine aliqua materia. Sed quod ex
 „utroque, id iam *Corpus*, et quasi qualitatem
 „(ποιότητα) quandam nominabant.“

90.

Haec Materiae Potentiaeque coniunctio tamen, quae corporibus inest, necquidquam obstat, quo minus altera ab altera saepe vel suapte divellatur, vel opera aliena dissocietur, eidemque denuo iungatur. Quin eidem Materiae, iam Potentia quadam praeditae, alias tamen plures Potentias superinducere licet; id quod innumera naturae scrutatorum experimenta, et opificum, chemicis artibus vtentium, opera testantur. Adeo certum est, Materiam empiricam, a Potentia empirica diversam, seiunctim quoque spectari posse.

Quibus modis Potentia Materiae iungatur, paulo post in Calleologia synthetica, quae de coniunctione hac peculiariter agit, explicabitur.

91.

Materia absoluta empirica omnino e sua cum Potentia qualicunque coniunctione peculiare nanciscitur determinationes notasque. Namque

1) non solum *iners* est, veluti Materia pura (§. 28, 4.); sed cum Potentiam habeat insitam, ex se actuosam, non tamen sibi sustinendae parem aut sufficientem, adeoque Materia praevaleat (§. 89.), etiam *gravis* est, ac pro varietate Potentiarum, quibuscum iungitur, *specificè* (rectius fortasse: specialiter) *gravis*.

2) Non tantum *partes habet*, adeoque extensa est, sicuti Materia pura (§. 28, 2.); sed quia Potentiae insitae simplicitate hae partes continentur et cohaerent, *composita* est, ac pro diversitate Potentiarum sibi nexarum, *specialiter composita*, i. e. alia rara, densa alia, rotunda vel angulata cet.

3) Non tantum singularis est, sicut Materia pura (§. 28, 3.); sed quia Potentiam insitam habet communem, quae in pluribus eadem esse potest (§. 32, 3.), etiam *specialiter singularis* est, i. e. singulare quiddam ad certam speciem pertinens (quod plerumque *Individuum* dicitur).

92.

Materiae empiricae *Legem* etiam aliter temperatam esse liquet, cum non modo Materiam puram contineat, quae suapte non agit, verum agitur, adeoque necessitati externae absolutae subiacet (§. 29.); sed etiam Potentia simul eidem iuncta insit, quae ex se agit, legemque spontaneitatis sequitur (§. 33.). Vnde clarum est, Materiam empiricam *Lege necessitatis hypotheticae* ad agendum determinari.

93.

Quamquam pura Materia, quae vnusmodi ac sui similis est, nullam varietatem continere potest (§. 30.): Materia tamen empirica, cui Potentia iam inest, exinde *Varietatem* ingentem concipit, quam in rerum natura miramur. Hinc nempe corporum incrementa defectusque, vigor ac tabes, multiformis species et varia dignitas, omnes denique ceterae vicissitudines derivandae sunt.

94.

Quidquid igitur in experientia vsuque rerum occurrit, quod loco certo tamquam iners et grave (ex se non agens, neque se ipsum sustinens), e partibus dividuis compositum, ad certam tamen rerum speciem pertinens, consistit, *Materiae absolutae empiricae* nomine, quatenus Potentiae absolutae empiricae opponitur, notare licebit. Ita lignum, lapis, cera, metallum, quatenus et a Vi partes eorundem continente, et ab opificis aut artificis eadem tractantis Potentia (manu nempe ac intelligentia) discernuntur; ita corpus animale ab animae Potentia seiunctum (cadaver), *Materies* dicuntur. Enimvero et animal totum, quatenus Potentiae cuidam opponitur, velut „*caballum libycum rectori suo* (equisoni) *parentem*“, MARTIAL. XII, 24., et hominem adeo integrum, alterius Potentiae cuiuscunque nutui et imperio plene subiectum, velut „*Praetorem, qui praeda caballorum sedet*“, JUVENAL. XI, 192., Materiam vocare convenit. Quin coetus quoque hominum minores maioresue, quos Potentia quaedam superior, ab iis omnino diversa, continet, regit atque gubernat, et ipsum denique Mundum, supremae Potentiae numinis indigum, vt Materiam hoc sensu considerare oportet.

B.) *Potentia absoluta empirica.*

95.

Potentia absoluta applicata, quae in rebus vniuersis ad experientiae ambitum pertinentibus, proin conditionibus empiricis obnoxia, operatur, est *id*,

quod in spatio certo (s. loco) reapse agit, adeoque tempus implet. Hanc itidem sola Natura (§. 110.) suppeditat originarie, ita quidem a Potentia pura differentem, vt semper et vbique iam sibi nexam teneat Materiam. In experientia igitur nullibi adest Potentia pura, verum vbique tantum Potentia Materiam complectens, seu *Corpus*; atque in quo vel plus Potentiae purae adest, quam Materiae, vel in quo Potentiae maior habetur ratio, quam Materiae comprehensae, illud praesertim *Potentiae empiricae* nomine venit; v. c. vis electrica, magnetica, cct.

Qua lege viaque Potentia Materiae nectatur, inferius in Calleologia synthetica, vbi coniunctio haec expenditur, dicendum erit.

96.

Quemadmodum in Materia empirica observatum fuit (§. 90.), ita etiam in Potentia empirica notare oportet, coniunctionem vtriusque, quam corporibus inesse scimus, non ob stare, quin altera ab altera, mox suapte, mox peregrina ope, dirimatur, eidemque rursus connectatur. Quin plures etiam Potentiae, tum eadem, tum diversae, vni cuidam complexui Materialium quodammodo inseri, eidemque iterum subduci possunt, id quod experimenta naturae curiosorum complurima luculenter docent. Quo perspicuum fit, Potentiam empiricam omnino a Materia empirica diversam, vt disiunctam aequè considerari posse.

97.

Potentia vero, quatenus empirica (Materiae iuncta) est, per se iam notas essentiales proprias obtinet. Etenim

1) Non tantum actiosa est, velut *Potentia pura* (§. 32, 1.); sed, quia in *Materiam* sibi iunctam agit, etiam efficiens est, seu *efficax* (§. 56.). Haec nempe *Vis* est, quae corpora phaenomenaque naturae, ac motus omnes *efficit*.

2) Non tantum simplex est, sicuti *Potentia pura* (§. 32, 2.); verum, quod in *Materiae* sibi nexae partes simul agit, easdem continendo vnit, formam iis impertit, formans est, seu *formatrix* (§. 56.). Hinc fit, vt cuilibet corpori iam aliqua insit forma.

3) Non solum communis est, prouti *Potentia pura* (§. 32, 3.); sed in *Materiam* singularem agens eidem quoque communem hanc indolem impertit, individuo speciei (vel generis adeo) characterem tribuit, est *specificata*, seu *speciem facit*. Quamobrem quodlibet corpus ad certam aliquam rerum speciem seu classem refertur.

98.

Qualem in *Potentia* puris, iam ex earum notione, intelligere licet actuositatis differentiam (§. 34. sq.), talem inter *Potentias* empiricas etiam experimur *efficientiae diversitatem* respectu a) directionis, b) intensionis, et c) speciei.

99.

Directio nempe *Potentiarum* quarundam *immanens* est, aut in se rediens, dum illae vel in se ipsae tantum agunt, vel a *Materia*, aut vna cum *Materia*, cui nexae sunt, recedunt in se ipsas agendo, e. c. mens reflexa, animus a corpore abstractus, vis attractiva, cet.: aliae vero *Potentiae*, vel eadem quo-

que alio tempore, directionem habent *transeuntem* in Potentiam aliam, aut in Materiam, v. c. mens attenta, vis repulsiva, vis vitalis.

Praeterea Potentiarum directio (quatenus eam matheseos exemplo symbolice lineis designare licet) vel *rectilinea* est, e. c. vis lucis (non tamen ex BIOTI nec MALUSI sententia); vel *oscillans*, v. g. vis tonorum; vel *circularis* (gyrans), e. g. vis magnetica, secundum recentissimas AMPERII, OERSTEDTII et aliorum observationes. Sunt vero Potentiae, quibus plures, vel omnes hae directiones conveniant, e. g. vis caloris.

100.

Intensionem Potentiae empiricae vnius eiusdemque interdum minorem, alio tempore maiorem esse, quotidiana docet experientia; quae id quoque comprobatur, diversis Potentiis diversam intensionem inesse, minorem aliis, aliis longe maiorem, qua hae superiores, illae inferiores ac subiectae evadunt, quotiescunque in vno eodemque Materialium complexu operantur.

101.

Praecipua vero, quam hic memorare oportet, differentia inter Potentias empiricas intercedens ea merito censetur, quae ex *efficacitatis diversa specie* profluit, quatenus aliae *sui consciae agunt*, aliae *non sui consciae*. Quae sui haud consciae quoscunque producant effectus, *Vires* empiricae vocantur, Vires physicae, Vires naturae, quas in cunctis corporibus agere observamus; quae sui consciae operantur, *Mentes* (empiricae) appellari solent, quales

animantibus inesse scimus. Has tamen iterum inter se differre animadvertimus eo, quod aliae *tantum obscurae sui conscientiae capaces* sunt, quales brutorum animas novimus; aliae vero *conscientiae sui clarae perfectiorisque capaces* sunt, nempe Mentis humanae. Vnde recta ratione concludimus, alias quoque Potentias altioris gradus adesse, conscientia sui multo perfectiore praeditas, qua via denique ad summam perfectionis Potentiam devenitur. Hic tamen, ubi de experientia sensibus circumscripta agitur, Mentis brutae humanaeque duntaxat in censum venire queunt.

102.

Ac vero *Potentia empirica sui non conscia*, seu *Vis empirica*, ex hac indole sua speciali, notas obtinet proprias. Etenim

1) Actuosa est, ut Vis pura (§. 32, 1.), et *efficiens*, ut omnis Potentia empirica (§. 97, 1.); sed, quia sui non est conscia, *efficax est absque certo fine consilioque*. Ita in lapide, metallo, planta cet. vires agunt suapte, efficiuntque corpus aliquod, sui tamen atque finis, in quem agunt, nesciae.

2) Simplex est, ut Vis pura (§. 32, 2.), et partes Materiae iungens formansque, ut omnis Potentia empirica (§. 97, 2.); sed quia sui conscia non est, *formatrix coeca*, consilii certi vacua. Sic enim corporis cuiuscunque formam, quae interna Vi (empirica) definitur, nemo huius proposito factam autumabit.

3) Communis est, in plures Materiae partes simul agere potest, ut Vis pura (§. 32, 3.), et specialis est in individuo, ut omnis Potentia empirica

(§. 97, 3.); at quia sui haud conscia neque partes Materiae, in quas agit, discernere, neque inter illas delectum facere potest, saepe in eas agit, in quibus vel prorsus nihil, vel nihil plene conficere valet: est igitur *specialis limitata*, constricta. Vnde tot species corporum imperfectae, abnormes, ludibria naturae, monstra, varietatesque nascuntur. Vid. J. F. BLUMENBACH *über den Bildungstrieb*. Göttingen. 1794. 8. pag. 70. sqq.

103.

Lex Potentiae huius empiricae sui non consciae eiusdem fere tenoris est cum ea, cui Materiam empiricam subesse ostendimus (§. 92.), siquidem vtrunque necessitatis (§. 29.) et spontaneitatis (§. 33.) mutua coarctatio adest. Quia tamen spontaneitas praestabilior necessitatis conditione limitatur in Potentia empirica, hanc potius lege *Spontaneitatis hypotheticae* teneri clarum est.

104.

Potentia sui conscia empirica, tum ea, quae obscure, tum ea, quae clare sui conscia est, eadem hac sui conscientia perpetuo semet a Materia discernens, nunquam cum illa directe (immediate) coniungi potest; semper igitur pura manere debet haec Potentia. In experientia tamen omnino Potentias tales cum Materia coniunctas esse videmus, in hominibus nimirum et animantibus brutis. Prius itaque dispicere oportet, quibus viis modisque coniunctio haec fiat, ut inde intelligamus, quales per eandem determinationes Potentiis sui consciis empiricis accedant; quod Calleologia synthetica docebit.

In vniversum igitur advertere licet, quidquid certo tempore loquoque tamquam ex se agens, partium immune, idem tamen in pluribus, consistit, *Potentiae absolutae empiricae* nomine venire, quatenus *Materiae absolutae empiricae* opponitur. Id enim, quod in ligni, lapidis, metalli cet. partes agendo easdem comprehendit, quin ipsum partes habere dignoscatur, quod tamen et pluribus partibus eiusdem frusti, et pluribus frustis eiusdem speciei simul inest; id, quod organica corpora evolvit, format, nutrit et instaurat, cuius defectus tabem exitiumque adfert, certe a *Materiae* partibus diversum quid, *Potentia absoluta empirica*, dici debet. Animas, quae corporibus brutis humanisque vitam vigoremque impertiunt, Mentem manumque artificis aut opificis *Materiam* quamcunque tractantis, Ingenium belli ducis exercitum suo arbitrio moventis, Intelligentiam principis populos egregie moderantis, et Mentem adeo supremam coelos terrasque gubernantem, pariter *Potentias absolutas empiricas* appellabimus.

CAPVT SECVNDVM.

CALLEOLOGIA APPLICATA
SYNTHETICA,

SEV

METHODICA.

106.

Potentia haec absoluta empirica, quantumvis perfecta, nihil pulcritudinis tamen in se continet, neque per se quidquam pulcri efficere potest; pari modo neque Materia absoluta empirica per se vnquam pulcra est. Quare corpora, in quibus essentiales Materiae notas vel solas, vel potiores observamus, e. g. mortua, obesa, ignava, inepta, languida cet., pulcris haud accensentur; sed neque res, in quibus Potentiae notas essentiales vel solas vel potiores aduertimus, v. c. vis electrica, galvanica, caloris cet. (si ab effectu recedas cogitatione) vel Mens etiam, quatenus cogitat, iudicat, ratiocinatur cet., inter pulcras referuntur.

107.

Materiae igitur ac Potentiae, vtriusque absolutae empiricae, quantumvis adversae sibi mutuo sint, coniunctio tantum, eaque intima et aequalis, *Pulcritudinem absolutam empiricam* generat. Qui proinde Pulcri reapse in natura per se consistentis genesin, incrementa et decrementa intelligere cupit, coniunctionem hanc internam et aequalem empiricae Ma-

teriae realis, tam cum *Vi*, quam cum *Mente*, recte concipiat oportet.

A.) *Coniunctio Materiae abs. emp. cum Vi abs. emp.*

108.

Materiam empiricam absolutam cum *Vi* absoluta applicata coalescere posse certa quapiam coniunctione, iam e notione *Vis* ac *Materiae* purae intelligitur (§. 55.): ipse vero rerum vsus docet, talem consociationem omnino fieri, cum nulla *Vis* absque *Materia*, nulla *Materia* sine *Vi* vspiam adsit.

Tum hac experientia, tum ex eo, quod arctior quaevis coniunctio *Vis* et *Materiae*, cuius in nobis consocii sumus, gratum sensum adfert, certum esse videtur, coniunctione *Vis* et *Materiae* supremi Auctoris naturae decreto stabilita, cuilibet *Vi* empiricae ab origine inesse nisum omnino *Materiae* semet iungendi. Conf. I. G. HERDER's *Ideen zur Phil. d. Gesch. d. Menschheit*. (2te Aufl. Leipzig. 1821. 8.) 1 Th. S. 164. f.; — subtilius tamen haec discernit I. B. WILBRAND in libro: *das Gesetz des polaren Verhaltens in d. Natur*. (Giessen 1819. 8.) S. 345.

109.

Potentiae actuositas Materiam afficiens proprie vocari debet *efficientia*, efficacia; ipsa Potentiae agentis cum *Materia* inerti coniunctio recte dicitur *effectio* (§. 46.), quae, quatenus a Subiecto percipitur (aesthetico respectu), *forma* est: id quod efficitur, *Effectum*, et quidem absolutum (reale), i. e. *Corpus* vocamus, (§. 56. 95.) quod mox qua *Materia* empirica (§. 89.), mox qua *Potentia* empirica (§. 105.) comparet.

Pulcrum ergo absolutum empiricum, i. e. quod in ipsa natura reapse consistat, tantum illud esse potest, in quo Materia et Potentia coniuncta, seu Corpus quoddam, adest. Neque igitur Materia pura (§. 27. sq.), neque Potentia pura cuiuscunque speciei (§. 37. sqq.), quae utraque quidem cogitatione, non tamen sensu percipi potest, pulchrae sunt.

110.

Coniunctio tamen haec Materiae Visque empiricae, seu Effectio, quam in experientia observamus, alia *interna* est, *externa* alia.

Interna nempe, seu intima, spontanea, e propria determinatione Vis semet iungentis prodit, tamquam vera *ἔνωσις* (*Vereinigung*), cuius notionem §. 57, 1. exposuimus. Atque haec eadem est, quae secus *Natura corporea*, *φύσις σωματικὴ*, vocatur. Nasci, *γενᾶναι*, nempe dicitur corpus, cum Vis aliqua suapte Materiae semet ita iungit, ut partes huius intimo nexu una consistent.

Externa vero est alicunde extrinsecus addita, subditiva, cum alius Potentiae impactus Vim aliquam ita Materiae copulat, ut huius partes una contineantur (§. 57, 2.). Quae coniunctio, ubi non dedita opera, non destinato consilio fieri putatur, *Casus* vulgo dicitur; quae certo fine consilioque fit, *Ars*, seu rectius *artificium* nominari consuevit.

Quamquam de *Natura*, eo etiam, quem hic definivimus, sensu, statui potest, quod cel. GÖTTE (*Zur Naturwiss.* I. B. 3. H. S. 304.) ait:

Natur hat weder Kern noch Schale,

Alles ist sie mit einem Male;

aut quod HIPPOCRATES dicit (*de locis in homine*): *ἕνός*

δοξεί ἀρχὴ μὲν οὐδεμία εἶναι τοῦ σώματος, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως ἀρχὴ καὶ πάντα τελευτὴ: vel quod I. C. A. HEINROTH (*Lehrbuch d. Anthropologie*. Leipzig 1822. 8. — §. 23.) asserit: „Nur Menschenwerke sind zusammengesetzt; lebendige Wesen gehen aus ursprünglicher Einheit hervor: rationem viamque tamen, qua haec intima coniunctio, supremæ quippe Potentiæ opus, reapse fiat aut perfici queat, haudquaquam concipimus. Quamobrem ingenue potius fatemur cum cel. HALLERO:

„In's Inn're der Natur dringt kein erschaffner Geist;
et cum sagacissimo G. E. LESSINGIO:

„Der Wunder höchstes ist,
Dass uns die wahren, ächten Wunder so
Alltäglich werden können, werden sollen.“

444.

Licet in hac vtraque coniunctione, tam interna, quam externa, Vis et Materia omnino absoluta empirica, proinde vera et realis, adsit, vnde *realitas* (*Wirklichkeit*) seu *veritas obiectiva*, (Obiectivitas aliis dicta) consequitur: alia tamen est *veritas naturæ*, *Naturwahrheit*, quæ mox ipsa Natura, mox Veritas κατ' ἐξοχὴν dicitur, ipsa nimirum interna coniunctio; alia est *veritas artis*, externæ coniunctionis effectus.

Ita herbae, flores, arbores e terra soloque, rami, frondes, palmites e stirpibus arborum, sponte sua, interna coniunctione procrecentes, cum

ipsa tellus

omnia liberius, nullo poscente, ferebat;
Virg. Georg. 1, 127. nasci, natura provenire, realem veramque Naturam continere dicuntur; quæ autem externa coniunctione tamquam semina, propagines, taleæ, malleoli aut viviradices in terram demissæ seruntur, vel vt surculi traducesve

in stirpes insitae coluntur, arte produci, realem veramque artem continere, censentur. *Virg. Georg.* 1, 133. sq. *Ovid. Metam.* 1, 101. sqq.

Ita nasus homini a natura vere ac realiter datus, si morbo casuve truncetur, arte rhinoplastica realiter vereque restitui potest.

Externa tali coniunctione, seu casu, seu arte, tamen efficitur saepe, vt vbi Materiae Vis congrua, antehac remota, nunc addita fuerit, haec dein suapte ad illam accedens ita se nectat, vt interna coniunctio suboritur; sicut stirpae naturaliter congelant, stalactitae concresecunt, lapilli calcarii ad speciem vngularum caprinarum in lacu Balaton conformantur; satae cultaeque fruges et arbores laetae procresecunt, surculi arboribus insiti accrescunt, nasus arte formatus organice coalescit. Potest igitur externa coniunctio, seu ars casusve, in coniunctionem internam, seu naturam, transire.

Vocabulum *Ars* ab ἀρτεν, ἄρσεν, aptare, nectere, derivari, vix dubitare licet. — Hic tamen nondum de arte pulchra sermo est, eo minus vero de arte relativa, seu aethetica, quae longe alios habet respectus; sed de coniunctione destinata externa qualicunque, seu de effectione aut opere, quatenus Naturae opponitur, ergo de Arte generaliter accepta, quo sensu et naturae et arti veritas seu realitas inest. Tales sunt artes physicae, chemicae, ac medentes, quae experimentis, ad coniunctionem externam internamque Vis et Materiae scrutandam idoneis, perficiuntur, quare naturam speculum artis recte vocat, BACO VERUL. *de augm. scient.* L. V. c. 2.

E quibus omnibus perspicuum fit,

1) Pulcritudinis absolutae empiricae necessariam dotem esse veritatem naturae, seu obiectivitatem, seu naturam, i. e. coniunctionem internam Potentiae Materiaeque.

2) Naturam omnem, quia coniunctionem hanc internam continet, hac Pulcritudinis dote originitus praeditam esse; qua vna dote tamen Pulcritudo nondum omnino perficitur.

3) Artem, seu coniunctionem externam Potentiae Materiaeque, haud secus viam pulcritudinis ingredi posse, nisi ad coniunctionem internam transeat, i. e. nisi natura evadat, legibus naturae pareat.

Vniuersae igitur omnino effari licet, quod BOILEAU dicit: *Rien n'est beau, que le vrai, le vrai seul est aimable; Il doit regner par tout, et même dans la fable;* et quod KÉRATRY du Beau II, p. 130. ait: „*Il n'y a pas de beauté, sans vérité, c'est une chose dont on est forcé de convenir.*“ Quam diversae autem huius veritatis species occurrant, caute distinguendae, deinceps explicabitur.

413.

E coniunctione interna Materiae cum Vi vna, et cum Viribus etiam pluribus, iisdem tamen paribusve, generantur corpora prima, seu *Elementa* (§. 58.), quae empirice simplicia sunt, quia nihil amplius, nisi Materiam et Potentiam puram continent, in quas empirice resolvi nequeunt. Talia sunt lux, aër, metalla, soni simplices, colores primi cet.

E coniunctione interna Materiae cum Viribus pluribus disparibus nascuntur corpora magis composita (§. 58.), *secundaria*, omnia nempe, quae praeter elementa rerum naturam efficiunt; e. c. terrae, lapides, minerae, plantae, corpora animalium cet.

414.

In utraque hac rerum classe, quam experientia suggerit, alia advertere licet corpora, quae *aequalem*, alia, quae *inaequalem* continent Materiae Visque coniunctionem. Inaequalis quidem inest illis, in quibus vel Materia vel Vis potior est, ut adeo alterius utrius essentialis notae praecellant atque abundant. Aequalis vero est coniunctio, dum et Materiae et Vis essentialibus notis pari gradu conspicuis, altera alteram non tantum non opprimit, sed potius sublevat; quod tamen alium sortitur effectum in elementis, alium in ceteris corporibus.

415.

Atque in *elementis*, seu corporibus simplicibus, *aequalis coniunctio* iam e puro conceptu suo (§. 60.) easdem notas requirit, quas eidem convenire solers experientia quoque confirmat. Nempe

1) *certa quaedam determinatio*, qua et Vis ad Materiam omnem determinandam sufficiens actuositas, et Materiae Vim plene occupantis inertia patescit. Quare in coloribus sonisque simplicibus, metallis eliquatis, in ipso lucis nitore, haec determinata ratio coniunctionem aequalem indicat.

2) *Par et aequabilis omnium ac singularum partium comprehensio*, qua et Vis eiusdem ad Materiae partium cunctarum comprehensionem aequae sufficiens simplicitas, et Materiae partium ad Vim explendam sufficiens copia pariter constat. Quo fit, ut in metallis, sonis, coloribus cet., qui hac aequali coniunctione gaudent, omnes partes pari vigore contineantur, nulla delitescat vel torpeat, nulla magis compressa quam altera deprehendatur.

3) *Character speciei determinato corpori singulari* (individuo) *insitus*, quo et Vis eiu dem simul in pluribus agendi communis potestas, et Materiae singularitas certum spatium occupans apparet.

Ex his notis absolutis calleologicis deinde, quatenus ad Subiectum aliquod percipiens referuntur, existunt aestheticae notae firmitatis, puritatis et significantiae, — de quibus mox in Aesthetica agemus. — In quo corpore simplici hae notae desiderantur, illud inaequali coniunctione Vis et Materiae laborare certum est.

416. Quae notae cum intimam et aequalem Vis ac Materiae absolutae empiricae coniunctionem ostendant, eadem quoque Pulcritudinis absolutae empiricae, quam hac intima et aequali coniunctione Vis ac Materiae contineri statuimus (§§. 21. 86. al.), indicia omnino sunt.

Atque hac ratione *primum*, utpote *infimum*, *Pulcritudinis* absolutae empiricae *gradum* a Natura nobis assignatum dignoscere licet in rebus corporibusve quibusvis simplicibus.

Eandem viam ad explicandam tonorum colorumque simplicium pulcritudinem inire tentavit I. I. ENGEL in dissertatione „*Über die Schönheit des Einfachen*“. *Vid. Kleine Schriften. Berlin. 1795. 8. S. 53. ff.*, quam tamen ad metam vsque prosequi pigebat. Quod praeterea de grato effectui soni et coloris pulcri simplicis addit, ad pulcritudinem relativam potius attinet, quam, licet in vsu vitae haud negligendam, in scientia tamen caute separandam esse, mox videbimus.

Sententiam nostram de notis, quibus pulcritudo tonorum colorumque per se spectata discernitur, egregie comprobant observationes virorum naturae peritissimorum, e. c. E. F. F. CHLADNI in opere: *die Akustik*.

Leipzig. 1802. 4. S. 3. LA GRANGE Recherches sur la nature et la propagation du son. Sect. II. §. 64. conf. Miscell. Taurin. Tom. I. — DIDEROT principes généraux d'Acoustique; conf. Memoires sur diff. sujets de Mathematiques par M. DIDEROT. Paris 1748. 8. p. 87. sqq. — GÖTHE Zur Farbenlehre. I, §. 695. et aliorum.

117.

In corporibus secundariis, magis compositis, aequalis coniunctio iam e notione pura §. 62. exposita, cum effectum producere debet, quem rerum vsus adeo commonstrat. Vbi enim Vires multae dispares, suis quaeque Materiis iunctae, aequaliter inter se vniendae sunt, id secus fieri haud potest, nisi Vis aliqua superior ceteras omnes tamquam inferiores (§. 40. 98.) ita complectatur, vt hae quidem per se omnino agentes, superioris tamen Vis etiam sequantur directionem, qua, tamquam communi vinculo et inter se contineantur, et aliae, ad complexum hunc non pertinentes, arceantur. Quae coniunctio aequalis, sicut e conceptu puro eiusdem (§. 63.) intelligitur, ita in experientia sane, rursus aliter evenit, si *interna* (intima) est, aliter si *externa*.

118.

Coniunctio haec aequalis nimirum, quando *interna* simul est (§. 110.), Vires inferiores quasvis, Materiis suis nexas, spontaneo ac proprio motu suo ita directas et intensas habet, vt, licet omnino pro se agant, tamen etiam simul totidem adminicula et instrumenta sint, ad supremæ Vis directionem intensionemque sustentandam et conservandam, quae Vis eadem superior vicissim illas inferiores reficere tueri-

que valeat. Vires inferiores, suis Materiis iunctae, tamquam instrumenta spontanea Vis superioris, *Organica* (quasi ἔργα) vocantur, vnde Vis illa superior, quae ceteras regit atque tuetur, *organica* Vis, ipsa haec Virium ac Materiae coniunctio aequalis interna *Organismus*, effecta vero hoc modo comparata, *organica corpora* compellantur.

Vim superiorem, quae Vires inferiores, Materiis quasque suis intime iunctas, dirigit et instaurat, *organicam* esse *Vim*, Physiologorum aevi nostri peritissimorum iudicio firmatur, refragante nonnihil viro clar. JOSEPHO WEBER, in libro: *Physik als Wissenschaft, oder Dynamik der ganzen Natur*. Landshut. 1819. 8. — §pho 35. Anm. — Veteres eandem in calido seu igneo quaerebant, a quo et animantia omnia, et ea, quorum stirpes terra continentur, et nasci sit necesse et augescere. CICERO de nat. Deor. I, 10. Recentiori aevo alii eandem spiritum esse credebant, qui nervis inesset, alii fluidum aetherium, vim plasticam, vim vitalem alii; Vir clar. BLUMENBACH longe solertius indolem eius indagans *nisum formativum*, *Bildungstrieb*, appellavit in dissertationibus teutonico idiomate Göttingae 1781, 1789. et 1791. 8. et latino sermone *ibid.* 1781, editis. Conf. praeterea HERDER *Ideen zur Geschichte der Phil. der Menschheit*. T. I. lib. 2. GÖTHE zur Naturwiss. I. B. 2. H. p. 112. sq. et 156. sqq. C. F. HELLWAG *Physik des Unbelebten und des Belebten*. Hamburg. 1824. 8. p. 175. sq. — G. R. TREVIRANUS *Biologie*, I, 51. sqq. IV, 629. sqq.

119.

In *organismo* igitur coniunctio intima et aequalis inter Vim et Materiam intercedens id efficit, ut proprietates vtriusque, licet oppositae, in eodem corpore tamen se mutuo supplentes et exaequantes coalescant. Scilicet

1) Inertia Materiae per actuositatem Vis intime iunctae suapte movetur (motu interno); sicut ex adverso actuositas Vis per Materiae intime nexae inertiam excipitur ac restringitur; quo fit, vt quod ob Materiae inertiam deficit, actuositate Vis suapte instauretur (intus susceptio); vnde motus organicus existit, seu *vita corporea*, vita physica.

2) Partes Materiae per simplicitatem Vis intime vnitae continentur, sicut e contrario simplicitas Vis per Materiae partes in spatio expletur, quo fit, vt quod ob Materiae partes plures iuxta et extra se positae extensum est, simplicitate Vis intra limites certos coërceatur, vnde Totum efficitur, (vnus corporis plenitudo, ait *Servius ad Virg. Aen. 1, 489.*) *vnitas organica*.

3) Quod in Materia singulare semper est, per id, quod Vis commune habet, ampliatur; ac vice versa, quod Vis commune habet, id Materiae singularitate limitatur; inde autem character speciei (et generis) singulari cuique corpori accedit, *organicus character specialis* (specificus organismus).

120.

Organismus, cui hoc modo Vis et Materia non solum intime, sed etiam aequaliter, vnitae suppetunt ad vitam, integritatem indolemque speciei conservandam, vegetus est, viget; qui autem Viribus inferioribus ac Materiis organice iunctis ita insuper abundat, vt superiore Vi sua organica, absque detrimento sui, alium organismum similem ex se producere valeat, is *florere* dicitur. Flos igitur, tamquam altior aliquis gradus organismi, omnino perfectionem

quandam coniunctionis intimae et aequalis inter Vim et Materiam intercedentis continet, vnde pulcritudinis momentum, quod eidem prae ceteris organismi partibus inest, perspicitur. Conf. GÖTHE *Metamorph. der Pflanzen*, in opere: *zur Naturwiss. I. B. 1. H.* p. 56. sq. — Fr. SPRENGEL *über den Bau und die Natur der Gewächse.*

121.

Quoniam vero superior Vis, quae Materiam hoc modo aequaliter intimeque sibi iunctam tenet, tantum Potentia sui haud conscia, adeoque inferioris speciei (§§. 101. 102.) est, *Organismum* inde consurgentem quoque tantum *inferioris ordinis* esse patet, qui tum *vegetabilis*, tum *animalis* dicitur, diversis plantarum et corporum animalium formis conspicuus.

Organismi huius initia tamen ac veluti praegressiones (praeformationes) iam in chemica elementorum affinitate, atque in iis, quae anorganica corpora vocant, praesertim in crystallis deprehenduntur. Conf. ERSCH u. GRUBER *allg. Encyclop. der WW. u. KK. v. Anziehung.*

122.

Quilibet organismus ipse simplicior evadere potest organum amplioris alicuius organismi, plures vires et materias pariter organice iunctas superiore quadam Potentia comprehendentis. (§. 40.) Quo plures vero tales organismi inferiores, tamquam totidem organa singularia, ad superiorem aliquem organismum efficiendum conspirant, eo nobilior Potentia sit oportet, quae Totum eiusmodi organice iungat regatque.

Vid. HERDER *Ideen z. Gesch. d. Phil. d. Menschh.* Tom. I. lib. 5. — OKEN *Naturgesch. f. Schul.* I. 43. coll. 61. 65. 73. — GÖTHE *zur Naturwiss.* I. B. 3. H. S. 273. sq. — I. H. T. v. AUTENRIETH *über den Menschen.* Jc. Tübingen. 1825. 8. S. 116. sq.

123.

Coniunctio aequalis inter Materiam et Vires dis-
pares intercedens, quando *externa* est, pariter Vi
superiore id efficit, vt vires inferiores, suis materiis
iunctae, contineantur diriganturque ad complexum
quendam sustinendum; verum externo tantum im-
pulsu, non interna comprehensione, neque proinde
mutua conservatione seu instauratione. Vires hae in-
feriores agunt aequae tamquam instrumenta, sed ex-
terna, adscita, subditiva superioris Vis, vocantur-
que *machinae* (*μηχαναὶ* artificia), vnde Vis ipsa
superior ceteras regens, *mechanica Vis* dicitur;
coniunctio autem haec aequalis externa inter Vim et
Materiam est *Mechanismus*; effecta denique hoc mo-
do comparata, *mechanica corpora*, artificialia ope-
ra, vel machinas compositas, nominamus.

124.

Enimvero sicut externa coniunctio Vis et Ma-
teriae qualiscunque in coniunctionem intimam tran-
sire potest (§. 111.), ita etiam coniunctionem ex-
ternam aequalem ad aequalem intimam reapse inter-
dum evehi, dubio caret. Exemplo sunt plantationes
consitionesque curatae, insitiones atque emplastratio-
nes (inoculationes) solertes, et ceterae terram, fru-
ctus floresque colendi viae; ipsa denique valetudinis
curatio, quae sine hominum opera nulla esse po-

tuisset, ut ait CICERO *de offic.* II, 12. Quaelibet ars igitur colendi curandique corporis organici huc spectare videtur, quippe quae nunquam pulcritudinem absolutam, (seu perfectionem, consequi potest, nisi Naturam sequatur, ipsaque Natura evadat.

Hoc sensu asserebat cel. I. CH. REIL *allgem. Therapie*, pag. 393.: „*Die Kunst (auch die Heilkunst) ist das positive Setzen eines Aussern, womit das Innere sich innig (vbi addendum foret: und gleichmässig) vereinigt.*“ 125.

Haec igitur Materiae Potentiaeque coniunctio intima et aequalis, quae in corporibus organicis inest, i. e. *organismus physicus perfectus, alterum, eumque altiore, Pulcritudinis absolutae empiricae gradum* definit.

Quo limite constituto iam nunc Pulcritudo realis, quae corporibus elementaribus (simplicibus) inesse potest (§. 116.), ab ea Pulcritudine reali (absoluta empirica), qualem corpora cetera inanimata continere queunt, facile discernitur.

126.

In hoc altero Pulcritudinis absolutae empiricae gradu tamen plures occurrere solent varietates nexus illius multiplicis, qui inter Vim et Materiam obtinet (§. 4.):

1) *Naturale*, nativum, naturae consentaneum, (et artefacto et violento coactoque oppositum) e coniunctione interna (intima) Vis et Materiae provenit (§§. 110. 118.).

2) *Magnum*, (exili, pusilloque oppositum) e Materiae partium solito plurium coniunctione cum Viribus pluribus exsurgit.

3) *Gracile ac Subtile, das Niedliche*, (vasto et infirmi oppositum) e Materiae partium solito pauciorum intima coniunctione cum Vi suboritur.

4) *Varium*, (vniformi oppositum) in coniunctione Materiae cum Viribus pluribus directione atque intensione diversa praeditis consistit.

5) *Novum*, (obsoleto tritoque oppositum) e coniunctione Materiae cum Viribus praecipue spontaneam actuositatem exerentibus provenit.

6) *Vividum*, seu vivax, (ignavo languidoque oppositum) e coniunctione Materiae cum Viribus intensione peculiari pollentibus oritur.

Quae omnia, licet omnino coniunctionem aliquam Vis et Materiae contineant, Pulcritudinem tamen attingere nequeunt, nisi haec eorundem coniunctio aequalis et intima simul evadat, adeoque organismi naturalis concipiat qualitates (§. 119.)

Ita vero intelligitur, Pulcrum quidem et nativum, et magnum, et varium cet. esse posse: neutiquam tamen ex adverso quidquid nativum, magnum, varium cet. est, eo ipso iam Pulcrum esse debere.

127.

Ad altiore eumque supremum Pulcritudinis absolutae empiricae gradum evehit Potentiae sui consciae (seu Mentis) ac Materiae intima et aequalis coniunctio, de qua nunc agendum est.

B.) *Coniunctio Mentis et Materiae absolutae empiricae.*

128.

Quod e conceptu puro Potentiae sui consciae Materiaeque perspicere licet, alteram cum altera di-

recte iungi non posse (§. 67.), id in corporibus animatis etiam experimur, vtpote in quibus Mens haudquaquam *immediate* seu *directe* in Materiam corporis agit, sed adminiculo Virium partibus Materiae iunctarum, ac praesertim ope Vis organicae superioris, qua totum corpus ceteroquin regitur (§. 70.). Quod etiam inde concludere licet, quia non aliis corporibus, nisi organicis, Mentem inesse videmus.

129.

Exinde porro, quod quaelibet Materia absoluta empirica iam aliquam Vim continet intime sibi nexam (§§. 89. 94.), intelligitur, cur Potentia sui conscia, seu Mens, in quamlibet Materiam empiricam, in quodvis corpus, agere queat. Omnis autem actio Mentis in Materiam certe vtriusque coniunctionem aliquam requirit, quae tamen alia *interna*, alia *externa* distinguenda est.

130.

Interna (*intima*) *coniunctio* nimirum est, quando Mens suapte, propria determinatione ac proclivitate, plerumque ita obscure sui conscia, vt quasi non voluntaria videatur, ope Vis intermediae, in Materiam fertur, cumque ea postea simul agit; vbi Vis intermedia dein continuo inter Mentem et Materiam empiricam quasi vltro citroque commeans Mentis actus pariter facile ad Materiam, atque huius impressiones ad Mentem defert.

Atque haec *intima coniunctio* Mentis et Materiae, nullibi secus, nisi in animantibus brutis hominibusque inter animam corpusque subsistens, eadem

est, quae *Natura animata*, (psychica), φύσις ἑμψυχος, seu, ingenta cuique animanti indoles, *ingenium* dicitur. *Id*

CICERO *de finib.* V, 13. (ed. Ernest.) haec ita profert: „Animi autem, et eius animi partis, quae „ princeps est, quaeque Mens nominatur, plures sunt „ virtutes, sed duo prima genera: vnum earum, quae „ *ingenerantur suapte natura*, appellanturque non vo- „ *luntariae*, (vt) docilitas, memoria; quae fere omnia „ appellantur vno *ingenii* nomine.“ — Conf. praesertim I. KANT *Critik der Urtheilskraft*. (Berlin 1793. 8.) pag. 181. sq. qui ingenium ad scientias aptum, ab ingenio ad artes pulcras idoneo differre, aliaque subtiliter omnino indigitat, haud accurate tamen explicare videtur. — De his vero postea.

131.

Quod interna talis coniunctio ex se ipsa prolatum extra se producit, per se subsistens, *Opus Naturae animatae* dicitur, quatenus Materia magis respici solet; *Opus Ingenii*, cum forma insita potius consideratur. Quod vero extra se facit non per se subsistens, sed in alia Materia externa permanens, *Effectus Naturae animatae*, vel *Effectus Ingenii* vocari debet.

Leue, quod bombyx pendulus vrget, opus (MARTIAL. VIII, 33.), tela tenuissima, quam araneus texit, favi, quos apes affabre fictos melle complent, *Naturae animatae sunt opera*. — Sermonem humanum, cantumque, formas denique imaginatione conceptas, (quas poeta, pictor, sculptorue dein externe designant) quatenus ex coniunctione hac intima oriuntur, *Opera ingenii* nominamus. — Cum aves nidificant, fibri seu castores habitacula struunt, *Effectus Naturae animatae* conspicimus; forma, quam artificis mens manusque marmori, ligno, aeriue imprimit, *Effectus Ingenii* rectius vocatur (licet vtriusque generis effectiones quo-

que, improprie tamen, per metonymiam, *opera* vulgo compellari soleant).

132.

Externam coniunctionem Mentis et Materiae dicimus eam, quae non est spontanea, non nativa, sed adscita, subditiva, ubi Mens externo quopiam impulsu (alius Potentiae ductu, iussu, coactione, vel externi finis cogitatione), ope Vis intermediae in Materiam agit. Atque haec externa coniunctio Mentis et Materiae vocatur *Ars* (eodem fere sensu, quo §§. 110, 111., nisi quod hic Potentia sui conscia est, quae cogitur), quatenus Naturae opponi solet; *rebus additus homo* dicitur BACONI DE VERUL. *de augm. Scient. lib. 41.*; eademque alias *industria*, *diligentia*, *cura*, *labor*, cet. nominari consuevit.

„*L'art en général est l'industrie de l'homme appliqué aux productions de la Nature*“, ait DIDEROT *Syst. des connoiss. humaines*. Quo maior nempe Mentis applicatio contentiove necessaria est ad aliquid in Materia efficiendum, eo magis eandem nomen Artis mereri putant; „*quo illud quoque excluditur, quod dicunt, non esse ARTIS id, quod faciat, qui non didicerit*“, ut QVINTIL. II, 17, 11. (*ed. Spalding.*) loquitur; et pariter advertit I. KANT *Critik d. Urtheilskr.* p. 175; quare operas quoque mercenariorum ab artibus quibusvis distinguit CICERO, *de off.* 1, 42.

Arte vero efficitur
ut non sibi, sed domino, venetur vertagus acer. MARTIAL.;
In curru modo dat fluitantia rector
Lora, modo admissos arte retentat equos.

OVIDIUS.

In arte versantur et opifices et artifices, qui externi finis obtinendi gratia Mentem admovent Materiae. *Ars* vero alia liberalis, alia illiberalis recte dicitur, prout causa impellens ad eam tractandam libero ingenioque homine digna vel minus digna est. CICERO l. c.

Interna vero coniunctio Mentis et Materiae, quantumvis intima, fortissimoque Naturae vinculo firmata, in externam tamen coniunctionem vertere ac mutari potest; quo quidem Natura hominis ceterorum animantium indoli naturali praestat. Namque Menti, tamquam Potentiae sui consciae, non obstat intima, qua Materiae nectitur, coniunctio, quo minus conscientiam sui tueatur, qua, quo maioris claritatis ea capax est, eo facilius a Materia (a corpore suo) semet discernere atque avellere possit, ut quasi seiuncta per se agat (§. 2.). Quam facultatem exerit attendendo, comparando, iudicando, abstrahendo, meditando cet. Mens igitur, pro diverso claritatis gradu, cuius capax est, conscia esse potest.

1) *ipsius coniunctionis suae*, tam internae, quam externae, cum Materia; quae conscientia proprie *Sensus* est.

2) Conscia esse potest Materiae externae, seu *rerum*, quibuscum *externae iungitur*; quae *Intuitio* (*Anschauung*) dicitur.

3) Conscia potest esse Materiae internae, seu *rerum*, quibuscum *interne connectitur*; quae *Imaginatio* est.

4) Conscia esse potest *nexus* illius, qui in rebus, tam externis, quam internis, inter Materiam et Potentiam earundem intercedit; quae *Intelligentia* (intellectus) vocatur.

5) Conscia potest esse etiam duntaxat legum ac principiorum, quibus ex indole sua determinatur ad agendum; quae conscientia *Ratio* dicitur.

Ita Mens a Materia quodammodo divulsa, in eam tamen agit, sed externa coniunctione. Id vero est, quod CICERO in *Orat. cap. 55, 183. ed. Ern.* et alibi saepe dicit: „*Naturae notatio et animadversio peperit artem*“. QVINCTILIANVS vero II, 17., „*omnia, quae ars consummaverit, a natura initia duxisse*.“ Hoc sensu distinguit ARISTOTELES de *arte poët. VIII, 3. ed. Herman.* „*ὁ δὲ Ὀμηρος, καὶ τοῦτ' (quid sit εἰς μῦθος) εἶχε καλῶς ἰδεῖν, ἥτοι διὰ τέχνην, ἢ διὰ φύσιν*.“ Eodem tendit, quod alias asseritur: „*Naturam et ingenium quidem ad dicendum maximam adferre vim*“, (Cic. de *Orat. 1, 133.*) „*Naturam omni cura potentior esse*, (JUVENAL. X. 303.): attamen id quoque fatendum esse, *industria ingenium ali, (Cic. pro Cael. 45. c. 19.) naturam cura tantum adiutam evalescere magis (QVINCTIL. II, 8.), neque facultatem bene eleganterque scribendi nobis insitam vel innatam esse, sed institutione atque exercitatione comparari*“. F. A. WOLF *Ciceronis, quae vulgo feruntur, Orat. quatuor. Berol. 1801. 8. pag. XXXII.*

134.

At vero coniunctio haec externa vicissim in internam coniunctionem transire, seu ars in naturam abire potest. Idque duplici via fieri solet:

a) Continua Mentis ad Materiam applicatione tali externa, qua iunctim semper agant et operentur, quod *exercere*, *condocefacere*, *τιθασσέειν*, *abrichten*, *gyakorlani*, dicitur, vnde facilitas utendi, *usus ac consuetudo* existit, tamquam altera Natura.

b) Ea Mentis sui consciae informatione, qua sensim a Materia seiungitur, atque ita per se legibus suis convenienter tractata prius perficitur, quo dein ad Materiam semet ipsa sua sponte adiungere queat, cum eadem simul operatura. Quae

institutio, παιδεία, Unterricht, oktatás, vocatur, primum ad scientiam et cognitionem ducens, deinde autem in *mores* transiens, quibus animi vitaeque constitutio ac natura efficitur.

Vtrumque simul adhibere idem est atque *educare*; quod Natura humana tum aliunde (ab alia Potentia) impetrare, tum vero ipsa sibi largiri potest, adeo quo quis intensiore Mentis actuositate praeditus est, eo felicius semet ipsum educare queat.

Atque hoc transitu coniunctionis externae, seu artis, ad intimam coniunctionem fit, quod QVINCTILIANVS II, 4, 17. postulat, ut „puer omni cura et summo „labore aliquid probabile scribere assuescat, huius rei „naturam sibi faciat.“ Hoc modo

„*abeunt studia in mores, artesque magistrae,*
Ingenium nobis molle Thalia facit. OVID. Her. ep. XV, 83. „Artes enim nudaе, (in externa coniunctione „illa remanentes) nimia subtilitatis affectatione frangunt atque concidunt quidquid est generosius, et „omnem succum ingenii bibunt, et ossa detegunt, quae, „ut esse et adstringi nervis suis debent, sic corpore „operienda sunt.“ QVINCTIL. prooem. 24. — Ingeniose canit HERDER:

Lerne die Lehren der Schule; doch, gleich der Leucothea Binde,

Bist du am Ufer, so wirf sie in die Wellen zurück.

135.

Coniunctio haec intima Mentis et Materiae, seu ab origine insit („*sive ita nascenti legem dixere Sorores.*“ OVID.), seu primum arte comparetur, notas habere debet sequentes:

1) *Spontaneitatem*; Mens nimirum ex se ipsa se determinat ad agendum in Materiam, ope Vis intermediae.

2) *Sensum* ; Mentis nempe simplicitas cum intermedia Vi Materiam intime comprehendens, tantum huius cum Materia coniunctionis suae intimae conscia esse, i. e. eandem *sensu* percipere potest (§. 133, 1.) ; quaecumque alia conscientia dirimeret hanc intimam coniunctionem, eandemque externam efficeret.

3) *Instinctum* ; ex hoc enim sensu tantum necessario consequens impulsus adesse potest, quo Mens legibus suis (indoli suae) convenienter Materiam ad agendum dirigat.

136.

Attamen intima consensione hac Mentis et Materiae nondum absolvitur ea, quae ad summam Pulcritudinem ducat, coniunctionis perfectio. Etenim intima coniunctio, quae *inaequalis* est, multum distat ab ea perfectione, ad quam *aequalis* coniunctio intima duntaxat perlingere potest.

Inaequalis nempe dicitur nobis coniunctio, in qua sive Mens, sive Materia, quomodocumque praevalet ; *aequalis* autem, cum et Mens et Materia pari dignitate ac valore consistit.

137.

Inaequalis coniunctio igitur duplici modo censetur :

1) *Si Materia praevalet*, cum scilicet organismus physicus vel directionem suam, indoli Mentis adversam, eidem tamen impertit, vel Mentis intensionem attenuat et frangit, vel eiusdem conscientiam sui obscurat, ut functiones suas discernere nequeat ab iis, quas corporis vires exigunt.

Id vero contingit in brutis animantibus ; in rudibus, atque incultis, affectu vehementi abreptis,

ebriis, hebetibus, et mente captis hominibus; in
iis, qui corporis cura mentem obruunt (QVINCTIL.
I, 11, 15.); cet.
:(12) *Sz Mens praevalet*, vbi nempe Mens clare
suis conscia, Materiam a se plene discernens, in ean-
dem vix agit, neque per eandem legibus suis conve-
nienter operatur. Qualem Mentis actionem, quae in
cognitione sola contemplationeque consistit, recte
mancam pronunciat CICERO (*de offic.* 1, 43, si nulla
rerum actio consequatur. Id quod Viris vti pluri-
mum doctissimis, qui doctrinam ex vmbraculis eru-
ditorum otioque nunquam in solem atque pulverem
producunt, exprobrari solet. Conf. C. L. REINHOLD über
die Betracht. d. Schönheiten eines episch. Gedichts.
Jena. 1778. 8.

138.

Intima coniunctio *inaequalis* igitur his notis
hebet torpetque:

a) Vbi Materia praevalet, nihil adest, nisi spontaneitas motus externi (§§. 74,

1. et 135, 1.) id est: loco *motivitas*; et
2) tantum *sensus obscurus* (§§. 74, 2. et
135, 2.), et

3) *Instinctus coecus* (obscurus), qui uterque ad conscientiam sui claram evehi nequit, quamdiu haec inaequalitas adest, sicut in animantibus brutis, hominibusque bestiarum more agentibus videre licet. — Vid. *Allg. deutsche Real-Encyclop. Vite Auflage. Leipzig. 1824. 8. v. Thier, Thierreich.*

6) Vbi Mens nimium praeualet, semper deprehenditur

1) actuositas quidem spontanea, sed (ad res efficiendas inepta, natura rebus gerendis parum idonea, (§§. 75, 1, et 135, 1.) — *Unbehilflichkeit*. CICERO de Orat. II, 4, 17.

2) Conscientia clara quarumvis rerum, non tamen coniunctionis intimae Mentis cum Materia sua, ergo *defectus sensus*, unde *frigida* haec natura dicitur, sensu carens, (§§. 75, 2. et 135, 2.) quod in M. Pisone notat CICERO *Brut.* 67, 326.

3) Languor ac lentitudo in agendis rebus, eo quod Mens, quae indoli legibusque suis omnino convenienter intra se agit, ad Materiam transferre non valet (§§. 75, 3. et 135, 3.).

Conf. CICERO *Brut.* l. c.

139.

Aequalis autem coniunctio intima, in qua Mens et Materia absoluta empirica pari dignitate ac valore consistunt, proprie *Organismum* efficit eminentiorem, vtpote *psychicum*. Quemadmodum enim organismus physicus Vires inferiores suis Materiis nexas Vi superiore intime iungit (§. 117. sq.): ita hic Organismus psychicus corporis animalis vires partesque Mente sua, ceu Potentia superiore sui conscia, continet atque ita regit, vt, licet illae, per se ac pro se agant, tamen etiam simul totidem organa sint, ad Mentis directionem intensionemque sustinendam ac tuendam, Mens autem vicissim illas vires partesque fovere, easdemque integras et aptas conservare valeat. Cuius Organismi psychici notae quidem occurrunt sequentes:

1) Corporis vires partesque, naturali tantum spontaneo motu, suique haud conscio, pollentes, accedente Mentis intima et aequali conjunctione actuositatem sui consciam et intelligentem recipiunt, seu, vita corporea (§. 119, 1.) extollitur ad *vitam* eminentiorem *psychicam*.

2) Vnitas organica corporea (§. 119, 2.) nunc assurgit ad *unitatem* altiore *psychicam*, sui nempe consciam, seu ad conscientiam claram intimae conjunctionis inter Mentem et Materiam, quae *sensus clarus* est.

3) Character specialis organicus (§. 119, 3.) evahitur in *characterem organicum psychicum*, seu *instinctum rationalem*, i. e. Mens legibus suis convenienter libere dirigit Materiam intime sibi iunctam, proinde non sui conscientia a se divulsam, neque sibi repugnantem.

Conf. F. W. SCHELLING über das Verhältniss der bildenden Künste zu der Natur. München. 1807. 4. in qua eximia commentatione utinam pulcrum absolutum solertius ubique a relativo distingueretur. Verissime asseritur p. 38.: „Alle andern Geschöpfe sind von „dem blossen Naturgeist (Vi) getrieben, und behaupten durch ihn ihre Individualität; im Menschen allein „als im Mittelpunkt geht die Sonne auf, ohne welche „die Welt, wie die Natur, ohne die Sonne wäre.“

140.

Organismus psychicus, (sicut physicus in suo genere §. 120.) cui Mens et Materia aequaliter intimeque iunctae sufficiunt ad integritatem vitae psychicae conservandam, *viget*, vegetus est; qui autem et Mentis intensione et Materiae vigore ita pariter abundat, ut alium similem organismum psychicum ex se

producere nitatur valeatque, *florere* dicendus est. Atque hic *flos*, manifestatio quippe vbertatis ac valetudinis organismi psychici, est *Ingenium* eminentiori sensu, *das Genie*, cuius nisus naturalis, quo ad organismum psychicum sui similem producendum vrgetur, *Enthusiasmus*, ἐνθουσιασμός, ἐνθουσιασμός, vocatur.

144.

Ingenium itaque tale omnino his emicat criteriis:

1) actuositatis suae spontaneitate, (§. 76, 1. et 135, 1.) ab omni alieno impulsu immuni, Materiam intime sibi aequaliterque iunctam, adeoque plene parentem, determinat, regitque, seu est *originale*.

2) *Sensu* tantum pollet, conscientia nimirum coniunctionis intimae inter Mentem et Materiam (§§. 76, 2. et 135, 2.); neque igitur Mens semet a Materia secernit, vt eiusdem suique separatim conscia reddatur; vnde fit, vt Ingenium explicare nunquam possit, quomodo ad hanc deveniat coniunctionem, neque rationem reddere queat operationum suarum.

3) Ex hoc sensu promanans nisus Mentis in Materiam agendi, quatenus indoli legibusque suis conveniens est, etiam aliis Mentibus eadem indole legeque gaudentibus convenire debet; quidquid igitur ab Ingenio tali profertur, *exemplar* et *norma* ex ipsa Natura humana depromptum existimari debet.

Conf. I. KANT *Critik der Urtheilskraft*. Berlin. 1795. 8. S. 182. — JEAN PAUL'S *Vorschule der Ästhetik*. Hamburg. 1804. 8. 1te Abth. §. 10. ff.

142.

Cum autem Potentia, quae Organismum psychicum animat regitque, sui conscia sit, adeoque ad

superiorem pertineat ordinem (§. 101, 103.): ipsum hunc organismum quoque superioris esse ordinis patet (§. 121.), nempe *Organismum humanum*, naturam humanam, humanitatem (absolutam). Quare organismus animalis in homine, corporis fabricam continens, tamquam inferior, ab organismo eiusdem psychico, velut superiore, probe discernendus est. Potest enim aliquis organismi animalis perfectione, pulcritudine scilicet secundi gradus (§. 123.) pollere, quin organismo vere psychico, pulcritudinem superioris ordinis suppeditante, gaudeat; ac vicissim. Ita CICERO in *Philipp.* II. c. 2. discernit „*gratiam*, „*non virtutis specie, sed aetatis flore collectam*“; et LUCRETIVS III, 770. sqq.

„*Quove modo poterit pariter cum corpore quoque Confirmata cupitum aetatis tangere florem*“
Vis animi? “ —

Organismi animalis perfecti, qui homini proprius est, normam exhibere complures conati sunt. Inter veteres nimirum POLYCLETUS Sicyonius (Argivus) tum artis opere, statua nempe Doryphori, quam canona (κάνονα, regulam) artifices vocabant, (vid. PLINIUS *hist. nat.* XXXIV. 19, 2. *ed. Bipont.* et GALENUS *περὶ τῶν καὶ ἱπποκράτην καὶ Πλάτωνα.* IV, 3.) tum libro de symmetria partium corporis humani scripto. — Conf. JUL. SILLIG *Catal. artificum Graecor. et Roman.* Dresdae et Lips. 1827. 8. v. *Polycletus*. Inter recentiores ALBERTUS DÜRER († 1528.) in opere teutonico: *Vier Bücher von menschlicher Proportion.* Nürnberg. 1428. fol., quod dein Jo. Camerarius in latin. vertit: „*de Symmetria partium in rectis formis humanorum corporum.*“ Norimberg. 1532. fol. — Jo. PAULUS LOMAZZO († 1598.) in opere suo: *Trattato dell' arte della Pittura, Scultura e Architettura.* Milano. 1585. 4. — et saepius excuso. GERARDUS AUDRAN († 1703.) edidit: *Les proportions du corps humain.* Paris. 1682.

fol. — Egrege in hanc rem commentatus est Jo. WINKELMANN, *Geschichte der Kunst des Alterthums.* (Dresden. 1764. 4.) 1. Th. S. 172. fol. — et alii. Novissimum in hoc genere conamen occurrit in opere, cui titulus: „*Musée de sculpture antique et moderne*“, par M. le Comte de CARAC. Paris 1826. 1 Livr. pag. 194—236. (Proportions de 42 des plus belles statues antiques.)

Ingeniosa, multisque anatomicis ac physiologicis disquisitionibus nixa, est methodus, quam in describenda organismi animalis humani structura propria, praesertim in definienda capitis conformatione, adhibuit cel. PETRUS CAMPER in opere: „*Über den natürlichen Unterschied der Gesichtszüge in Menschen verschied. Gegenden*“, x. herausg. v. A. CAMPER; übers. v. S. TH. SÖMMERING. Berlin. 1792. 4. quam utinam alii perficere adlaborassent. Conf. HERDER *Ideen zur Gesch. d. Phil. d. Menschh.* (Leipzig. 1821. 8.) I, 125. fol.

143.

Organismus hic psychicus seu humanus iam in singulis quibusvis partibus corporis humani apparere potest; iam solus animi status decens ac probabilis quomodocunque expressus, iam vultus orisque habitus animum declarans, motus et actus quilibet vere humanus, organismum psychicum omnino refert. Plures denique ingenuae actiones humanae, Mentis eiusdem imperio ad vnum complexum intime iunctae, pariter superiorem talem organismum efficiunt, qui proinde infinitas eiusmodi gradationes admittit, unde diversa pulchritudinis momenta nascuntur.

Id vero etiam DIDEROT (*Essai sur la peinture*) quadamtenus innuere volens, ad argutias, ut solebat, delapsus est, quas egregie redarguit commentator eius in *Propylaeen* (Tübingen. 1799. 8.) I. B. 2. St. S. 6. f.f.

144.

Quamquam *intima* coniunctio Mentis et Materiae unicuique homini propria est, non semper tamen in cunctis actionibus suis ea gaudet; multo minus vero *aequali* coniunctione hac gloriari potest, nisi
*quem Melpomene semel
 nascentem placido lumine viderit, vel
 qualem Superi benigno aspexere die.*

Defectum hunc, quo rude aut infacetum *ingenium* laborat, *externa coniunctio aequalis*, quae ad intimam ducat, compensare, atque hoc modo *culturam* vere *humanam* adferre potest. Recte scilicet ait Poëta Venusinus:

*Doctrina vim promovet insitam,
 Rectique cultus pectora roborant.*

Carm. IV, 4, 33. sq.

— *Ego nec studium sine divite vena,
 Nec rude quid possit video ingenium; alterius sic
 Altera poscit opem res, et coniurat amice.*

Epist. II, 3, 409. sq.

Ea *Cultura humana* igitur haudquaquam *vera* dicitur, quae tantum in *externa* quadam „*aequabilitate universae vitae, tum singularum actionum*“, consistet, quam CICERO *de off.* I, 31. ad decorum requirit; *interna* quoque accedat aequabilitas oportet, iuxta illud praeclare dictum Socratis, quod aequè CICERO *off.* II, 12. laudat, ut quisque, *qualis haberi vellet, talis esset.* Conf. GARVE'S *Anmerk.* ad priorem loc. — FR. EHRENBURG *die Veredlung des Menschen.* (Leipzig. 1803. 8.) — II. B. S. 416. ff. — Studiis vero artibusque liberalibus recte tractatis, proin *recta educatione*, non modo singulos homines, verum integros etiam populos saeculaque a fera et agresti vita ad humanum cultum civilemque deduci posse, nemo amplius est, qui inficietur. Conf. praecipue I. G. HERDER'S *Briefe zur*

Beförderung der Humanität. 3te Sammlung. 27. f.f. Briefe. — JENISCH über die Meisterwerke der griech. Poësie (Berlin 1803. 8.) I. B. §. X. S. 87. f. — C. SEIDEL Charinomos (Magdeburg. 1825. 8.) S. 76. Scriptores, qui hoc argumentum vberius exposuerunt, vid. in W. T. KRUG *Versuch einer system. Enzyklopädie der schönen Künste. Leipzig. 1802. 8. S. 30. f.* — I. S. ERSCH, *Handbuch d. deutsch. Literatur. Leipzig. 1822. 8. 1ten B. Philologie* — Nro 325 — 330. — IOS. HILLEBRAND, *Lehrbuch der Literar-Aesthetik. Mainz. 1827. 8. S. 46.*

145.

Haec denique Materiae Potentiaeque absolutae empiricae coniunctio intima et aequalis, quae in Organismo psychico, seu humano, adest, *supremum Pulcritudinis absolutae empiricae gradum* tenet, ad cuius mensuram modumque ceteros ita exigimus, ut quo quid propius ad hunc accedit, eo maiorem Pulcritudinis perfectionem consequatur.

Qua in re quidem Pulcritudinis censores ac iudices sagacissimos quosque consentire videmus. Quidni sacrae paginae etiam hominem ad imaginem Dei creatum, Entis igitur perfectissimi simulacrum esse, pronuntiant? quod in נִפְשׁ הָיָה, (ψυχὴ ζωσα,) Gen. 2, 7. reponitur. — Notum est PROTAGORAE effatum: πάντων χρημάτων μέτρον εἶναι ἄνθρωπον. — CICERO de nat. deor. 1, c. 32, 90. ait: „nostra (humana) forma, divina „dicenda est.“ — I. G. SULZER *Allg. Theor. d. schön. Künste, v. Schönheit* dicit: „dass die menschliche Ge- „stalt der schönste aller sichtbaren Gegenstände sey, „darf nicht erwiesen werden.“ — G. E. LESSING vero in: *Laocoon.* (Berlin 1788. 8.) S. 303. aperte statuit: „Die höchste körperliche Schönheit existirt nur in dem „Menschen, und auch nur in diesem vermöge des Ideals. „Dieses Ideal findet bey den Thieren schon weniger, in „der vegetabilischen und leblosen Natur aber gar nicht „statt.“ — Quod I. WINKELMANN in *Geschichte der*

Kunst des Alterth. (Dresden 1764. 4.) S. 149. Platonem secutus asserit: „die höchste Schönheit ist in Gott, e notionibus perfectionis et pulcritudinis inter se permutatis, aut potius confusis, profluxit. Idem enim ubique alias humanam formam ceu prototypum pulcritudinis considerat, quod etiam in diss. „Über die Betrachtung der Werke der Kunst, in *Literar. Chronik*, (Bern. 1786. 8.) II, 176. expresse fatetur: „Der höchste Vorwurf der Kunst ist der Mensch.“ — R. MENGES Gedanken über die Schönheit in der Malhrey. Zürich 1762. und 71. 8. ita loquitur: „Ich rede von dem Menschen als demjenigen Theile der ganzen Natur, worin die Schönheit am meisten erscheint.“ — GÖTHE in opere: *Winkelman und sein Jahrhundert*, (Tübingen. 1805. 8.) S. 400. egregie indicat: „Das letzte Produkt der sich immer steigernden Natur ist der schöne Mensch.“ — F. W. I. SCHELLING über das Verhältniss d. bild. Künste zu der Natur, pag. 24.: „Die Kunst greift am liebsten „unmittelbar nach dem Höchsten und Entfalteten, der „menschlichen Gestalt.“ — Eximia est observatio, quae in prolegomenis ad versionem gallicam operis physiognomici CASPARIS LAVATER (*L'art de connaitre les hommes par la physiognomie. Nouvelle edit. par M. MOREAU. Paris 1806. 8.*) pag. 147. memoratur: „Que d'avantages réunis dans la forme propre à l'homme; quel accord paraît alors entre le physique et le moral; la beauté de l'instrument et ses usages, la physiognomie et les facultés. Jettez un coup d'oeil rapide sur une collection des squelettes des différentes espèces des animaux, et vous verrez aisément les motifs de cette priorité du rang que l'homme conserve jusque dans l'empire de la mort.“

Ad hunc modulum referri omnes naturae formas ingeniose innuit JEAN PAUL *Vorschule der Aesthetik* (Hamburg 1804. 8.) I, 13.: „Die Natur ist für den „Menschen in ewiger Menschwerdung begriffen, bis so- „gar auf ihre Gestalt; die Sonne hat für ihn ein Voll- „gesicht, der halbe Mond ein Halbgesicht, die Sterne „doch Augen, alles lebt den Lebendigen. Allein das „ist — die Frage, welche Seele die Natur be- „seelt, ob ein Sklavencapitain, oder ein Homer.“

Superiorem organismum psychicum continet insignis cuiusdam hominis actio, plurium aliorum actiones organice complectens (argumentum dramatis); vel eventus grandis, forti animo toleratus, multorum hominum sorti, quin populorum quoque fati, organice vinctus (argumentum epopoeae). „*Die Weltgeschichte ist im höhern Sinn eine Epopöe*,“ vere ait JEAN PAUL. l. c. I, 11.

146.

Si, quae hactenus exposita sunt, recte se habent, *Pulcritudinis absolutae empiricae gradus* hos omnino distinguere oportebit:

1) pulcritudinem elementarem, seu simplicem (§. 116.);

2) pulcritudinem organicam physicam (§. 125.);

3) pulcritudinem organicam psychicam (§. 144.); in quibus omnibus tamen Materiae ac Potentiae coniunctionem intimam et aequalem inesse, (§. 7.) ambigi nequit.

Atque his gradibus differunt in rerum natura *toni simplices* corporum intendorum (elasticorum), *oscinum voces*, et *hominis cantus* ex imo pectore manans; hoc modulo minoris aestimatur pulcritudo *simplicis coloris* cuiuscunque, quam pulcritudo *floris*, ac denique ea, quam verus *faciei iuvenilis humanae* color tuetur. Ideo pulcritudo *figurarum* elementis corporum ipsisque *crystallis* propriarum haudquaquam assequitur eam, quae in *plantarum arborumque* figuris viget, multo minus vero eam, quae *animantium*, praecipue *hominis*, speciem decorat. Idem vero tum de sensibus, tum de imaginibus animo conceptis censendum esse, alio loco memorabimus.

147.

Pulcrum denique absolutum empiricum, in quocunque gradu consistat, e diversa nascendi con-

ditione in duplicem abit speciem (§. 80.). Coniunctio videlicet intima et aequalis Materiae ac Potentiae

a) vel ab origine sua aequabilis est, sua sponte semper concordans, nullo conflictu intercedente turbata, placido motu rectoque moderamine tuta;

b) vel e Potentiae ac Materiae directione prius adversa, proin dissensione quadam luctaque antegressa, difficultatibus, quae pari libramento velut obstabant, exaequatis, exsurgit.

Quae CICERO *de off.* 1, 31. pulcritudinis genera duo, quorum in altero *venustas* sit, in altero *dignitas*, sola compellatione distinguit, (quorum alterum Graeci Veneris ἀφροδίτης, alterum quiescentis Alcidae symbolis mythicis eleganter adumbrarunt), eadem haec sunt, quae hic, assignata diversitatis ratione, adferuntur. At vero philosophus romanus in hac nomenclatione solam humanae naturae pulcritudinem, eamque huius efficaciam, qua in aliorum animos agit, spectasse videtur, (quamquam neque in eo sibi constat) conf. *de Invent.* 11. 16.), parum sollicitus, quid in his generibus pulcritudinis absolutum, quid relativum sit, quibusve gradibus differre queant. Quod si quis in censum sumat, species pulcritudinis prius designatas omnino subtilius dirimendas existimabit, quam id vulgo fieri solet, neque in cel. SCHILLERI (*über Anmuth und Würde*) quantumvis ingeniosa explanatione acquiescet. Ac, si quid tentare licet, primae speciei pulcritudo, (a) tamquam absoluta empirica, fortasse *Venustas* (*Anmuth*) omnino appellanda, iis tamen gradibus distinguenda erit, quibus *Amoenitas* (*Liebllichkeit*), *Mollitudo* (*Weichkeit*), et *gratia χάρις* (*Grazie*) consistunt, de qua postrema tantum valet, quod TIBULLUS IV, 2, 7. sq. in Sulpicia miratur,

Illam, quidquid agit, quoquo vestigia movit,

Componit furtim, subsequiturque decor.

Alterius speciei pulcritudo (b) autem forsitan *Valitudo* (*Validum, das Kräftige*) nominanda, similiter iis gra-

disbus distare censenda est, quibus *Soliditas* (*Gediegenheit*), in rebus anorganicis, *Robur*, vigor, (*Stärke*) in organismis physicis, *Dignitas* (*Würde*) in organismis psychicis, continentur.

148.

In utroque hoc genere pulcritudinis tamen peculiaris effectio (§. 56.) consequitur, si *Potentia* una et superior *Materiae* iungenda, exigua duntaxat contentione ac facili certoque successu, seu *Materiae* partes oppido multas (in anorganicis), seu *Vires* inferiores complures validas suis materiis iunctas (in organismis), aequaliter et intime uniat regatque. Inde nempe *Sublime absolutum empiricum* (a *Sublimi* relativo seu aesthetico probe distinguendum) existit, quod in priore pulcritudinis genere *Sublime venustum* (*das anmuthige Erhabene*), in altero autem *Sublime validum* (*das kräftigere Erhabene*) dici potest.

Exempla *sublimis venusti* (in anorganicis) praebent aequora immensa, pyramides memphiticae, turre excelsae, ubi nempe *una* *Potentia* multas omnino *Materiae* partes nulla fere contentione adhibita, imperturbato facilique successu aequaliter iungere videtur. Atque hinc intelligitur, cur e. c. mare tranquillum longe magis sublime appareat, quam immensa licet planities agrorum fertilium, in quibus videlicet non *una* *potentia* multitudinem partium comprehensam ostendit, sed multae vires iunctim agentes conspiciuntur; quo pacto problemata similia, quae JEAN PAUL *Vorschule der Aesthetik* §. 27. congerit, felicius forte resolvi possunt. — *Sublime venustum* (in organismo physico) locus VIRGILII *Georg.* II, 80. sq. exhibet:

„nec longum tempus, et ingens
Exiit ad coelum ramis felicibus arbos,
Miraturque novas frondes et non sua poma.“

In organismo autem psychico *sublime venustum* omnino est, quod *Genes.* 1, 5., et apud LONGINUM quoque περὶ ὕψους IX, 9., memoratur: „*Deus dixit (voluit), fiat lux, et facta est lux.* Et *Iliad.* α, 528. sq.

νεῦσε κρονίων.

μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπόν,

quod idem VIRGIL. *Aen.* IX, 106. imitatur:

„Annuit, et totum nutu tremefecit Olympum.“

Huc referre licet, quae SARBIEVIUS canit *Lyr.* IV, 31, 13. sqq.:

„Pulcrum est quietam mente volatili

Instare vero, nec trepido gradu

Vrgere naturam, nec inter

Ambiguas fluitare caussas:

Sed mente fixa ducere liquidos

Rerum colores, et capitis sacra

Ab arce prospectare verum, et

Fixa suis sua rebus ora.“

Sublimis validi exempla sunt heroes magni, qui fatis tristibus acti, rebus adversis colluctantes, animosi atque fortes apparent, veluti apud HORAT. *od.* III, 1. sq. iustus atque tenax propositi vir; apud SENECAM, vir bonus cum mala fortuna compositus; in RAMLERI carmine: „*So steht ein Berg Gottes*“.

449.

Potentia igitur, quae Sublime proferat, ita magna sit oportet, vt minimum supra eam naturae vim, qua humanum corpus omnino pollet, excellat. A quo limite in infinitum progressa Potentia, quoties eo, quem supra (§. 448.) exposuimus, modo semet in Materia exerit, continuo efficit Sublime, seu venustum, seu validum; interdum vero ita evalescit, vt Materiae intime sibi iunctae praevalens, aequalitatem ad pulcritudinem necessariam excedat, quo dehinc *informe (gestaltlos)* evadit.

Sublime igitur haudquaquam semper immensam continet vim, id quod obelisci romani, excelsae columnae, alta palatia commonstrant. Quia tamen potissimum infinita eiusmodi Potentia est, quae Sublime generat, plerique infinitum duntaxat finito applicatum in conceptu Sublimis quaerunt. Vid. I. KANT *Critik der Urtheilskraft* (Berlin. 1793. 8.) p. 93. — W. T. KRUG *Aesthetik* §. 27. — JEAN PAUL *Vorschule der Aesthetik*. 2. edit. §. 27. — F. A. NÜSSLEIN *Lehrbuch der Kunstwissenschaft*. (Landshut. 1819. 8.) p. 74. et alii.

Sublimis informis exempla sunt horrentia cautibus iuga, et „quae stabat acuta silex, praecisis undique saxis“, *Aen. VIII*, 233.; dein Polyphemus et Cyclopes, *Aen. III*, 665. sqq.; tempestas atrox in *Odyss. ε*, 291—296. — *Aen. I*, 80. sq. — et in poemate vngarico DAVIDIS Szabó (*költeményes munkái. Komáromb.* 1802. 8.) p. 117.

Vajmi rettentő ropogással húllog
A' setét felleg' kebelét hasító
Meny' üttö villám iszapos Tiszába
A' komor égből!

Mint pozsog, mint nő vize, 's ostorozza
Partjait széltől dagadott habokkal;
Nints dagályának zabolája, tengert
Tüntet előmbé!

Qui tantum e conflictu necessitatis et libertatis, quae Potentiae Materiaeque leges sunt (§§. 29. 44.), Sublime quodvis profluere autumant, vix omnium varietatum, quibus illud comparet, pleniores explicatus obtinent. Vid. G. HERMANNI *comm. de tragica et epica Poësi*, ad *Aristotelis de arte poët.* edit. Lips. 1802. 8.

150.

Quotiescunque dein Potentia superior, sui conscia, intenta sane, ac facili certoque successu freta, seu clam ipsa (non advertente ipsa), seu aperte, per inferiorem quandam Potentiam affligitur atque ita vexatur, vt non penitus quidem concidat

ruatve, sed tamen vel ab aequalitate sua dimoveatur, vel effectum propositum non plene sortiatur, *Ridiculum absolutum empiricum* prodit; unde clare perspicitur, quam pronus a Sublimi transitus ad Ridiculum sit.

Ridiculum absolutum certe minus recte dici, nemo inficiabitur, cum haec denominatio magis effectum, quem in Subiecto provocat, designet, ergo potius relativum quid exprimat. Magis apposite fortassis *innocue absonum* vel *discors* vocabitur, quod ARISTOTELES quoque in *Poëtica* c. 5. per ἀμάκηνά τι ἀνόδυνον καὶ οὐ φθαρτικόν intellexisse videtur, cui definitioni eius tamen, ut adaequata sit, ceterae notae supra expositae desunt. — Absonum autem hoc, quatenus ab intima et aequali coniunctione Potentiae ac Materiae sane recedit, proprie tamen deformis est, quamquam leniter et innoxie. Quamobrem recte observat CICERO *de orat.* II, 58, 236. „Locus autem et regio quasi ridiculi turpitudine et deformitate quadam continetur; haec enim ridentur vel sola, vel maxime, quae notant et designant turpitudinem aliquam non turpiter.“ — Longe alia vero est ratio Ridiculi relativi, seu aesthetici, (de quo infra); cuius differentiam Scriptores acutissimi quique recte sentientes, haud clare satis tamen explicant. Vid. JEAN PAUL. *Vorsch. d. Aesth.* §. 28. — St. Schütze *Versuch einer Theorie des Komischen.* Leipzig. 1817. 8.

151.

Quo magis autem patet, pulcritudinem absolutam exacta Potentiae ac Materiae intime iunctarum aequatione contineri, eo facilius intelligitur etiam, cur et omnino rara sit pulcritudo absoluta, quae summo consistat culmine, et, si qua sit, cur brevis admodum aevi mox evanescat, et quam multae sint partes graduumque differentiae, quibus a supremo pulcro recedere soleant res in experientia positae.

„Quotus enim quisque formosus est?“ quaerit CICERO *de nat. deor.* I, 28, 79. „Athenis cum essem, e gregibus epheborum vix singuli reperiebantur.“ — Nota sunt OVIDII: „forma dei muntus; forma quanta quaeque superbit?“ — Forma bonum fragile est. cet. Tritum est apophthegma: κάλλος ἢ χρόνος ἀνάλωσεν, ἢ νόσος ἐμίχραεν. — Quam vere observat GÖTTE (*Winkelmann und sein Jahrhundert* p. 400.): „Das letzte Product der sich immer steigenden Natur, ist der schöne Mensch. Zwar kann sie ihn nur selten hervorbringen, weil ihren Ideen gar viele Bedingungen widerstreben, und selbst ihrer Allmacht ist es unmöglich, lange im Vollkommenen zu verweilen, und dem hervorgebrachten Schönen eine Dauer zu geben. Denn genau genommen kann man sagen, es sey nur ein Augenblick, in welchem der schöne Mensch schön sey.“ — Et acutissime cernit J. W. SCHELLING (*über das Verhältniss d. bild. Künste zur Natur* p. 24.): „Ist Schönheit „gleich überall verbreitet, so giebt es doch verschiedene Grade der Erscheinung und Entfaltung des Wesens und damit der Schönheit.“ —

Alia sane est pulcritudo immarcescibilis καλλοσύνη ἀμάραντος; aliae sunt illae Charites, de quibus HERDER ex epigrammate graeco praedicat:

„Grazien altern nie; nie welkt die Rose der Anmuth, „Die die Unsterblichen selbst dir in die Seele gepflanzt.

Haec scilicet ipsa virtus καλοκαγαθία est, (organismus psychicus perfectus (§. 135.)), qua sane, vt CICERO *ad div.* IX., 14. ait, nil formosius, nihil pulcrius, nihil amabilius esse potest; quae, vt *idem in Philipp.* IV, 13. fatetur, „cum omnia alia incerta sint, caduca, mobilia, virtus vna est altissimis defixa radicibus, quae nunquam vlla vi labefactari potest, nunquam dimoveri loco.“ —

152.

A pulcritudine absoluta empirica vero confestim atque eatenus receditur, simulac et quatenus tam abintima, quam ab aequali coniunctione Materiae ac Potentiae digressio fit. Quamvis igitur gradus infiniti,

quibus a summo vertice ad imas radices dehiscere solet, dinumerari vix queant, cunctae vicissitudines eius tamen ad haec momenta praecipua revocari poterunt. Deficit nimirum Pulcritudo absoluta empirica (§. 82.)

1) Si alterutrum elementum eiusdem, seu Materia, seu Potentia, desit. Sola namque Materia empirica (§. 94.), veluti moles rudis, aqua stagnans, fragmen lapidis, truncus, stipes, cadaver, flos marcidus, arbor exsiccata, *cet.* inertiam duntaxat, uniformitatem, languorem, sordes, tenebras, mortemque suggerunt, quae a pulcritudine longe absunt. Sola Potentia empirica vero, (§. 105.) v. c. vires corporibus exutae,

„*Ventus*“, *ut* LVCRETIVS ait „*nisi robore densae Occurrant silvae, spatio diffusus inani*“, et quaecunque porro sensus nostros excedunt, proprie nihil pulcri continent.

2) Si vtraque adsit quidem et Materia, et Potentia, verum neque intime, neque aequaliter mutuo iunctae; vbi e. g. congesta sunt eodem non bene iunctarum discordia semina rerum, vel vbi dissidia corporis animaeque observantur. Quo nil nisi lacunae, hiatus, discerptae laceraeque formae, ac horrendum chaos rebus inducitur, quae omnino a pulcritudine abhorrent.

3) Si tam Materia, quam Potentia adsit, et quidem aequaliter, non tamen intime mutuo iunctae, sicut in operibus arte mechanica exactis politisque, in rebus fucatis, male simulatis, tumidis, affectata elegantia frigidis, quibus naturae mobilitas colorque, vita et internus vigor, atque lepor ingenuus deest.

4) Si Materiae ac Potentiae intima coniunctio mutua quidem adsit, non tamen aequalis. Tum nempe,

a) vel Materia plus minusve praegravat, rigetque; quare obesitas iners, torpedo gravis, morbidum corpus, aegra et exhausta senectus nihil pulcri referunt; inde bestiarum quarundam deformitas, e. e. elephantis, hippopotami, cameli, orcae (Plin. IX, 6.), bradypodis, ranae, ac praesertim simiae, ob materiam in organismo fere psychico, qui nempe humano simillimus est, praedominantem; quamobrem ENNIVS recte innuit (cf. CICERO *de nat. deor.* 1, 35, 97.): „*Simia quam similis turpissima bestia nobis*“, et HERACLITUS: τῶν πιθήκων εὐμορφότατος δὲ σμορφος ἐστ.

b) Vel Potentia praevalet, pulcritudinemque adeo tollit; velut in validi venti collecta procella, in splendore nimio, in exuberante rerum colorumque varietate, in arguta formarum subtilitate.

153.

Quidquid hoc modo absolute empirice Pulcrum dici potest, tamquam *absolute empirice Verum* quoque agnoscitur, nam in se reipsa est, non tantum impressione sua in Subiectum aliquod percipiens existere videtur. Quod tamen haudquaquam eo converti potest, ut quidquid absolute empirice Verum sit, propterea iam Pulcrum quoque dici queat. Equis enim non videt, in tanta, quas ipsa natura vere suppeditat, rerum copia multas admodum esse, quae, tametsi intima Potentiae Materiaeque coniunctione non carent, aequali tamen nexu destitutae merito

deformes iudicentur. Omne absolutum empiricum Pulcrum igitur etiam absolute Verum (realiter existens) esse debet; non tamen omne absolute Verum ideo etiam absolute Pulcrum simul efficitur.

154.

Aequè male confunditur Pulcrum absolutum empiricum cum *Bono absoluto empirico*. Quia scilicet Bonum hoc semper tale reipsa est, quale indoli suae destinatae convenienter esse debet (natura absolutum §. 84., perfectum in suo genere), in Pulcro absoluto empirico autem recte id exigimus, ut intima (naturalis) et aequali (omnium determinationum ad indolem suam pertinentium pari) coniunctione Materiae ac Potentiae gaudeat: facile perspicitur, omne Pulcrum absolutum sane Bonum quoque absolutum esse debere. At vero inde nequaquam sequitur, omne Bonum absolutum vel ideo etiam Pulcrum absolutum esse; Bonum enim haud raro Mente (tamquam Potentia clare ac perfecte sui conscia) Materiam non aequante, sed eidem praevalente eamque superante, semet exerit, adeoque aequali Materiae ac Potentiae coniunctione ad pulcritudinem necessaria caret.

Recte negat ac pernegat ipse Sophista apud PLATONEM in *Hippiā maiore*, (*Opp. XI*, 40.) quod Socrates quaerit: ἐθέλομεν ἂν λέγειν ὡς τὸ καλὸν οὐκ ἀγαθόν, οὐδὲ τὸ ἀγαθὸν καλόν; — Res elementaris (elementum physicum, e. g. metallum, aurum) ut absolute pulcrum merito dicatur, certe bona quoque sit, oportet, nempe talis, qualis e destinata indole sua esse debet. Organismus physicus (v. c. planta, flos) haudquaquam absolute pulcher iudicatur, nisi idem absolute bonus, i. e. talis sit, qualis e natura sua destinata esse debet. Cf. FR. BOUTERWECK *Ideen zur Metaphysik des Schönen*. Leip-

zig. 1807. 8. p. 49. sq. — Organismus psychicus (humana natura) pulcritudinem absolutam non continet, nisi et Corpore et Mente talis sit, qualis e naturae suae destinatione esse debet, καλονᾶγαθός. — Cf. I. KANT *Critik der Urtheilskraft*. p. 254. sq. — HERDER *Kalligone III*, 4.

155.

Gratum denique, seu *iucundum*, quod nunquam alias, nisi ob relationem suam ad Subiectum aliquod percipiens tale esse potest, adeoque relativum duntaxat est, cum Pulcro absoluto comparari nequit. Quapropter etiam KANT *Critik d. Urthkr.* p. 18. *gratum* non alias, nisi cum pulcro relativo confert. Nihilominus tamen cum Pulcro absoluto quoque omnium frequentissime confunditur, adeo, ut differentia vtriusque neque HERDERO *Kalligone I*, 4—5. satis explorata fuerit.

PHILOCALIAE

PARS ALTERA,

A E S T H E T I C A,

S E V

DOCTRINA PULCRI RELATIVI.

156.

Quamquam id, quod absolute atque in se Pulcrum est, hoc idem ac tale permanet, etsi nemo illud advertat vel excipiat; nihil tamen obstat, quin idem quoque ad Subiectum aliquod idoneum referendo, huic ita praesens admoveatur obiiiciaturve, ut, quod per se Pulcrum est, etiam ab hoc Subiecto ut Pulcrum percipiatur.

Percipere nempe rem aliquam dicitur Subiectum, quod conscius fit existentiae rei illius. Ut igitur Pulcrum percipiatur, Obiectum fiat, oportet, i. e. ad eiusmodi ens referatur, quod existentiae illius, tamquam Pulcri, conscius fieri potest; seu exhiberi (obiiici) debet Subiecto, a quo tamquam Pulcrum percipiatur.

157.

In *Pulcro percipiendo* itaque mutuus Obiecti ad Subiectum respectus in censum sumitur; proinde Pulcrum non tantum in se atque absolute tale, sed etiam ut *relativum* spectatur.

Potest vero Pulcrum etiam tale cogitari, quod in se atque absolute quidem non est Pulcrum, sed relate ad Subiectum idoneum duntaxat, impressione sua in hoc facta, ab hoc tamquam Pulcrum percipitur; quod igitur *mere relativum* Pulcrum dici debet.

Pulcrum relativum, quia semper Subiectum respicit, communiter *subiectivum* vocari solet; qua compellatione tamen, quia ambigua est, cautius uti oportet. Cum enim subiectivum proprie id significet, quod Subiecto inest, Subiecto autem pulcritudo absoluta quoque inesse queat, hanc pariter subiectivam pulcritudinem, minime vero tantum relativam, dicere conveniet. (Cf. §. 5.)

Pari modo quidquid reipsa est (*Reale*), recte distingui potest a) in *Reale absolutum*, (quod alias *Essentia* dicitur, οὐσία, vel potius *Ens*, ὄν), i. e. in se reipsa existens, etsi a nemine percipiat; b) in *Reale relativum* (*Verum*, ἀληθές), quatenus ad Subiectum idoneum refertur et ab hoc percipitur. Atque hoc sensu PLATO in *Timaeo* (Vid. *Opp.* X, p. 304. ed. Bipont.) statuit: ὁ, τι πρὸς γένεσιν οὐσία, τοῦτο πρὸς πλῆθιν ἀληθεία, quod CICERO de *Universo*, 3. haud satis subtiliter assumens exponit: „quantum ad id, quod ortum est, aeternitas valet, tantum ad fidem veritas.“ — Idem denique valet de *Bono*, non tamen de *Grato*, seu *Iucundo*, quippe quod, nisi relativum, in se nihil est.

158.

Subiectum Pulcro percipiendo idoneum non alia facultate, nisi *Sensu*, αἰσθήσει, illud plene apprehendere potest (conf. §. 168.). Quare Subiectum, quatenus pulcri percipiendi capax est, αἰσθητικὸν, *aestheticum*, sensu praeditum, Obiectum vero pulcrum relativum, quatenus ad Subiectum percipiens refertur, αἰσθητὸν (vel etiam αἰσθητικὸν) *aestheticum*, quod

sensu percipitur, recte dici possunt; Doctrina denique Pulcri relativi apposite *Aesthetica scientia*, αἰσθητικὴ ἐπιστήμη, appellatur.

Aesthetica scientia proprie dicta est, quae vniverse de cognitione per sensum, αἰσθῆσιν, agit, quo significatione eandem recentiores Philosophi critici sumere solent. Vt sensum pulcri, quo Subiectum pulcri percipiendi capax aliquod Obiectum pulcrum percipiat, explicare queamus, indagare oportet, quid sensus omnino sit, quatenam diversae modificationes eius ac species sint, inter quas sensus pulcri dein praecipue spectabitur. Aesthetica igitur proprie sumta, toto suo ambitu hic adumbranda est, quantum scilicet synoptica totius Philocaliae tractatio, quam nobis proposuimus, id admittit.

159.

Scientiae subtilitas, cuius est, notiones complexas et implicitas, quales in hoc genere plurimae occurrunt, explicare, confusasque ad claritatem educere, id requirit, vt

a) prius inquiremus in *Pulcrum aestheticum purum*, quatenus nimirum ex ipso conceptu suo, e sola contemplatione mutui respectus inter Subiectum et Obiectum pulcrum intercedentis, intelligitur, quod fit in *Aesthetica pura*; —

b) deinde vero indagemus in *Pulcrum relativum applicatum*, vel *empiricum*, quod ipso rerum usu et experientia percipere ac sensibus usurpare solemus; de quo *Aesthetica applicata* tractat.

Vtraque tamen haec *Aestheticae pars* est *generalis*, quia vniverse tantum de Pulcro relativo agit. *Aesthetica vero specialis*, formarum pulcrarum diversas classes, quae a Subiecto aesthetico percipi possunt et solent, in specie complectens, multiplex omnino est atque amplissimi ambitus, qui harum institutionum limites excedit (cf. §. 12.).

SECTIO PRIMA.

AESTHETICA PURA,

SEV

METAPHYICA PVLCRI RELATIVI.

160.

Pulcrum relativum purum, quod eatenus consideratur, quatenus ad Subiectum pulcri percipiendi capax referri, et ab hoc percipi potest, ita recte examinabimus, si

1) ea, quae ad se vicissim referuntur, quasi elementa huius relationis mutuae, utpote Subiectum aestheticum et Obiectum aestheticum singulatim prius, ex ipsis eorundem notionibus, ad analysin revoce-
mus, quod praestabit *Aesthetica pura analytica*, seu *elementaris*; dein vero

2) utriusque relationem ad se invicem, seu Synthesin mutuam Obiecti et Subiecti aethetici, recte constituendam inde deducamus, quod fiet in *Aesthetica pura synthetica*, seu *methodica*.

Quam nos hic etiam ingressi sumus viam ad varias Pulcritudinis species atque ἐπιφάνειας propius investigandas et diligentius exquirendas, adhuc invia quidem apparet, at, ubi tantum aliquatenus munita fuerit, posthac forte magis tuta rectaque ad optatam ducere metam videbitur. De aliorum conatibus conferatur K. R. HEIDENREICH *System der Aesthetik*. Leipzig. 1790. 8. I. Band. S. 389. f. — FR. BOUTERWECK *Aesthetik*. Leipzig. 1806. 8. I. B. Vorr. IV. f. — IDEM, *Ideen zur*

Metaphysik des Schönen. Leipzig. 1807. 8. Einl. S. 1. f.
 — W. TR. KRUG *Geschmackslehre oder Aesthetik. Königsberg. 1810. 8. §. 1. Anm. 1.* — I. H. DAMBECK
Vorlesungen über Aesthetik. Herausg. v. Hanslik. Prag. 1822. 8. 1. Th. S. 6. f.f. — WOLF. MENZEL *die deutsche Literatur. Stuttgart. 1828. 8. 2ter Th. S. 46. f.f.*
 — et alii.

CAPVT PRIMVM.

AESTHETICA PVRA ANALYTICA,

SEV

ELEMENTARIS.

161.

Quae in Pulcro relativo ad se invicem referuntur, sunt Obiectum, quod Pulcrum aliquod exhibere, et Subiectum, quod Pulcrum hoc percipere debet. Quid igitur illud sit, quo Subiectum ad Pulcrum percipiendum capax reddatur, et quod in Obiecto dein percipiat, primum ita dispiciendum est, vt semotis conditionibus empiricis, ea tantum spectemus, quae e puro horum elementorum conceptu iam intelligi queant.

A.) *Subiectum aestheticum purum.*

162.

Subiectum (sensu metaphysico, non logico) dicitur id, quod sui conscius est ita, vt simul etiam existentiae alius vel pariter, vel magis, conscius

sit. Subiectum itaque semper est Potentia sui conscia, seu Mens (§§. 1. et 42.). Illud aliud autem, cuius existentiae conscientia Subiecto inest, vocatur *Obiectum*. Conscium esse existentiae Obiecti, idem est atque illud *percipere*.

Sicuti Potentia sui conscia omnino specie differre potest, ut alia sit tantum obscurae sui conscientiae capax, alia clare sui conscia, ita pariter Subiecta hoc modo diversa cogitari queunt. Nos hic tantum de Subiecto clare sui conscio agimus.

163.

Quaelibet Mens, licet absoluta sit ac per se subsistens, tamquam Subiectum tamen continuo ad aliud aliquid, cuius existentiae conscium est, refertur; omne Subiectum itaque *relativum* est. Nihil obstat autem, quin illud aliud, cuius existentiae conscium est, seu Obiectum, vicissim Subiecti sui aequae conscium sit, proin Subiecti sui fiat mutuum Subiectum.

Quare nequaquam probari potest ea quorundam definitio, qua Subiectum id esse asseritur, „*quod omnia cognoscit, et a nullo cognoscitur*“. Vid. A. SCHOPPENHAUER, *die Welt als Wille und Vorstellung*. Leipzig. 1819. 8. p. 5. — Notio haec nempe assumi videtur, ut viam ad Pantheismum sternat.

164.

Subiectum, velut Potentia clare sui conscia, actuositatis suae directionem duplicem habere potest (§. 46.);

a) vel eam, ut tantum discernendo agat pro se, sui conscia *intra se* agat, i. e. Obiectum *percipiat*;

b) vel eam, ut discernendo etiam tendat ad conservandum aut mutandum id, quod discernit, sui conscia *extra se* agat, i. e. Obiectum *exhibeat, sistatque*.

165.

At vero Subiecta, quatenus Mentis sunt, inter se differre possunt etiam existentiae suae puritate. Etenim

1) Subiectum aliquod concipi potest velut *Mens purissima*, cui neque Vis, neque Materia intime iuncta est, quae proinde neque a Vi, neque a Materia quadam affici potest, adeoque nullo modo limitata est.

2) Subiecta vero alia possunt esse Mentis eiusmodi, quibus tamen Vis quaedam intime iuncta insit; quare iam per aliam aliquam Vim affici queunt, atque ita iam aliquatenus arctata sunt.

3) Subiecta denique alia cogitari possunt, quae Potentiae quidem clare sui consciae, tamen non modo Vim, sed et Materiam quoque sibi intime nexam habent. Vnde non modo per aliam quandam Vim et Materiam quoque affici possunt, sed neque ad Mentem eorum quidpiam pertingere potest, nisi per eorundem Vim et Materiam; quo igitur prae ceteris longe maxime finita sunt.

166.

E qua diversa Subiectorum indole suapte consequitur proprius cuique Obiecta percipiendi et exhibendi modus.

1) Subiectum primi ordinis nempe omnia Obiecta *percipit* noscendo tantum, ac directe

(immediate) quidem: quae Obiecta vero *exhibet*, ea volendo tantum sistit, aequae directe; ad ea proferenda nempe sola voluntas eius sufficit.

2) A Subiectis alterius ordinis vero Obiecta *percipiuntur* noscendo quidem, verum indirecte (mediate) per Vim, quae iisdem iuncta inest; Obiecta vero ab iis haud aliter, quam indirecte, per Vim, agendo sisti possunt.

3) Subiecta tertii ordinis demum Obiecta *percipiunt* noscendo, at magis indirecte, nempe per Vim et Materiam, quam vtramque intime et aequaliter sibi iunctam habent, sicut etiam Obiecta non secus, nisi mediate per Vim et Materiam, operando, exhibere queunt.

167.

In Subiectis igitur ad ordinem hunc tertium spectantibus, non modo Materia cum Vi iam intime ac aequaliter iuncta, i. e. Materia empirica organica (§. 64. 113.), adesse debet, sed etiam Potentia clare sui conscia, seu Mens, cum Materia hac empirica organica intime et aequaliter nexa sit oportet, quod non alias, nisi ope *Vis peculiaris intermediae* fieri vidimus (§. 69. 70.), cuius omnino praecipua functio et dignitas inde apparet.

168.

Vt igitur aliquod huius tertii ordinis Subiectum Obiecta percipere queat, haec, seu in Mentem, seu Vim, seu Materiam Subiecti agere velint, semper in eo primum conscientiam nexus eius intimi cum Vi ac Materia sua, i. e. *sensum*, provocent necesse

est. E quo sensu suo demum, proin mediate, Subiectum sua actuositate interna porro conscium fit Obiecti, quod tamen deinceps etiam intelligere et sola Mente sua discernere poterit. Dum Subiectis itaque superioribus proprium est, ut Obiecta directe, seu immediate, percipiant et cognoscant: Subiecta tertii ordinis ita comparata sunt, ut res sibi obiectas non secus nisi mediate, i. e. *sensu*, αἰσθησει, percipiant. Quare haec *Subiecta* omnino latiori sensu *aesthetica* sunt.

169.

Cum vero intimus talis nexus inter Mentem et Materiam duplex praecipue in Subiecto aesthetico obtineat, Sensus quoque, qui nihil, nisi conscientia huius nexus intimi est, duplex praesertim discernendus erit. Alter nexus nempe is est, qui inter Subiecti vires inferiores et Materiam intercedit, quasi corporeus, cuius conscientia ergo *Sensus corporeus*, crassior, physicus, dicetur; alter vero adest nexus superior inter Mentem et Materiam organicam, psychicus, cuius conscientia quoque *Sensus psychicus*, nobilior certe, nominari debet. Sensui tamen corporeo, utpote in quo semper Materia praevalet, conscientia nexus inter Mentem et Materiam intimi quidem, non tamen aequalis, inesse potest, nunquam igitur eidem Pulcritudo competet; sensus autem psychicus, quotiescunque conscientiam et intimi et aequalis nexus inter Mentem et Materiam referet, merito *pulcer* appellabitur. Quod Subiectum proinde hoc sensu psychico gaudet, strictiore significato *aestheticum* dici debet.

170.

Subiectum aestheticum, quod hac ratione Obiecta pulcra percipit, magis accepta fert, patienterque paret (passivum est), quam ut ipsum quoque actuositatem suam extra se exerat. Quoties autem Vis intermedia (§. 167.), cuius continua magnaue actuositas est, ob quamecunque causam solito magis intenta (ἐνθεος, ἐνθουσιάζων, ἐνθεαζομένη), formas, quas in viribus materiisque suis praesto habet, sponte sua facillique negotio ad Mentis suae leges conciens atque intime iungens, eidem vel intra se tantum noscendas exhibet, vel etiam extra se (extra corpus suum) sistit; toties ipsa quidpiam in se gignendo ac generando profert, *Ingenium* est. In qua formarum suarum copulatione, si non tantum intima, sed etiam aequalis Materiae Mentisque consensio viget, *Ingenium* vere, ac strictiore significato, *aestheticum, pulcrum*, merito audit.

171.

Quemadmodum singulae quaeque Potentiae clarescunt sui consciae obiectis indoli suae convenientibus percipiendis, ac pro ratione intensionis et directionis suae etiam exhibendis, idoneae sunt: ita plures quoque Mentis, quatenus iisdem legibus intelligentiae voluntatisque obnoxiae, pari libertate morali gaudent, in rebus obiectis iisdem pariter percipiendis, ac pro ratione intensionis et directionis suae etiam exhibendis, inter se consentire coalescereque possunt. Quo sane plurium Subiectorum communio quaedam et tamquam identitas nascitur, quam velut unum *Subiectum commune* considerare licet, qualia plura

iterum in maius et sublimius quoddam Subiectum convenire possunt.

Cum vniuscuiusque Subiecti, velut Potentiae clare sui consciae, perfectio in aeternarum legum veri rectique observantia libera ex voluntate supremi Numinis consistat, ea, quam supra diximus, Subiectorum quo plurium iuxta leges has in cogitando atque agendo consensus et communio non tantum optanda, sed et quovis recto modo procuranda est, quo generis humani perfectio in dies maiora continuaque capiat incrementa.

472.

Singula quaeque Subiecta aesthetica, licet a natura omnino Mentis cum Materia sua nexum intimum possideant (§. 168.), ideo tamen non statim aequalem etiam hanc obtinent connexionem. Inaequalis autem inter Mentem et Materiam coniunctio, Materia praevalente, ruditatem asperitatemque adfert, praevigente Potentia, rigorem et exilem inanitatem inducit. Vtraque tamen ad aequalitatem sensim vel naturali maturitatis consecutione suapte pervenit, vel externa ope, seu arte, perducitur, adeoque erudiri et ad culturam aestheticam evehi potest. Idem in Subiectis communibus, e singulorum consortione coalescentibus, obtinet, de quibus itaque idem valet, quod de singulorum vita bene monet CICERO *de senect.* X, 33: „Cursus est certus aetatis, et una via „naturae, eaque simplex: suaeque cuique parti aetatis tempestivitas est data.“

473.

Subiectum aestheticum omnia obiecta sua primum sensu percipit (§. 168.), a quo deinceps pede-

tentim ad Mentis ipsius conscientiam, adeoque ad intelligentiae rationisque vsum peculiarem attolli potest. Quare cultura quaedam aesthetica etiam longe prior in Subiecto tali obtinebit, quam cultura seu intellectualis seu moralis a sensibus abstracta seorsaque. Quod idem in subiectis aestheticis communibus e singulorum consensione natis natura rei fert.

174.

De Subiectis auditu, loquela, visu tactuque aut alio quocunque organo sensorio empirico praeditis Aesthetica pura nihil novit; eo minus de poëta, pictore, sculptore alioque artifice in specie quidpiam e solo Subiecti aesthetici conceptu asserere audet. Harum rerum cognitiones non aliunde, nisi e fontibus experientiae hauriuntur.

B.) *Obiectum aestheticum purum.*

175.

Obiectum est, quidquid ad Subiectum refertur, ut existentiae illius conscium fiat, seu, quidquid a Subiecto percipitur. Res obiecta Subiecto. Obiectum itaque continuo in relatione (passiva) ad Subiectum cogitatur; quare idem, quod alio respectu (nimirum activo) Subiectum est, alio (nempe passivo) respectu Obiectum fieri potest. (§. 162.)

176.

Non omne, quod est (existit), ideo statim Obiectum est; potest enim re ipsa adesse, quin omnino

ad Subiectum aliquod referatur, vel quin ad Subiectum illi percipiendo par et idoneum pertingat. Ex aduerso autem saepe, quod reapse non est, aut per se non subsistit, sed effectus tantum et accidens alterius rei per se subsistentis est, tamen ad Subiectum aliquod ita referri potest, vt ab eo velut Obiectum per se subsistens percipiatur. Quod *Obiectum* erit *duntaxat relativum*, *prorsus relativum*, a quo dein differet *Obiectum absolutum* (aliquatenus quidem etiam relativum), quod tamen praeterea per se subsistens, atque tale est, quale a Subiecto percipitur.

177.

Id, quod re ipsa est (existit), et ad Subiectum aliquod refertur, vel Materia pura est, vel Potentia pura, vel vtraque iuncta, seu empirica. Quae quidem ex his pura sunt, Obiecta fieri queunt Subiectis superioribus idonea (§§. 165. 166.), a quibus magis minusve directe percipiuntur; a Subiecto tamen tertii ordinis, seu aesthetico, nunquam directe pureque percipi poterunt, quippe quod solummodo Materiae ac Potentiae vtrique empiricae percipiendae aptum atque idoneum est.

Obiectum igitur, quod Subiecto aesthetico respondeat, neque ad Potentiam puram, neque ad Materiam solam pertinere debet, sed ex vtraque conflatum sit, proinde formam (§. 109.) contineat, oportet. Quale *Obiectum* vniverse ac latiore sensu *aestheticum* dicetur, quoniam sensu, *αἰσθησει*, tantum a Subiecto percipi potest.

178.

Obiecta aesthetica tamen etiam latiore significato accepta longe alia sunt, in quibus Vis duntaxat et Materia nexae adsunt, alia, quae Mentem et Materiam iunctas complectuntur. Illa Subiecti aesthetici sensu corporeo, adeoque inferiore, in quo semper Materia praevallet, percipiuntur, merito proinde *Obiecta aesthetica inferioris generis*, viliora, nuncupanda sunt. Haec vero, quae Subiecti aesthetici sensu psychico, seu superiore, percipi solent, *Obiecta aesthetica superiora*, nobiliora, appellare fas est.

179.

At vero neque sensus psychicus Subiecti aesthetici semper aequalis est, vtpote qui saepe Mentis omnino praevertentis conscientiam refert (sensus veri rectique); Pulcritudinis autem praerogativa is tantum gaudet, qui ex intima et aequali Mentis et Materiae consensione nascitur. Tale Obiectum igitur tantum sensui psychico pulcro respondebit, quod aequae intimam et aequalem communionem inter Mentem et Materiam, seu formam pulcram, praese fert; tale dein etiam *Obiectum vere*, seu strictiore significato, *aestheticum*, pulcrum, nominare conveniet.

180.

Obiectum eiusmodi vere aestheticum, quatenus reapse adest ac pro se subsistit, idem est cum perfecte *Pulcro absoluto* (§. 79.), quod dum formam pulcram Subiecto aesthetico exhibet, atque ab hoc percipitur, simul aequae *relativum* fit. Absolutum hoc autem communiter etiam *prosum*, prosaicum, vulgare,

πεζὸν, πεζικὸν dicitur. Atque haec sunt Obiecta aesthetica *Naturae* pulcra, quorum notas Calleologia pura synthetica exposuit.

Obiectum igitur *Naturae* pulcrum, pure consideratum, illico fit aestheticum, si ad Subiectum aestheticum refertur. Quare omne, quod in *Natura* vere pulcrum est, etiam simul aestheticum evadere potest, et tamquam tale a Subiecto vere aesthetico apperipi debet; quod si non fiat, alterutrum subversetur oportet, ut nempe aut *Natura* non sit pulcra, aut Subiectum non sit vere aestheticum.

181.

Enimvero saepe id etiam, quod re vera tale non est, quale videtur, aut quod effectus tantum et accidens est alterius rei per se subsistentis, non ipsum per se subsistens, tamen ad Subiectum aestheticum ita referri potest, ut ab hoc tamquam Obiectum per se subsistens percipiatur; quod igitur *Obiectum aestheticum prorsus relativum* (§. 176.) erit. Id nempe obtinet, quoties Subiecti aesthetici *Vis intermedia* per effectum aut accidens illud eo modo afficitur, ut eiusdem actuositate Mens intimi sui et aequalis nexus cum *Materia* sua reddatur conscia, i. e. sensus psychicus provocetur, qui si gratus sit, Vim intermediam sua contentione vicissim ad eam actuositatem impellit, quam *Ingenium* dicimus (§. 170.), qua, ductu impressionis in se factae, formas analogas in se latentes excitat, inter se iungit, Mentique ita praesentes exhibet, ac si per se subsistentes adessent. Quae formae proinde, siquidem ab ingenio fieri fingique debent, *poëticae*, ποιητικαί, recte vocantur.

182.

Effectus atque impressio talis autem in Subiecti aesthetici Vim intermediam fieri potest tam interna quadam virium corporis in Subiecto provocata commotione, quam *externa impulsione* Subiecto extrinsecus oblata; quarum vtraque si destinato consilio aptoque modo adhibetur, *artis aestheticae* operatio est; si vero non de industria, neque ad propositum finem suscepta, eventu ancipiti contingat, eam *casui* sane tribuimus, quo qui vehementius agitur, fanaticus dici solet. Vtraque tamen via haud raro id efficitur, ut quod natura sua deforme, adeoque absolute turpe est, tamen tamquam Obiectum prorsus relativum a Subiecto aesthetico velut pulcrum percipiatur; qua ratione igitur Natura, in quantum per se pulchra non est, venusta reddi ornarique potest.

183.

Impressionem vero atque efficaciam hanc in Vim intermediam Subiecti aesthetici nihil aliud praestare potest, quam ipsa Potentia (Vis vel Mens) per Materiam Obiecti se manifestans, quae *Expressio*, *Ausdruck*, haud incommode dicitur, quasi enuntiatio atque exsertio Interni. Potentia tamen haec per Materiam et in eadem tantum se manifestans eo solummodo in Obiectum relativum vere aestheticum assurget, si cum Materia sua intime atque aequaliter iuncta compareat, proinde *formam pulchram* referat, cuius notas Calleologia synthetica indicavit.

Idem omnino censet cel. KÉRATRY *sur le Beau*, T. II. p. 9. sq., quod pro exquisito, quo sane multis praestat, eloquendi modo, his verbis enuntiat: „*Dans*

les arts d'imitation, sans excepter l'éloquence et la poésie, il serait difficile de fonder des règles précises, puisqu'il y a divers moyens de succès. Parmi ces derniers, il en est deux, dignes avant tous autres d'appeler nos regards; et tous les deux sont compris dans le précepte de l'école romaine, qui, par eux, est parvenue à remplir les deux conditions de ce chapitre: LE BEAU DANS LES FORMES, LE BEAU DANS L'EXPRESSION. Si la doctrine que contiennent nos pages n'est pas une erreur de notre imagination, si l'immense renommée de Raphaël n'est pas un outrage fait à la vérité, à peu de chose près, tout l'art est contenu dans ces paroles."

Verbum exprimere autem romanis auctoribus melioris notae hoc etiam sensu, quo hic utimur, haud insolitum fuisse, docet inter alios locus CICERONIS in Orat. 185. „Multis seculis ante oratio nuda ac rudis ad solos animorum sensus exprimendos fuit reperia, quam ratio numerorum, causa delectationis aurium, excogitata." Vnde nomen *Expressio* quoque hoc significatu adhiberi posse videtur.

184.

Qua ratione quidem Naturae obiecta absoluta non modo puleriora reddi ornarique, sed eadem geminari quoque ac multiplicari queunt, siquidem id, quod per se subsistit, imitatione apta velut Obiectum prorsus relativum exhiberi, adeoque denuo ut praesens offerri, seu *repraesentari*, potest, quo eandem impressionem in Subiectum aestheticum faciat, quam ipsum Obiectum absolutum facere solet. Repraesentatio haec imitando effecta, ergo ad instar ac similitudinem Obiecti absoluti praestita et pro lubitu iteranda, recte *imago*, imitago, *him*, *kép*, et *εικὼν*, icon, simulacrum, appellatur; res autem repraesentata, seu Obiectum absolutum, quod imitando exhibetur, *archetypus*, *prototypus*, forma pri-

ina, *exemplar*, originale vulgo, *remek*, *Urform*, dicitur.

Quatenus igitur Ars pulcra aesthetica sane obiecta prorsus relativa non alio modo, nisi naturae obiecta absoluta, seu ex integro, seu particulatim; imitando format (§§. 179, 180.), eandem omnino in imitatione, *μιμήσει*, positam recte animadvertit ARISTOTELES. Cum tamen ea quoque Ars pulcra sit, quae Obiectum absolute pulcrum reapse sistit (§§. 111. 123. 131. 133.); facile intelligitur, non omnes artes pulcras, neque in omnibus, ad imitationem restrictas esse, quod ipsum ARISTOTELES aequè sagaciter observat, e. g. *de arte poët.* XXV, 2. Quo sententia eiusdem, interpretes frustra exagitans, qua poësim et musicam mox imitationes esse, mox non esse, pronuntiat, haud amplius dubia manet. Conf. G. HERMANNI *comment. ad Aristot. art. poët.* p. 85. sq.

185.

In Obiecto eiusmodi prorsus relativo, ad similitudinem Obiecti absoluti efficto, seu in Imagine ac Repraesentatione qualibet, triplicem formam distinguere oportet. Nimirum

1) alia est forma ipsi archetypo inhaerens, cui *veritas naturae* (obiectivitas, realitas §. 111.) convenit, quam formam *internam* vocare vellemus;

2) alia, quae imagini per se spectatae inest, *forma externa*, in qua tamen *veritas artis* (§. 111.) necessario adesse debet;

3) alia, quae in imitatione ipsa, seu in connectione archetypi cum imagine, ponitur, in qua *veritas naturae* cum *veritate artis* coniuncta requiritur; quam *formae intermediae* nomenclatione signare haud absonum erit.

Quae formae tres interdum ita sunt disiunctae, ut prototypus per se pulcerrimus nonnunquam imagine turpi exhibeatur, saepe archetypus in se deformis imagine admodum pulchra repraesentetur, mox utraque forma, cum interna, tum externa, pulchra est, imitatio vero ipsa non pulchra. Atque hoc indicio gradationes pulchritudinis in quacunque imagine dignoscere licet, quatenus vel unam ex his formis, vel duas, vel omnes tres complectitur.

186.

Non omnia tamen Obiecta aesthetica prorsus relativa, licet imagines et repraesentationes aliorum sint, archetypos habent absolutos ac per se subsistentes (*reelle, wirkliche Urbilder*), verum aequae prorsus relativos, ingenio Subiecti aesthetici duntaxat procreatos fictosque (§. 181.). Quare in his obiectivitas absoluta, seu veritas naturae, nequaquam spectatur; sed obiectivitas aesthetica, seu veritas artis duntaxat, quae in connexionem intimam Materiae ac Potentiae prorsus relativae cernitur.

Verum etiam in his Obiectis tractandis ac diiudicandis triplex forma solenter discernenda est, quarum aliam aequae *internam*, *externam* aliam, aliam *intermediam* vocare placet.

Interna nimirum ad argumenti, quatenus ingenio Subiecti aesthetici comprehenditur, compagem attinet, cuius momenta causasque ordinat ac nectit.

Externa forma partes Materiae, quatenus in Sensus externos agunt, rite iunctas dispositasque continet, et a mechanica tractatione pendet.

Intermedia denique externam internamque formam simul respiciens et ad se mutuo referens, vinculum vtriusque efficit, cui pariter pulcritudo constare debet sua.

Cel. GÖTTE in *Propylæen* I. Band, 1. St. Einl. p. XIX. idem innuit: „Ist nun der Gegenstand glücklich gefunden, oder erfunden, dann tritt die Behandlung ein, die wir in die geistige, sinnliche und mechanische eintheilen möchten. cet.

187.

Obiectum [vere aestheticum prorsus relativum itaque semper consistit e *Materia relativa* (Externo quodam), quae in sensum externum Subiecti aesthetici agens, vna tamen *Potentiam relativam* (Internum suum) aequaliter intimeque sibi iunctam ita manifestat et exserit, vt eo Vim intermediam quoque Subiecti aesthetici afficiat. Quo necessario id efficitur, vt Obiectum artis pulcrum *se ipsum enuntiet* atque expromat, Subiecti naturae humanae quidem universae convenienter. Quare obiectum vere pulcrum in se ipso significationem sui continet.

188.

At vero Obiectum aestheticum singulare, tametsi per se aliquod Totum efficit, tamen pars etiam Obiecti aesthetici alterius collectivi, tamquam altioris, fieri potest, quatenus hoc vel *Signum*, vel *Complexus obiectorum* est.

Si enim Obiectum singulare *Materiam empiricam*, seu Externum duntaxat, tanquam vnam partem Obiecti altioris in se continet, aliud vero Obie-

ctum complectitur *Potentiam empiricam*, seu Internum, velut alteram partem Obiecti altioris; e duabus his partibus ad se mutuo collatis nascitur Obiectum commune velut altius, quod vocatur *Signum*, *σημειον*, *jel*, *Zeichen*. Ita facies pallida signum est timoris, leo signum fortitudinis, Hercules in bivio signum animi libera voluntate agentis, seu libertatis moralis.

Atque Obiectum singulare, quo Externum (Materia) continetur, proprie *Signum* dicitur, illud vero, cui Internum (Potentia) inest, *Signatum* appellatur; vtriusque coniunctio autem *Significatio* audit. Vnde patet, illud Obiectum tantum, quod Signum est, praeter significationem sibi inhaerentem ac propriam, aliam quoque extra se habere, quae in Signato latet.

Signum, quod vniuerse dicimus, in plures abit species.

1) Illud, cuius Externum per se non subsistit, sed accidens tantum est alterius Obiecti, *Symptoma* vocatur; veluti pallor faciei symptoma timoris est.

2) In quo vel Externum solum per se subsistens est, vel tam Externum, quam Internum, vt tale cogitatur, *Symbolum* appellari consuevit; v. c. Leo symbolum est fortitudinis, vel etiam herois. Quod dein Symbolo, tanquam pars, verum per se subsistens, additur, ad significationem illius magis determinandam, *Attributum* dicitur.

3) Cuius Externum denique complexus plurium rerum per se subsistentium est, velut actio integra, vel eventus, *Allegoria* nuncupatur; v. c. Hercules in bivio; partes autem huius, vel obiecta singula, sunt res aut personae allegoricae.

189.

Alter modus, quo aliquod Obiectum aestheticum ut pars alterius comparet, is est, quando cum pluribus aliis inter se iunctis unum quoddam totum efficit, complexum nempe talem, cuius partes singulae per se quoque tam ex Materia, quam Potentia totius partem capiunt, omnes tamen inter se collatae et copulatae tantum conficiunt id, quod illud totum, ut Obiectum pulcrum, requirit. Hoc modo symplegmata, compositiones maiores, dramata cet. consistunt.

190.

Obiecta aesthetica igitur, seu relativa, respectu eius, quod continent, seu argumenti sui, sunt

A.) vel *in se absoluta*, i. e. Obiecta naturae; et quidem

- 1) *ex integro talia*, Obiecta naturae primitiva;
- 2) maiori parte quidem absoluta, *aliqua* tamen *ex parte prorsus relativa*; Obiecta naturae exculta, nobilitata.

B.) *Vel prorsus relativa*; artis opera; nempe

1) *Imagines*; et quidem

- a) singulares,
- β) complexae.

2) *Signa*; quae

a) per se subsistere solent,

- α) symbola,
- β) allegoriae.

b) quae in aliis tantum persistunt,

- α) symptomata
- β) attributa.

191.

Quantumlibet differentis argumenti Obiecta aesthetica sint, pulchra tamen vniverse vno eodemque modo tantum reddi queunt, videlicet per Materiae ac Potentiae suae intimam et aequalem coniunctionem, quatenus ea Subiecto aesthetico percipienda praebeantur. Quae nimirum in se absoluta sunt, utpote corpora naturae, id, quod seu ex Materia, seu ex Potentia iisdem ad intimam et aequalem vtriusque connexionem deest, accipiant assumantque, necesse est; quae autem prorsus relativa sunt, artis opera scilicet, cunctis characteribus notisque instruantur, quibus in Subiectum aestheticum intimae et aequalis inter Materiam Potentiamque consensionis impressionem excitare valeant. Omnes igitur, quotquot sunt, modificationes ac species pulchritudinis, quas Calleologia synthetica exposuit, Obiecto aesthetico his viis comparari queunt, quo et nativa, et varia, nova, magna, sublimia cet. fiant.

192.

Quia vero Pulchritudo, quae in Obiectis aestheticis requiritur, Materiae Potentiaeque intimam et aequalem coniunctionem exigit, Obiectum aliud iam ipsum huius aequalitatis *momentum* vnicum et quasi libramentum continebit, aliud Obiectum vero accessus ad illam aequalitatem gradatim perficiendi, aut etiam recessus ab eadem faciendi successionem, proinde *plura momenta* comprehensa prae se feret. Quo fundamento Obiecta aesthetica, respectu formae pulchrae, quam referunt, alia *simultanea* sunt, quae vnum pulchritudinis exactae atque consummatae mo-

mentum continent; alia *successiva*, in quibus plurimum momentorum consecutio et ad vnum complexio respicitur.

193.

Differunt denique inter se Obiecta aesthetica praeter haec modo, quo Subiectis aestheticis exhiberi solent. Alia nimirum, velut ab auctoribus suis iam emancipata, libertatique quasi adserta, ipsa solaque semet Subiectis aestheticis directe sistunt percipienda, velut poësis lyrica, dramatica, tabulae pictae, statuae cet.; alia vero haud secus, quam per Subiectum aliquod aestheticum, quod cum Obiecto simul adest eodem complexu iunctum, offeruntur, v. c. poësis epica, musica, mimica, orchestica. Priora fortassis *Obiecta immunia*, i. e. ab artificis sui munere iam libera, (*unabhängige, unmittelbare Gegenstände*), altera demum *Obiecta munia*, quasi ab officio artificis (Subiecti sui aesthetici) adhuc pendentia, (*abhängige, mittelbare Gegenstände*) vocari posse putamus.

194.

Quatenus obiecta aesthetica quaedam visu, auditu, tactu, aliisque forte sensoriis organis empiricis percipiuntur, ea quidem in Aesthetica pura, quae e conceptu puro Obiecti aesthetici argumentando varias eiusdem formas deducit, locum non habent. Eo minus proinde hic artes exponi possunt illae, quarum ope haec obiecta formantur. Cuncta haec ad Aestheticae empiricae ambitum pertinent.

CAPVT SECVNDVM.

AESTHETICA PVRA SYNTHETICA,

S E V

METHODICA.

195.

Subiectum et Obiectum vtrumque aestheticum e conceptu atque indole sua continuo ad se invicem referuntur (§§. 162. 175.). Mutuae huius relationis autem varii modi, horumque diversi effectus esse possunt: quare omnino solerter dispiciendum, quoniam ex his modis effectusque Philocaliae principiis apprime conveniat.

196.

Obiecta quaedam aesthetica in Subiecto aesthetico sensum physicum, corporeum, provocant (§. 169.). Hic inde provenit, quod Obiecti vis et materia cum Subiecti viribus et materiis se vel intime iungunt, quo *sensus physicus gratus*, voluptas, *Lust*, oritur; vel Obiecti vis et materia cum Subiecti viribus et materiis confligentes, has turbant aut destruunt, quod *sensus physicum ingratum*, taedium, *Unlust*, parit. Sicut autem voluptas vires Subiecti ad continuandam sui cum Obiecti vi et materia coniunctionem determinat, quod *appetitionem*, concupiscentiam, *Begehren*, vocamus; ita taedium vires Subiecti ad Ob-

iecti vim et materiam a se avertendam impellit, quae *aversatio*, *Abscheu*, appellatur.

Alia Obiecta aesthetica vero in Subiecto aesthetico *sensum psychicum* excitant (§. 169.), qui tum nascitur, si Obiectum, Vim intermediam Subiecti afficiens, hac impressione ad totum Subiectum delata, Subiecti naturae psychicae legibusque organismi psychici consentiens invenitur. Vnde *oblectatio peculiaris*, ab illa voluptate, quae obiecta physica comitatur, multum recedens, profluit, quae nempe Subiectum aestheticum non ad Obiectum secum vniendum invitat, verum ad illud, quod toti naturae suae consentaneum percepit, integrum conservandum tuendumque determinat.

197.

Subiectum igitur, dum Obiecta sensu physico grato percepta appetit, his in partes dissolutis vesci, frui, eaque sibi vniire cupit; cum autem Obiecta sensu psychico grato apprehendit, eadem propter plenam cum tota natura sua psychica consensionem, nequaquam dissoluta secum iungere, verum integra conservare ac perennare desiderat. Obiectum igitur pulcrum, quod non alio, quam psychico sensu percipitur (§§. 169. 178. 179.), Subiecto aesthetico sane carum ac psychice dilectum (*φίλον*) esse debet. Quam vere apud THEOGNIDEM Musae Charitesque canunt: „ὅττι καλὸν φίλον ἐστὶ· τὸ δ' οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστὶ. .“

Cum I. KANT *Critik der Urtheilskraft*. Berlin, 1793. 8. pag. 5. sqq. de oblectatione loquitur, quam ex Obiecto pulcro percipit Subiectum aestheticum,

quin eius *intersit*, vtrum Obiectum illud existat, nec ne (*Wohlgefallen ohne Interesse*), appetitionem voluptatis a desiderio servandi obiecti pulcri haud accurate distinxisse videtur. Quod recte quidem animadvertit HERDER *Kalligone* I, sect. 5., non satis diligenter tamen explanat.

198.

Appetitio physica, seu corporea, facile saturatur; expleri enim debet, vt primum Obiecti vires ac materiae tot tantaeque in Subiecti naturam physicam transiverunt, quot quantasque organismus eiusdem recipere valet.

Pulcri desiderium vero insatiabile est; quia Subiectum aëstheticum Obiecta talia, quae neque in naturam corporis sui se ingerunt, neque alio modo illam turbant aut dirimunt, sed ad aequabilem potius moderationem adducunt, perpetuo servare tuerique conabitur. *Οὐδεὶς κόρος τοῦ καλοῦ.*

199.

Obiecti aësthetici pulcri oblectatio illa peculiaris, quae in sensu psychico Subiecti aësthetici provocatur (§. 196.), mentem eiusdem ad iudicium de Obiecto ferendum determinat, illud pulcrum esse. *Iudicium* eiusmodi, vtpote sensu psychico nixum, nequaquam directe logicum est, sed *aestheticum* recte dicitur. Subiectum aëstheticum tamen id, quod nunc sensu suo tamquam pulcrum percepit, alio momento rursus mente sola atque intelligentia percipere potest, qua notas eiusdem communes in complexum notionis iungit, adeoque cogitando apprehendit. Quamobrem omnino idem Subiectum Obiecta pulcra et sentire et

cognoscere, tametsi non eodem tempore, potest (§. 8.). Vnde vix amplius dubio locus erit, vtrum Pulcri sensus huiusque critica tantum, an vero etiam Pulcri cognitio ac doctrina detur.

200.

Quodsi Obiecta pulcra igitur a Subiecti intelligentia seorsum apprehendi cognoscique possunt, necessario ad principia cogitandi mentisque leges applicari atque exigi debent; quamobrem de iis etiam disputare fas est, seu opposita iudicia de pulcro ad normam horum principiorum examinari et controversiae de iis exortae dirimi possunt. Quod igitur inficetis in proverbio est: „de gustibus non est disputandum“, haudquaquam de sensu ac iudicio pulcri oportet intelligere, verum de perceptionibus gratis physicis, quae pro diversa constitutione corporis Subiectorum diversae, eademque tamen omnes in se, quoad diversa corpora, ad quae pertinent, verae ac rectae simul esse queunt.

201.

Obiectum pulcrum, quod ex elementis suis, Materia et Potentia, aequaliter intimeque iunctis constat, a Subiecto percipiente tamen ita dirimi potest, vt alterutrum ex his elementis tantum distinctim apprehendat, quo dein id consequitur, vt vel Materia Obiecti solum arrepta naturam suam physicam potius affectam sentiat, vel Potentia Obiecti praesertim appercepta Mentem animumque magis commotum intelligat. Neutro modo autem Subiectum natura sua aesthetica plena agit, neque proin pulcri-

tudinem Obiecti percipere potest, nisi illud continens atque integrum apprehendat.

202.

E converso dein Subiectum aestheticum in se omnino plene congruens, suaeque indole tota aethetica agens, Obiectum eiusmodi, quod seu Materiam, seu Potentiam suam tantum distinctius ac valentius profert atque exhibet, vt Pulcrum, in quo tamen elementum vtrumque pari dignitate intime nexum compareat, percipere nequit. Relatio mutua nempe inter Subiectum vere aestheticum et Obiectum pulcrum ea tantum completa,* incorrupta castaque est, qua Obiectum hoc integrum a toto Subiecto plene percipitur.

Bene monet J. P. ECKERMANN *Beyträge zur Poësie. Stuttgart. 1824. 8. p. 1.* „*Alles künstlerisch Hervorgebrachte will als ein Ganzes wirken und hat das Einzelne oft nur einen Werth, insofern es zu Hervorbringung der beachtigten Totalwirkung das Seinige beyträgt.*“ — Merito inepti iudicii cognomine taxatur a Jo. Jac. WAGNER *System der Idealphilosophie. Leipzig. 1804. p. 287.* „*wenn ein ideenloses Begaffen der Kunstwerke, eine todte Zergliederung ihrer Begriffe und Formen, und ein relatives, ins Unendliche nie sattes, Bekritteln ihrer Eigenthümlichkeiten, sammt einem Gedächtnisskram von Manieren, Kunstschulen und Meistern, sich unter dem Namen des Kenners eine Competenz des ästhetischen Urtheils anmaassen will, und uns mit ermüdender Wiederholung gelernter Formeln aufdringlich ängstigt: wir verwerfen indignirt diese Kunstkennerey, und bedauern die Hoheit der Kunst, welche bey solchen Menschen der Wuth des Sammelns, Begaffens und Schwatzens zu fröhnen verdammt ist.*“

203.

Eandem ob causam in Obiectis vere aestheticis formandis rebusque pulcris exhibendis tantum eiusmodi Subiectum aestheticum recte versabitur, quod non modo intima, sed etiam aequali Mentis ac Materiae coniunctione ad Obiecta extra se sistenda tendente gaudet, ad quam seu indolis psychicae felicitis naturali flore ac maturitate, seu industriae suae culturaeque solerter provectae adminiculo, iam pertigit. In qua coniunctione quo magis ad eam Intelligentiae Mentisque perfectionem, cuius humana natura capax est, pervenit, cui deinde Materia intime iuncta aequaliter respondeat, eo altiore perfectionis gradu Subiectum aestheticum consistens, tantoque aptius censendum est ad Obiecta perfecte aesthetica exhibenda.

Id vero est, quod F. SCHILLER in censura carminum Bürgeri iure meritoque tam acriter urget. „*Alles, was der Dichter (und überhaupt der Künstler) uns geben kann, ist seine Individualität. Diese muss es also werth seyn, vor Welt und Nachwelt ausgestellt zu werden. Diese seine Individualität so sehr als möglich zu veredeln, zur reinsten herrlichsten Menschheit hinaufzuläutern, ist sein erstes und wichtigstes Geschäft, ehe er es unternehmen darf, die Vortrefflichen zu rühren. Der höchste Werth seines Gedichtes kann kein anderer seyn, als dass es der reine vollendete Abdruck einer interessanten Gemüthslage, eines interessanten vollendeten Geistes ist. Nur ein solcher Geist soll sich uns in Kunstwerken ausprägen; er wird uns in seiner kleinsten Äusserung kenntlich seyn, und umsonst wird, der es nicht ist, diesen wesentlichen Mangel durch Kunst zu verstecken suchen. Nur der reife, der vollkommene Geist ist es, von dem das Reife, das Vollkommene ausfließt. Kein noch so grosses Talent kann dem ein-*

zelnen Kunstwerk verleihen, was dem Schöpfer desselben gebricht, und Mängel, die aus dieser Quelle entspringen, kann selbst die Feile nicht wegnehmen.“

Et ingeniosus aevi nostri poëta, C. PLATEN-HALLERMÜNDE, egregie indicat:

„Mündig sey, wer spricht vor Allen; wird er's nie,
so sprech' er nie;

Denn was ist ein Dichter ohne jene tiefe Harmonie,
Welche dem entzückten Hörer, dessen Ohr und Sinn
sie füllt,

Eines reingestimmten Busens innerste Musik ent-
hüllt? —

204.

Pulcra obiecta igitur tantum a Subiectis perfecte aestheticis plene percipi queunt. Τὰ ἄριστα μὲν τοῖς ἀρίστοις. Vnde vicissim recta consecutione profecto inferri potest, quaecunque opera plausum et approbationem cultiorum omnis aevi hominum tulerunt, ea in se quoque pulcra atque aesthetice perfecta esse debere.

DION. LONGINUS περὶ ὑψους c. VII. „Ὅπως δὲ καλὰ νόμιζε ὕψη καὶ ἀληθινὰ τὰ διαπαντὸς ἀρέσκοντα καὶ πᾶσιν (vbi fortasse addendum foret ἀρίστοις, vel καλοκᾶγαθοῖς). Ὅταν γὰρ τοῖς ἀπὸ διαφόρων ἐπιτηδευμάτων, βίων, ζήλων, ἡλικιῶν, λόγων, ἔν τι καὶ ταυτὸν ἅμα περὶ τῶν αὐτῶν ἅπασι δοκῇ, τόθ' ἡ ἑξ ἀσυμφώνων ὡς κρίσις καὶ συγκατάθεσις τὴν ἐπὶ τῇ θαυματομένῳ πίξιν ἰσχυρὰν λάμβάνει καὶ ἀναμφίλεκτον. Quem locum amplissimo commentario explicuit J. B. DUBOS *Reflexions critiques sur la poésie cet.* Paris. 1719. T. II. c. 22—38.

205.

Quemadmodum Subiecti aesthetici natura psychica tota cum ad percipienda, tum ad formanda exhibendaque Obiecta perfecte aesthetica requiritur: ita

vicissim Obiectorum pulcrorum impressiones ac veluti frequentationes ad Subiecti naturam psychicam explicandam, alendam et perficiendam plurimum valent. Quare mutua continuaque Subiectorum cum Obiectis aestheticis relatio vtrinque omnino incrementa culturae profert, tam eius, quae in rerum pulcrarum vbertate atque affluentia conspicitur, quam illius, quae in hominum ingeniis animisque ad veram humanitatis indolem excolendis consistit. Id quod de Subiectis et Obiectis tam singularibus, quam iis etiam, quae e plurium complexu arctiore nascuntur, affirmari potest.

Sagacissime animadvertit GÖTHE in *Willh. Meister's Lehrjahren* V. B. 1. C. „Der Mensch ist so geneigt, sich mit dem Gemeinsten abzugeben, Geist und Sinne stumpfen sich so leicht gegen die Eindrücke des Schönen und Vollkommenen ab, dass man die Fähigkeit, es zu empfinden, bei sich auf alle Weise erhalten sollte. Denn einen solchen Genuss kann Niemand entbehren, und nur die Ungewohnheit etwas Gutes zu geniessen, ist Ursache, dass viele Menschen schon am Albernem und Abgeschmackten, wenn es nur neu ist, Vergnügen finden. Man sollte alle Tage wenigstens ein kleines Lied hören, ein gutes Gedicht lesen, ein treffliches Gemälde sehen, und wenn es möglich zu machen wäre, einige vernünftige Worte sprechen.“

206.

E converso itaque defectus et inopia rerum pulcrarum, aut, quod peius est, praesentia continua et impactus deformium obiectorum, non possunt non Subiectum aestheticum pedetentim et a naturali virium ac materiae harmonia deturbare, et ab aequabili materiae mentisque consensione abducere. Inde autem necessario rudis et aspera indoles, at-

que ingenii, si quod adest, perversa directio consequitur. Quod ipsum in Subiectis aestheticis singularibus eadem ratione obtinet, velut in Subiectis collectivis, quae consortio quocunque continentur.

207.

Omnis autem hic nexus Subiectorum aestheticorum cum Obiectis paribus vnice *Vis intermediae* adminiculo effici conservarique potest (§. 181.), quae tamen, vt eundem aequabilem praestet, qualis ad pulcritudinem et percipiendam et exhibendam requiritur, ipsa sane vegeta atque incorrupta, altera ex parte Mentis leges inviolatas observet, altera vero Organismi physici naturam ab omni coactione immunem tueatur, necesse est. Quo maior itaque Vis huius intermediae dignitas agnoscitur, eo maior eiusdem recte exercendae ac diligenter moderandae, proinde a tenera aetate provida cura excolendae, necessitas apparet.

SECTIO SECVNDA.

AESTHETICA APPLICATA,

S E V

DOCTRINA PVLCRI RELATIVI EMPIRICI.

208.

Quae hactenus de Pulcro relativo puro, e sola notione eiusdem argumentando, asserebamus, ea nunc, vtrum in experientia etiam rerumque usu, quibusve conditionibus empiricis affecta et arctata, compareant, animo sensibusque disquiremus. Qua in re quidem non tantopere de omnium, quae huc spectare videntur, partium ac formarum enumeratione plena, aut pertractatione ampliore, solliciti erimus, quam potius id agemus, vt doctrinae huius ambitum designantes, formamque certam adumbrantes, partium singularum nexus ductusque solerter indicemus. Quo nempe id assequi cupimus, vt non modo vniversa haec scientia finibus iustis conclusa firmo consistat fundamento, verum etiam singulae quaeque partes, communi valida basi nixae, firmitatem adhuc desideratam consequantur, et recte collustratae iustam dignationem sortiantur.

Quamobrem hic aequè primum quidem elementa, e quibus Pulcrum relativum empiricum efflorescit, considerabimus in *Aesthetica applicata elementari, seu analytica*; deinde vero modum, quo

haec elementa coalescere solent ad Pulcrum relativum empiricum efficiendum, percontabimur in *Aesthetica applicata synthetica, seu methodica*.

CAPVT PRIMVM.

AESTHETICA APPLICATA
ANALYTICA,

SEV

ELEMENTARIS.

209.

Pulcrum absolutum, e Materia et Potentia absoluta natum, per se subsistit, tametsi a nullo Subiecto percipitur. Hoc idem Pulcrum tamen evadit relativum, simulac ad Subiectum idoneum, a quo percipi queat, nempe ad Subiectum aestheticum, refertur, ergo simulac Obiectum fit aestheticum. Pulcri proinde relativi elementa sunt Subiectum aestheticum et Obiectum aestheticum; quae, quomodo in experientia occurrant, singulatim investigare oportet.

A.) *Subiectum aestheticum empiricum.*

210.

Differentiam inter Subiecta primi et secundi ordinis e notione pura Subiecti deductam (§§. 165. 166.), experientia, quae sensibus nostris circumscribitur, directe non advertit. Subiecta vero tertii ordinis

quae Mentem cum Vi et Materia intime iunctam continent, eo etiam, qui nobis concessus est, rerum vsu directe dignoscere datur. *Animantia* nempe, (Natura animata §. 130.) quorum indoles intima coniunctione tam Vis et Materiae empiricae, quam Potentiae sui consciae i. e. Mentis quoque, consistit, quascunque res sibi obiectas tantum conscientia nexu sui intimi cum Vi et Materia sua empirica, adeoque *Sensu* (§. 133. 1.), percipere possunt; quare omnino *Subiecta aesthetica* latiore significato dici debent.

211.

Intima tamen haec Mentis et Materiae coniunctio in natura animata eo solummodo *aequalis* etiam evadere potest, si Mens non tantum Potentia obscure sui conscia sit, verum clara plenaque sui conscientia gaudeat (§§. 136. 139.). E coniunctione autem intima et aequali Materiae cum Potentia clare sui consciae nascitur *Sensus psychicus*, qui pulcro percipiendo idoneus est; quem cum haud alibi, nisi in *natura humana*, humanitate, (§. 142.) observemus, inter omnia animantia solum Hominem *Subiectum aestheticum* strictiore significato, seu *perfecte aestheticum*, pronuntiare possumus. Sensus pulcri igitur proprie sensus humanus est, peculiaris adeo insignisque humanitatis nota.

CICERO *de offic.* 1, 4. „Nec vero illa parva vis naturae est rationisque, quod unum hoc animal (homo) sentit, quid sit ordo, quid sit, quod deceat, in factis dictisque, qui modus. Itaque eorum ipsorum, quae adspectu sentiuntur, nullum aliud animal pulcritudinem, venustatem, convenientiam partium sentit.“ —

Quare inter homines etiam, quibus Mens rudis est, obscura brutaque, ii sane belluarum instar etiam hoc sensu pulcri carent, ac multo ferociores plerumque fiunt ipsi quibuscunque feris bestiis. PLATO *de legibus*, lib. VI. „Ἀνθρώπος, παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὼν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς, θεϊότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι φιλεῖ· μὴ ἱκανῶς δὲ ἢ μὴ καλῶς τραφὲν, ἀγριώτατον, ὅποσα φυνεῖ γῆ. — ARISTOTELES *Politicor.* lib II. ὅσπερ γὰρ τελεωθὲν, βέλτιστον τῶν ζῶων ἄνθρωπός ἐστιν· οὕτω δὲ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης, χείριστον πάντων.

212.

In Homine igitur, tanquam Subiecto perfecte aesthetico, quod pulcris obiectis percipiendis aptum sit, spectanda est Mentis clare sui consciae ac Materiae intima et aequalis coniunctio, quae *Organismus psychicum* efficit (§. 139.). Hic vero tribus partibus, velut principiis suis, praecipue continetur: Mente seu *Potentia* clare sui conscia, *Materia* seu Corpore, quod organismum physicum complectitur, et *Vi intermedia*, tanquam vinculo vtriusque.

213.

Potentia, nempe Mens, in Subiecto perfecte aesthetico clarae sui conscientiae statum tam in spontanea actuositate, quam in simplicitate sua et communi indole exerenda tueri debet.

Ac primum non modo sponte, sed intelligenter quoque actiosa sit, eaque intensione agat, qua Materiae suae libramētum facile exaequet, Mentemque quaecunque in obiectis pulcris, quae percipere vult, latentem dignoscat et assequatur. Quem actuositatis vigorem, nisi naturae benigno munere iam teneat studio et cultura solerti adipisci conetur.

Talis mens clare sui compos ac sobria, aequè mentem, quae rebus pulcris percipiendis inest, agnoscet. Spiritus tantum spiritum concipit. Ὁ παλαιὸς λόγος εὖ ἔχει, ὡς ὁμοιον ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει, ait PLATO in symposio. — Et Empedoclis effatum est apud ARISTOTELEM ethico-
rum lib. VIII, c. 2: τὸ γὰρ ὁμοιον τῷ ὁμοίῳ ἐφέσθαι.
„Nur das Gleichartige kann sich fassen. Diesen Geist
„zu erfassen, der über die Materie hinwegschwebt, ihr
„gebietet, sie zusammensetzt und schöner formt, be-
„darf es eines ähnlichen prometheischen Funkens.“
GEORG FORSTER'S Ansichten vom Niederrhein. I. Theil, S. 81. f. — „Die Geister eines Buches (wie jedes Kunstwerkes) ruhen gleichsam alle gebannt; der Leser (Hörer und Beschauer) muss Kraft haben, sie zu lösen, wenn er ihre Wirkung erfahren will. Nun haben gewisse lesende (hörende, schauende) Individuen nur für gewisse Geister Kraft, alle übrigen bleiben in ihrem Bann. Je beschränkter das Individuum, desto weniger Geister eines Buchs (Kunstwerkes) werden frey werden, je grösser und vielseitiger, desto mehr. Je grösser demnach ein Schriftsteller ist, desto seltener wird auch ein Leser seyn, der Kraft habe, alle Geister seines Buchs sich lebendig entgentreten zu lassen. Je geringer aber ein Schriftsteller, desto leichter werden die Geister seines Buchs von der Menge gelöset werden. Hieraus erklären sich alle Erscheinungen, wie sie uns täglich als Lob oder Tadel entgentreten, und es wird nach Beherzigung des Vorstehenden, Niemanden wundern, wenn er hört, wie ein beschränktes Individuum an einem Jean Paul oder Göthen wenig zu loben findet.“ J. P. ECKERMANN Beyträge zur Poësie. Stuttgart. 1824. 8. S. 109. — Recte igitur aperteque pronuntiat FERD. DELLBRÜCK, lyrische Gedichte mit erkl. Anmerk. Berlin. 1800. 8. I. B. S. 78: „Nur Dichter vom ersten Range befriedigen Leser vom ersten Range, und nur Leser vom ersten Range können durch Dichter vom ersten Range befriedigt werden; quod iam graeco apophthegmate concinno supra proferebamus: „τὰ ἀριστα μὲν τοῖς ἀρίστοις.“ — Contra vero rudes atque inficeti sunt ἄμυνοι, ἀμύητοι, οἱ οὐδὲν ἄλλο οἰόμενοι εἶναι ἢ οὐ ἂν δύνανται ἀπρὸς τὰν χροὶν λαβεῖσθαι. PLATO in Thaeet. p. 76. —

214.

Subiecti aesthetici Mens porro simplicitatis suae clare conscia puram atque immunem semet conservabit ab omnibus indoli suae adversis eademque indignis modificationibus, quales sunt notiones absonae, iudicia erronea, praeiudicatae opiniones, perversa principia, quae cum ex ignorantia et ignavia, tum e pravo consortio vsuque, tum e perversa educatione atque institutione proveniunt. Subiectum perfecte aestheticum igitur Mentis clare sui consciae simplicitate pura diligenter arcebit, quidquid intelligentiae rationisque legibus ita repugnat, ut illud sibi vnire nequeat, sive dein e consortii, sive e populi, sive ex aevi sui moribus, consuetudinibusque profectum sit.

Inde vero perspicitur, quare saepenumero Subiecta aesthetica Mentis vigore haudquaquam destituta, tamen ad pulcritudinem rerum percipiendam minime apta sint, quippe quae forte notionibus a veritate alienis imbuta, pravis quibusdam iudiciis atque opinionibus adsueta, in transversum aguntur. Conf. A. TH. HARTMANN *über die Ideale weiblicher Schönheit bei den Morgenländern. Düsseldorf, 1798. 8.* — (C. L. v. HAGEDORN) *Betrachtungen über die Mahlerey. Leipzig 1752. 8. I. Thl. S. 56.* — Idem innuit Vir sagacissimus KÉRATRY in opere: *du Beau dans les arts d'imitations, I. p. 68.* „*Il est très-difficile qu'un homme, quelque heureusement organisé, qu'on le suppose, possède du goût, quand son siècle en est dépourvu; — et p. 68.* „*Toute nation chez laquelle le sentiment parlera avec promptitude et vivacité passera pour avoir du goût. A ce titre les Français réclament un droit de priorité dans la possession d'un tel bien. Toutefois nous ne le leur accorderons que sous une réserve, c'est qu'ils vivront dans des jours où l'esprit de convenance, dont ils sont éminemment pourvus, n'aura pas été*

faussé par leurs mœurs et leurs habitudes.“ Eo tendit GÖTHE in *Propyläen* I. B. 1. St. Einleit. XX. „*Wir sehen auf diese Weise ganze Nationen, ganze Zeitalter, von ihren Künstlern entzückt, so wie der Künstler sich in seiner Nation, in seinem Zeitalter bespiegelt, ohne dass beyde nur den mindesten Argwohn hätten, ihr Weg könnte vielleicht nicht der rechte, ihr Geschmack wenigstens einseitig, ihre Kunst auf dem Rückwege und ihr Vordringen nach der falschen Seite gerichtet seyn.*“

215.

Mens denique Subiecti aesthetici clare sui conscia, pro communi sua, neque Materiae instar ad certum spatium partesque singulares constricta indole, res pulcras ita percipiat, vt non modo quod eae tanquam commune ac pluribus aequae constanter inhaerens prae se ferunt, i. e. *characterem genericum* obiecti, advertat, sed id praesertim exquirat et observet, quod in eo propriis suis principiis supremis tam intelligentiae quam voluntatis, vniuersalibus nimirum ideis aeternisque legibus veri ac boni, commune est, ergo *characterem idealem*.

Recte animadvertit ADAMUS MÜLLER, *von der Idee der Schönheit.* Berlin. 1809. 8. S. 23. „*Die Seele liebt bei allen einzelnen Gedanken, Gefühlen und Bildern, die sie wahrnimmt, begleitet zu werden von einem Gedanken, Gefühle und Bilde des Ganzen, von einem Gesetz, einem Grundtone, einem Weltbilde. Es ist, als vermiede die Seele nichts so sehr wie den Gedanken des Alleinseyns, und als wolle sie, wenn ihr die Bilder dieser Welt noch so einzeln und körperlich zugezählt werden, immer noch ausserdem von der Allgegenwart eines die Einzelnen umfassenden Ganzen, eines die Körper beherrschenden Geistes, überzeugt seyn.*“ — Quam vere dicit C. A. BÖTTIGER über die Regel der Charakterdarstellung, in der *Urania* auf d. Jahr 1815.

S. VIII. „*Was den Gestalten eine höhere Sphäre anweist, und sie über die Unbestimmtheit des gemeinen Lebens erhebt, ist die innere Bekräftigung und das gesetzliche (den ewigen Gesetzen des Wahren und Guten angemessene) Walten einer hohen Freyheit, das gediegene Werk ihres Daseyns. Dies aber liegt nicht über den Kreis der deutlichen Fassung hinaus, sondern wird Jedem klar, der nicht verwöhnt ward, Alles nur in den verengenden Regeln des gemeinen Lebens, die der Schwäche aufhelfen, und der Verkehrtheit einige Abrundung geben sollen, anzuschauen, und darnach zu würdigen.*“ — Et GÖTHE iterum in *Propyläen* I. B. 1. St. Einl. XXIII. „*Ein ächtes Kunstwerk muss, indem es das sinnliche Anschauen befriedigt, den Geist in seine höchsten Regionen erheben. Allein wie wenig Personen findet man, die das Gebildete eigentlich sehen, genießen, und denken wollen, sondern meist nur solche, die ein Werk obenhin ansehen, dabey etwas Beliebiges denken, und nach ihrer Art etwas dabey empfinden und genießen wollen.*“ — Egregie traducit LUCIANUS in diss. πῶς δεῖ ἰσορ. συγγράφειν eum, qui Jovis olympici universam pulcritudinem ac formam, quae tanta ac talis est, non videt, neque laudat, — sed subsellii rectam figuram et expolitionem et crepidinis concinnitatem admiratur. cet. — Conf. G. FORSTER *Ansichten v. Niederrhein*. p. 83. sq. — KÉRATRY *du Beau*. T. I. p. 233.

216.

Quod ad *Materiam empiricam* attinet, quam in Subiecto aesthetico requirimus, ea in Organismo eiusdem physico, seu corporeo, continetur, quem omnino perfectum esse oportet.

Ac primo quidem vitae physicae vigorem incolumem abesse non posse patet, quo praesertim actuositas ac motus Vis cum inertia et quiete Materiae intime aequaliterque iuncta se manifestat.

Deinde integritas organorum omnium ad plenitudinem vitae physicae pertinentium adsit, vt nempe Vis organicae superioris simplicitas virium inferiorum suis materiis iunctarum multitudinem, per organa sua scilicet assimilantia et plastica, ita comprehendat, quo intima et aequalis omnium ac singularum corporis partium continua conservatio et instauratio ad vnum illud totum, Organismum nempe physicum, sustinendum efficiatur.

Denique Vis organicae communis ac in pluribus simul agendi potestas etiam in partium organicarum quarumvis Materia singulari aequaliter atque intime sibi iuncta omnino atque vbique appareat, quo character generis in individuo corpore constanter expressus elucebit.

Organismi huius inferioris plena atque integra indoles adeo necessaria est, vt sine hac Potentiae clare sui consciae, seu Mentis, coniunctio intima et aequalis nunquam obtineat. Id quod experientia iam in hominibus organorum praesertim nobiliorum, v. c. cerebri, cordis, vitio laborantibus testatur, adeo vt organorum talium laesio notabilis mortem, i. e. disiunctionem Potentiae clare sui consciae (Animi) a corpore, consciscat; sed apertissime id ostendit in Leucaethiopibus ad Isthmum Panamensem et ad ostia Gangis tabescentibus, vel in Cretinis vallem Ilanz et partem terrae Grisonum in Helvetia incolentibus. De his enim fidedigne refert D. AUG. ERN. IPHOFEN in opere praeclaro: *Der Cretinismus philosophisch und medicinisch untersucht. Dresden. 1817. 8. 2. TT., m. K. „Der Grundcharakter dieser Krankheit ist unvollendete Entwicklung. Der Cretin ist schwach und unvermögend, stumpf in allen seinen Sinnen, dumm; hat also unvollkommene Organe und Mangel an Verstand. Aber nicht darum ist er so, weil etwa nicht die Anlagen zu grösserer Kraft und mehrerer*

Fähigkeit in ihm sind; sondern weil sie unentwickelt blieben unter dem Einflusse von Ursachen, die ihre Entwicklung hinderten. Denn bringt man das von Cretinen erzeugte Kind (früh genug) aus dem Cretinenthal hinweg, auf das Gebirge, so wird es ein vernünftiger Mensch; bringt man hingegen das von gesunden Altern erzeugte Kind von dem Gebirg hinunter in das Cretinenthal, so wird es Cretin. — Quae consideratio, sicut ea, quae supra de Potentia sui non conscia, seu Vi, a Potentia sui conscia, seu Mente, accuratius distinguenda diximus, forte aliquanto plus claritatis adferre possent iis, quorum meminit Vir clar. I. H. F. AB AUTENRIETH in orat. acad. tertia: „über den Menschen und seine Hoffnung einer Fortdauer. Tübingen. 1826. 8; p. 30. sqq. — I. C. A. HEINRICH Psychologie als Selbsterkenntnisslehre. Leipzig. 1827. 8. — II. B. 2. Cap. et alibi.

217.

Neque tamen Potentia pura, quantumvis perfecta et clarissime sui conscia, neque Materia sola, organismo physico, licet integerrimo, comprehensa, Pulcritudinis percipiendae facultate, quae in sensu posita est, gaudet: verum vtraque tantum intime aequaliterque ad organismum aliquem superiorem (psychicum) iuncta id consequi potest, vt Mens nexus intimi sui cum Materia intercedentis conscia fiat, vnde *Sensus* enascitur (§§. 133, 1. 135, 2). Coniunctio autem intima inter Mentem et Materiam haud aliter consistit, nisi Vis intermediae beneficio (§. 130.), quae in experientia humana tanquam *Vis imaginandi* comparet, qua nullus organismus psychicus omnino caret. In quo vero haec Vis imaginandi praevalente organismi physici vigore impedita et constricta est, is torpore quodam hebet

atque ignavia molesta gravescit; ille contra, in quo eadem Vis imperio Mentis oppressa deficit, subtilitate arida argutiisque ineptis exinanitur. E converso dein, ubi haec imaginandi Vis Menti praevalens exuberat, necessario in fanaticum et vesaniam erumpit; organismo inferiori praedominans in cupiditates indomitas, furorem rabiemque degenerat.

218.

Quare Vis haec intermedia, ut in organismo psychico aequalem Potentiae Materiaeque coniunctionem, quae ad pulcritudinem et percipiendam et exhibendam exposcitur, praestet, vel iam nativa indole felici, vel gravi disciplina, eaque constante, ita temperata ordinataque sit oportet (§. 70.), ut neque Mentis, neque Corporis (organismi physici) imperio peculiari mancipata fatiscat, verum quin leges alterutrius proprias ac perpetuas seu violet seu migret, vtrique continuo promte inserviat.

Indolem genuinam huius Vis admirandae nondum satis exploratam esse, ingenue fateri oportet; multo minus autem disciplina et cultura eiusdem recta conditionem adhuc experitur curam. Quae P. C. HARTMANN in opere laudato: *Der Geist des Menschen in seinen Verhältnissen zum physischen Leben. Wien. 1820. 8. p. 176. sqq.* de hac facultate humana memorat, quoadtenus viam aperire videntur, qua plus lucis affulgere queat. Graecorum in scrutandis naturae humanae adytis sagacitas, mirificam eius efficaciam poetica ingenii intuitionem magis apprehendens, quam ad intelligentiam subtilem revocare ausa, eandem suavisissimo atque vberissimo mytho, qui de *Amore* tractat, adumbravit. Nam et nomen *ἔρως* (ab *ἐρῶ* necto, vel, ut PLATO vult, a *ἔρω*, *ἔρωμῃ*), et nuptiae cum Psyche, et ceterae fabulae, tesserae, formaeque symbolicae, eo fortasse

referenda sunt; de quibus praesertim PLATONIS *Symposium* et *Phaedrus* ampliora docent.

219.

Subiectum aestheticum, quod ex ipso Organismo psychico constat, hac intima Potentiae clare sui consciae ac Materiae coniunctione Obiecta externa quaecunque *percipit*, quatenus Vi et Materia sua iunctim in organismum physicum (corpus) agunt. Huius affectionem videlicet Mens, nexus sui cum Materia intimi conscientia, i. e. *sensu*, apprehendit, et quidem *vel sensu physico, vel sensu psychico* (§. 169.). Vterque enim hic sensus in organismo psychico sua habet organa, velut adminicula viasque, quibus obiecta externa in eundem agere possunt: sensus physicus nempe *gustum, olfactum* et *tactum*, quem physicum dicere forte conveniet, (v. c. caloris); sensus psychicus autem *visum, auditum* et *tactum* (qui psychicus dici posset) quo cohaesionem obiectorum discernimus.

Dum res obiectae in organa Subiecti aethetici agunt, haec non Materia, quippe inerti, sed Viribus earundem affici, certum est. Alias autem Vires in gustum et olfactum, alias in tactum, alias in visum cet. agere, vix inficiari licet; de quibus tamen alio loco plura expromemus. Multa in hanc rem acutius explorata innuuntur in opere, paucis adhuc, vt videtur, ex veritate aestimato, *Zur Farbenlehre — von GÖTHE. 2. Bände. Tübingen. 1810. 8.*

220.

Gustus, olfactus tactusque physicus, certas tantum Vires materiis congruentibus intime iunctas extrinsecus recipiunt, quae, si cum organismi physici,

cui nutriendo destinatae sunt, viribus et materiis analogis sua sponte uniantur, sensum corporis gratum excitant; si non uniantur, fatuae audiunt; si vero vires ac materias in corpore iam intime iunctas plane divellere conentur, sensum corporis ingratum provocant.

Visus, auditus tactusque psychicus alias iterum vires certas materiis congruentibus intime nexus forinsecus in se directas recipiunt, a quibus vires analogae, in organis his libere latentes, non corpori nutriendo destinatae, parem directionem nactae, tanquam formae ad imaginandi vim, et per hanc ad Mentem propagantur, quae dein iisdem ad conscientiam nexus intimi sui cum Materia, i. e. ad sensum psychicum, perducitur.

221.

Subiectum aestheticum igitur gustu, olfactu et physico tactu gratum ac iucundum persentiscit, sensu nempe physico nixum; nihil vero Pulcri percipit, quippe quod ad sensum psychicum pertinet, qui tantum visu, auditu et psychico tactu, vtpote organis formas pulcras apprehensas directe ad imaginandi vim deferentibus, excitari potest. Enimvero sensus psychicus tunc tantum formas vere pulcras recte percipit, si Mentis conscientiam intimi et aequalis nexus cum Materia sua continet; ut primum igitur seu Mentis acumine praevalente a Materia iusto magis recedit (abstrahendo, analysando, ratiocinando), in cognitionem puram vel intelligentiam transit; seu Materiae illiciiis capitur aut obfuscatur (v. c. colorum amoenitate, tonorum suavitate, contactus prurigi-

ne), in sensum physicum degenerat; vtrobique mirum potestate Pulcrum vere sentiendi orbatur. Quamobrem Subiecto perfecte aesthetico formae tales prae ceteris pulchrae apparent, quae, a Mente et sensu physico pariter semotae, quantum fieri potest directe ad imaginandi vim deferuntur *); vel quae, organis externis quidem perceptae, Vis imaginandi actuositate ordinata (§. 216.) interne denuo quasi organice progenitae ac formatae repraesentantur **).

*) Idem observat GÖTHE in der Reise nach Neapel und Sicilien: „Tausendmal habe ich klagen hören, dass ein durch Erzählung gekannter Gegenstand in der Gegenwart nicht mehr befriedige. Die Ursache hievon ist immer dieselbe: Einbildung und Gegenwart verhalten sich wie Poësie und Prosa; jene wird die Gegenstände mächtig und steil denken, diese sich immer in die Fläche verbreiten.“ Formae, quas in speculo, vel per ocularia vitrea intuemur, pulcriores videntur, quam eadem nostris oculis directe perceptae.

**) WILH. V. HUMBOLDT *ästhetische Versuche*. Braunschweig. 1799. 8. p. 9. „Die Einbildungskraft zu entzünden, ist das Geheimniss des Künstlers. Denn um die unsrige zu nöthigen, den Gegenstand, den er ihr darstellt, rein aus sich selbst zu erzeugen, muss derselbe frey aus der seinigen hervorgehn.“ — AD. MÜLLER von der Idee der Schönheit, S. 145.; „Nicht bloss vom Künstler, sondern auch vom ächten Betrachter gilt es: Er muss eben so gut, wie der Erzeuger des Kunstwerks, dasselbe in seine Elemente auflösen und gerade wie der Künstler es wieder hervorbringen“. — J. P. ECKERMANN *Beyträge zur Poësie*, S. 108. „Auch der Leser muss produciren können, wenn er den Schrifsteller verstehen will; was er von einem Buche nicht produciren kann, das bleibt todt.“ Ideo certe Subiectum aestheticum aliis obiectis aestheticis recte percipiendis non est idoneum, quam quibus intra se formandis ac proferendis par est. „Ὁμοιον ὁμοίῳ πέλζει.“ „Du gleichst dem Geist, den du begreifst.“

222.

Etenim Subiectum aestheticum non tantum simpliciter (passive) percipit formas rerum obiectarum pulcras, verum easdem etiam efficere, fingere atque exhibere valet. Vires nempe suis materiis intime iunctae, adeoque formae (§. 56.), quae ex obiectis externis in organismum psychicum per organa sibi congrua penetrant, illic immanentes latent, eo diutius, quo vel aptius impressae erant, vel saepius renovabantur, vel quo magis organa, quibus eae inditae sunt, vigent. Imaginandi vis, velut Vis intermedia, quoties ad maiorem actuositatis gradum evehitur (in quo eam communiter productivam vocant, has formas in organis latentes excitare, ac, si rectam prius disciplinam experta erat, legibus Mentis et Materiae pariter deferens, easdem in novam formam iungere potest, qua functione *Ingenium* strictiore significato, *Genie*, vocatur. Ea forma vero, quam hoc modo progenitam Menti repraesentat, *opus Ingenii* est, sensum psychicum Subiecti aethetici oblectatione nobiliore perfundens, e qua necessario desiderium nascitur eandem formam etiam extra se in Materia quadam externa sistendi ac perennem efficiendi.

223.

Quam Subiectum aestheticum hoc modo imaginatione sua concipit fingitque formam pulcram, ea *interna* tantum est; quae ubi postea in externa Materia quadam, veluti coloribus, tonis, solidis corporibus, exprimitur, ut organa externa Subiecti cuiuspiam percipientis afflicere queat, in *externam formam* transit. Inter externam hanc et illam internam

formam ea intercedere debet ratio ac necessitudo, ut altera alteri plene respondens, altera alteram reddat, quam relationem ideo *intermediam formam* nominare licebit. Non tamen quodlibet Subiectum aestheticum, licet internae formae condendae omnino par et idoneum sit, ideo etiam externam formam efficere valet, quippe quae organorum externorum peculiarem vsum ac prömptitudinem institutione atque exercitio singulari comparatam deposcit.

GÖTHE in opere: *Winkelmann und sein Jahrhundert*, p. 392. „Wenn die Natur gewöhnlichen Menschen die köstliche Mitgift nicht versagt, ich meyne jenen lebhaften Trieb, von Kindheit an die äussere Welt mit Lust zu ergreifen, sie kennen zu lernen, sich mit ihr in Verhältniss zu setzen, mit ihr verbunden ein Ganzes zu bilden: so haben vorzügliche Geister öfters die Eigenheit, eine Art von Scheu vor dem wirklichen Leben zu empfinden, sich in sich selbst zurückzuziehen, in sich selbst eine eigene Welt zu erschaffen, und auf diese Weise das Vortrefflichste nach Innen bezüglich zu leisten.“ — GEORG. FORSTER'S *Ansichten vom Niederrhein*, I. Th. S. 125.: „Nicht immer sind die genievollsten, phantasiereichsten Menschen im Darstellen geübt; und wer erinnert sich hier nicht an Lessings feine Bemerkung in seiner *Emilie*, dass auf dem langen Wege vom Sitze der Phantasie bis zum Pinsel oft so viel verloren geht?“ u. s. w. Conf. K. W. F. SOLGER'S *Erwin*. Berlin, 1845. 8. 2ter Theil. — A. ERHARD Möron. Passau. 1826. 8. — S. 142. f.

224.

Subiectum aestheticum neque obiecta externa naturae pulchra, neque opera aliorum vere aethetica, neque proprio ingenio effictas formas recte percipiet, nisi easdem ut pulchras apprehendat, adeoque in totam naturam suam humanam assumat. Quocirca

1) formam qualemcunque pulcram non Mente tantum atque intelligentia, neque sensu duntaxat physico percipere contendet; verum eandem sensu psychico apprehensam *in vitam suam psychicam assumere* conabitur.

2) Non audebit eandem in partes, veluti membra mortua, dissectam frustatim excipere; verum *totius compagem indivulsam* nexumque organicum *complectetur*, quo plenitudinem eiusdem perfectam simul advertat.

3) Eam non modo vt rem singularem et individuum intuebitur; sed in ea speciem simul aut genus corporum, quo referenda est, spectabit — *characterem specificum* —, et ideam legemque rationis universalem, qua Potentia formam animans agitur — *characterem idealem* — contemplantur.

Quod tamquam principium vitae practicae moralis concinna sententia prolatum commendat G. C. LICHTENBERG *Vermischte Schriften* I. Th. S. 198. „*The whole man must move together*“, huc profecto magis applicari potest. Haec Subiecti aesthetici officia nemo facile in dubium vocat; alii tantum aliter eadem enuntiant. Conf. C. A. ESCHENMAYER, *Psychologie. Stuttgart und Tübingen.* 1817. 8. — §. 322. — J. J. WAGNER *System der Idealphilosophie. Leipzig.* 1814. 8. — J. P. ECKERMANN *Beyträge zur Poësie*, p. 32. et alii.

225.

Quotiescunque Subiectum aestheticum formas pulcras hoc modo percipit, non potest non totius indolis suae psychicae, seu naturae suae humanae, vires partesque cunctas inter se plene consentientes ac harmonice agentes experiri. Vnaquaevs impressio talis igitur ad humanitatem in Subiecto aethetico

colendam ac perficiendam valebit, quam frequentior iteratio firmare, vsusque perpetuitas continuam efficere debet. In quo autem perceptiones formarum pulcrarum non ad vniversam indolem psychicam pertinent, in eo sane has necquidquam ad humanitatem seu alendam, seu sustentandam conferre posse patet.

Adeo recte iudicant, qui tam hominem pulcri vere percipiendi capacem, quam artificem egregium, simul etiam virum bonum, probumque esse debere existimant. At vero aequalis haec et intima Materiae Mentisque consensio, quae humanae naturae perfectionem continet, non in omnibus firmiter perdurat, sed veluti pulcritudinis naturae summus apex, brevi temporis spatio constricta, felicioribus tantum vitae momentis plerumque revertitur, nisi ad vniversam indolem psychicam pertinente cultura continua sustentetur. Vnde quorundam artificum vita miris rerum varietatibus, aerumnarum et gaudiorum vicissitudinibus abundat, quae aliis tranquilla, ipsa sibi sufficiens et beata, aequabili tacitoque cursu defluit. Conf. *Phantasieen über die Kunst, für Freunde der Kunst. Herausg. v. Ludw. Tieck. Hamburg. 1799. 8.*

226.

Subiecta plura inter se omnino eiusdem indolis humanae communitate sociata, vbi externis internisque vt plurimum adiunctis iisdem obnoxia, pari ferme culturae gradu consistunt, atque eodem quasi spiritu communi animata, organismum sane psychicum efficiunt, velut vnum aliquod altius Subiectum considerari possunt (§. 171.), quod *Publicum* vocari solet. Hoc autem pariter diversas aetates agit, quo amplius est, eo tardius adolescit et ad vitae maturitatem pervenit, pro ratione alimentorum psychi-

corum, quae plus minusve sibi convenientia nanciscitur; in quo progressu suo igitur adminiculis variis, culturae praesidiis diversis, et retardari et adiuvari potest (§. 172.). Quo magis vero internus eisdem organismus valet vigetque, eo laetius florere, eoque praestantiores humanitatis fructus proferre solet (§. 212.).

B.) *Obiectum aestheticum empiricum.*

227.

Subiectum perfecte aestheticum empiricum, quale solum et vnum hominem novimus, neque Materiam, neque Potentiam puram, (seu Vis ea sit, seu Mens), sed utramque tantum coniunctam directe percipit, ea nempe facultate sua, quam *Sensum* vocamus (§. 177.). *Obiectum* igitur directum hominis, vel Subiecti aesthetici, non aliud est, nisi *aestheticum*, sensuale.

Idcirco in experientia, i. e. in perceptione directa (immediata) hominis, velut Subiecti aesthetici, nulla Potentia sine Materia, neque vlla Materia vicissim absque Potentia comparet; ideo nihil (nullo obiectum) est in intellectu nostro, quod non ante fuisset in sensibus; ob hanc causam denique, quidquid percipimus, ut *formam* quandam apprehendere debemus, utpote quae coniunctionis Materiae ac Potentiae manifestatio est in spatio et tempore (§. 56.).

Post hanc perceptionem directam ac primam omnino Mens humana tamen et Potentiam et Materiam a se mutuo seiungere, abstrahere, adeoque cogitando etiam

pure cognoscere, (intelligere) potest. Ita pariter post primam perceptionem obiecti sensualis saepe illius Potentia et Materia suapte naturali lege a se invicem discernuntur in Subiecto, aliisque eiusdem viribus ac materiis adiunguntur, quin Subiectum id amplius sentiat, velut in corporis incremento. cet.

228.

Inter obiecta aesthetica vero ea tantum, quae coniunctionem Potentiae ac Materiae intimam et aequalem continent, *perfecte aesthetica*, seu *pulcra*, sunt; sola haec Subiectis perfecte aestheticis, i. e. hominibus sensu pulcri gaudentibus, plene satisfaciunt conveniuntque, nempe *forma* sua *pulcra*, quae neque ab aliis, nisi ab his Subiectis percipitur aut dignoscitur. Quare obiectum perfecte aestheticum non modo pulcritudinem in se contineat abditam, sed formam pulcram prae se ferat aptam oportet, quae a Subiecto aesthetico directe percipi queat.

Propterea metalla, ut obiecta pulcra fiant, a heterogeneis partibus eliquantur, colores purgantur, tontenduntur, lapides pretiosi poliuntur, alia obiecta mundantur liberanturque a sordibus, putaminibus et involucris, quae formam pulcram secus occultarent, aut certe turbarent.

229.

Formae huius *pulcræ*, in obiecto perfecte aesthetico patentis, notas sequentes cognoscimus, quibus psychico sensu perceptis Subiectum aestheticum obiecta pulcra omnino a non pulcris discernere debet.

I. Ex intima et aequali coniunctione Vis unius (aut Virium plurium unius eiusdemque generis) cum Materia provenientes notae, (§§. 115, 116.) *obiectis anorganicis* insunt:

- a) determinata facilitas, seu firmitas facilis;
- b) puritas, et aequabilis omnium partium comprehensio;
- c) character speciei in obiecto singulari (individuo) expressus.

II. Ex intima et aequali coniunctione Virium diversarum cum Materiae partibus prodeuntes notae (§. 119.) in *obiectis organicis physicis* occurrunt:

- a) vita physica organica;
- b) vnitas physica organica;
- c) character speciei in individuo organico.

III. Ex intima et aequali coniunctione Mentis cum Materia empirica oriundae notae (§. 139.) in *obiectis organicis psychicis* adsunt:

- a) vita psychica,
- b) vnitas psychica,
- c) character psychicus.

Inter formas igitur tam anorganicas, quam et physice organicas, et psychice organicas, quas caute discernere oportet, (§. 146.) eae, quae notis hic enumeratis conspicuae sunt, tamquam pulchrae a non pulcris differunt; cuius differentiae totidem gradationes recurrunt, quot diversitates in propiore vel remotiore accessu ad intimam et aequalem Potentiae ac Materiae coniunctionem, aut in simili recessu ab eadem, obtinent (§. 152.).

230.

Quantumvis pulcrum aliquid in se absolute sit, quantumlibet venustam prae se ferat formam, tamen neque obiectum perfecte aestheticum esse, neque fini destinato respondere potest, nisi ad Subiectum ido-

neum ita referatur, vt forma eius pulchra in Subiecti sensum agat. Non tamen in sensum eius physicum, ad quem scilicet obiecta pulchra haudquaquam pertinent; quare nulla ratione opus est, vt organa sensus physici, gustus, olfactus tactusque, forte his praesertim demulceantur, at neque ingrato modo afficiantur, ne taedium inde proveniens Pulchri perceptionem turbet aut plane impediat.

Sensus nempe physicus, vbi iam excultus, non amplius sola necessitate coeca impellitur, sed Mentis imperio magis paret, ob arctam necessitudinem, qua Sensui psychico nectitur, hanc sublevare eidemque semet associare potest. Id vero est, quod inter homines cultos conviviorum gaudia, alias corporis oblectationes vitaeque fructus condire solet; hac via potissimum tam in singulis hominibus, quam apud integras gentes, cultura humana feliciter provehitur. Egregie observat J. J. WAGNER *System der Idealphilosophie*, p. 287. „*Der Künstler kann den Reitz der Bewegung oder der Qualität denn doch nicht vermeiden. Diese irdische Seite der Kunst ist es indess auch, was selbst Barbaren zu den Kunstwerken hinzieht, sie festhält, und nach Jahrhunderten bildet, was auch endlich die Kunstwerke selbst der Wuth der Barbaren entreißt.*“

231.

Obiectum pulchrum igitur, vt rite percipiatur, ad Subiectum perfecte aestheticum ita est referendum, vt in sensum eius psychicum agat. Sensus hominis psychicus autem vias et ductus, quibus formae pulchrae directe ad eum deferri possunt, tres habet, *tactum psychicum, visum et auditum*. Vnde obiecta pulchra empirica, quae in Subiectum aestheticum agere queunt, triplicis generis sunt:

1) *Tactu psychico* percipiuntur, quorum empirica Materia prius in sensum cadit, quam dein Potentia accedens pari libramento exaequat. Quare obiecta haec *massis solidis* continentur, quae formam *figurae* semper prae se ferunt.

2) *Visu* percipiuntur, quorum Vis empirica prius in sensum incursat, cui dein Materia intime nequitur aequaliter accedens. Haec obiecta *lucem* continent, cuius forma *color* est.

3) *Auditu* percipiuntur, quorum Potentia empirica eodem momento cum Materia sua in sensum incidit; quae obiecta *tonum* continent, cuius forma proin aequae *tonus* est.

His sensibus certe subiicienda sunt ea, quorum formam pulcram nos, tamquam Subiecta perfecte aesthetica, percipiamus. Eo tantum intelligere oportet, quae ECKERMANN l. l. p. 44. dicit: „*Nicht die Idee macht den Dichter, sondern ihre dichterische Idee hat mancher, aber es fehlt ihm die Gabe, sie zur Erscheinung zu bringen.*“ — Propterea merito dolemus tot egregia veterum artificum opera temporum ac bellorum iniuriis aliisque calamitatibus conspectui nostro erepta; et quae ubicunque terrarum forte abdita latent, communi desiderio in lucem protrahenda sensibusque vsurpanda censentur. Graeci, et vt plurimum Romani quoque, artis opera, quibus omnino affluebant, in templis, theatris, porticibus, foris aliisque locis publicis collocarunt; et quum id Romae minus iam vsu veniret, M. Agrippa vt id fieret suasit, oratione magnifica et maximo civium digna, de tabulis omnibusque signis publicandis; quod etiam fieri satius fuisset, quam in villarum exilia pelli, vt existimat PLINIUS hist. nat. XXXV, 9. Musea, pinacothecae, glyptothecae, aliaeque id genus collectiones publicis vsibus recte destinantur, magno culturae humanae commodo. Quamobrem inste conqueritur KERATRY l. l. II, 294. „*On n'ima-*

ginerait pas combien de statues, de bas-reliefs, de beaux marbres antiques et des tableaux de prix, depuis vingt ans, ont été entassés à Londres et dans les châteaux des Lords.

232.

Obiecta perfecte aesthetica, quae his modis sensui psychico Subiecti percipienda offeruntur, sunt:

1) *absoluta*, realia, quae in se quoque ita subsistunt, sicut exhibentur. Huc pertinent non modo naturae obiecta primitiva, ut arbores, flores, lapides, animalia viva, homines, cet. sed etiam artificia callaeologica, i. e. naturae opera beneficio artis physicae (naturam adiuvantis) excolta et perfecta, ut color purus, arbor bene plantata et curata, equus egregie condocfactus, homo recte cultus (§§. 132. 144.). Atque haec *obiecta aesthetica prosaica*, et quidem *primitiva* dicuntur, archetypi absoluti naturae.

2) *Prorsus relativa*, subiectiva, quae aliud in se reapse sunt, aliud Subiecto perhibent. Quod duplici modo fit; nam

a) vel casui committitur, ut, ex obiecti impressione accepta, Subiectum percipiens sibi sistat, quod vult, aut potest, veluti sunt diversa naturae phaenomena miras referentia formas, colores adventitii, lunae facies, nubium species cet., quae formae dein illusoriae, fortuitae sunt, *phantasmata*;

b) vel fine proposito efficitur, ut ex impressione obiecti percepta Subiectum sibi quidem etiam aliquid aliud sistat, quam quod in obiecto reapse adest, sed tamen certum quid ac determi-

natum, velut in tabulis pictis, musicis operibus cet.; quae sunt opera ingenii aesthetici, *obiecta poëtica primitiva*.

Inde clarum est, quomodo prosaicum obiectum deforme, tamen poëtice pulcrum apperipi queat. — Ita intelligi potest, quod alii saepe de prosa et poësi vitae humanae loquuntur. — Obiecta aesthetica naturae prosaica, quae etiam perfecte aesthetica, pulcra, esse possunt, multum sane differunt ab obiectis prosaicis intellectus et rationis, quae pariter pro se absolute perdurant, veraque sunt, at sola Mente tantum abstrahendo et cogitando cognoscuntur, quae proinde neque ut sensuality (aesthetica), neque ut pulcra tractari sed intra subtilis intelligentiae ambitum contineri debent. Conf. F. SCHILLER *über die nothw. Gränzen beym Gebrauche schöner Formen*.

233.

Obiecta aesthetica tam prosaica, quam poëtica, quatenus primitiva sunt, non modo a natura pulcritudine imbuti, sed etiam arte (§§. 110. sq. 132. sqq.) omnino pulcra reddi, in formam pulcram redigi possunt. Haec ars proinde aesthetica *primitiva* erit, eademque vel *prosaica*, vel *poëtica*. Illa in obiectis aestheticis absolutis primitivis intimam, qua iam a natura corporea pollent, Materiae ac Potentiae conjunctionem ad aequalitatem desideratam adducere novit; velut ars hortos, agrosque colendi, feras animantes condocerendi, pueros educandi cet. Haec in obiectis prorsus relativis primitivis, adeoque in operibus ingenii, quae natura psychica generat et condit, perficiendis atque expoliendis versatur. Vnde facile perspicitur, alia esse *obiecta pulcra prosaica naturae* (corporeae), alia *artis*; sicut caute pariter

discernenda sunt *obiecta pulchra poetica naturae* (psychicae), et *artis*.

Obiecta etiam naturae absoluta, quae tamquam pulchriora vel nobis tantum imaginari, vel aliis exhibere volumus, prius in formam prorsus relativam transmuetamus. „Indem der Künstler irgend einen Gegenstand der Natur ergreift, so gehört dieser schon nicht mehr der Natur an; ja man kann sagen, dass der Künstler ihn in diesem Augenblicke erschaffe, indem er ihm das Bedeutende, Charakteristische, Interessante abgewinnt, oder vielmehr erst den höhern Werth hineinlegt.“
GÖTHE *Propyläen* I, B. 1. St. Einl. XVIII.

234.

Praeterea vero *forma quaecunque primitiva*, tam prosaica, quam poetica, etiam in alia Materia quadam vel significando exprimi, vel imitando assimilari potest, quo ea iterum ac denuo praesens sistitur, seu *repraesentatur*. Quin imo ingenium (strictiore significato) formam primitivam in se genitam ad alia Subiecta neque referre secus potest, nisi eam denuo extra se praesentem sistat ac producat; ut adeo cuiuseunque operis ingenii forma externa nihil aliud sit, quam repraesentatio formae internae seu primitivae. Eadem via etiam formae primitivae copia fieri, exemplariumque numerus multiplicari solet, quo ea pluribus Subiectis percipienda offerri queant. Haec autem pariter *arte aesthetica* fiunt, nempe *secundaria*, quae recte *repraesentans*, *Darstellungskunst*, dici potest; eademque iterum vel *prosaica*, vel *poetica* est, quatenus formam primitivam vel prosaicam, vel poeticam repraesentat.

Cum PLATO poëtam a prosaico artifice distinguit, hunc ἰδιώτην appellat, i. e. proprie, vt in se res est, loquentem. *Sympos.* VI, 2. — Quae JEAN PAUL *Vorschule der Ästhetik*, *Progr.* II. et III. de ingeniis passivis et activis acutissime animadvertit, hinc explicatum suum nanciscuntur. — Aberrationes variae, in arte pulcra tum prosaica tum poëtica occurrentes, non minus ingeniose quam diligenter notantur in *Proypläen* II. B. 2. St. p. 108. sqq.

235.

In quolibet opere artis repraesentantis igitur, quod obiectum primitivum seu prosaicum seu poëticum exhibet, interna forma probe discerni potest a forma eiusdem externa, quam utramque tamen, vt opus perfectum sit, et pulcrum per se quidem esse, et inter se intime consentire, oportet. Sicut vero vtriusque formae huius ea conditio, qua quaelibet Materiae ac Potentiae intimam et aequalem coniunctionem prae se fert, *pulcritudinem formae efficit*; ita in vtriusque formae intima et aequali consensione mutua, seu in *forma intermedia* (§. 186.), id consistit, quod *Expressionem* (§. 183.), tanquam Interni manifestationem et enuntiationem in Externo, vocare solemus.

De obiectorum naturae formis primitivis quidem hac ratione valet effatum cel. GÖTHE. quod §. 110. commemorabamus: *Natur hat weder Kern noch Schale, Alles ist sie mit einem Male.* Ibi enim Internum nil aliud est, nisi Potentia pura; Externum nihil nisi Materia pura; quae duo iam in empiria non amplius discernuntur. — In iisdem obiectis tamen, quatenus arte repraesentantur, iam forma interna (primitiva) ab externa (secundaria) et ab intermedia distingui potest. In quibus operibus id, cuius forma interna turpis, v. c. simiae, ranac, vermis, &c. forma externa in se pulcra

repraesentatur, haudquaquam eum perfectionis gradum attigisse censebitur, quem illud assecutum est, cuius et primitiva et secundaria forma pariter pulchra est, velut equorum statuae in aedibus S. Marci Venetiis, vel imagines ovium, taurorum, canum cet. quas *Berchem*, *Potter*, *Wowermann*, *Roos*, *Tempesta*, aliique pictores; vel simulacra formae insignis humanae, qualia *Raphael Urbinas*, *Rubens*, *Titian*, *Canova*, *Thorwaldson*, et alii iconographi aut iconoplastae celeberrimi exhibuerunt.

236.

Forma intermedia operis cuiuscunque aesthetici, seu *Expressio*, triplicem admittit diversum perfectionis gradum, quo non tantum singula opera artis, sed etiam integrae artificiorum classes, quae Scholae dicuntur, differunt. Nam

1) forma externa puram putam formae internae aemulationem continere potest, quae tamen fida simul et diligens appareat, quin operosa sit ac molesta; haec vero *simplex imitatio* est, *einfache Nachahmung*.

2) Forma externa exprimere potest internam eo modo, quo artificis ingenium hanc apprehendit, rationem sibi propriam, non aliunde assumptam, nec communem, sequi volens, eoque aliis dissidens. In quo *modus cuique peculiaris*, *Manier*, consistit, qui eo perfectior est, quo quis ingenio pollet feliciore.

3) Forma externa ita declarare potest internam, ut indolem huius genuinam, veram et constantem, qualis omni aevo permanet, ex asse referat; talis expressio *Stylus*, *Styl*, vocatur.

Conf. GÖTHE Fragmente über Italien. num. 2. und 7. — KÉRATRY l. l. II, c. XXI. „Ce n'est pas sans motif qu'on a donné à l'emploi des couleurs et des li-

gnes, dans un tableau, le nom par lequel on désigne l'emploi des mots, des diverses locutions et des images dans les compositions littéraires. Le style, duquel il a été dit par un grand écrivain, que „c'est tout l'homme“, est, en peinture, la manière de rendre la composition, qu'on a conçue, sous le rapport des formes, du coloris et de l'expression; en deux mots, c'est l'exécution caractérisée, c'est tout l'artiste.“

237.

Operis aesthetici pulcritudo igitur saepe tantum in forma eiusdem interna recondita latet, nonnunquam externa forma sola continetur, interdum ambabus formis inest, seiunctis tamen, neque ad intermediam, ut oporteret, coalescentibus; rarissime vero tam interna quam externa forma, pariter venusta, intermedia formositate quoque conveniente gaudet. Denique ipsa haec singularum quarumvis formarum pulcritudo etiam per se diverso gradu consistere solet, prouti minus magisque ad intimam et aequalem Potentiae Materiaeque coniunctionem accedit, vel ab eadem deflectit. Qui proinde in operibus aestheticis singulas tantum partes formasque carptim quasi apprehendere conatur, ea, in quorum partes pulcras forte primum impingit, pulcra omnino declarare solet; ea vero, quorum partes minus pulcras prius advertit, universe deformes pronuntiat, iniquo utrinque iudicio circumventus. Quare opus artis quodlibet semper ut unum aliquod totum, ut organismus aliquis integer, assumendum est, cuius partes etiam singulae venustae postea, continuo tamen respectu habito totius, per se spectari aestimarique debent. (§§. 202. 215.)

Internae formae pulcritudo insignis saepenumero deprehenditur in monumentis rudibus artis vetustissimae, in asperis poetarum priscorum carminibus, quae inde pretium peculiare nanciscuntur. — Forma duntaxat externa venusta comparet, in iis poetarum foetibus innumeris, ubi limae labor et mora quidem cernitur, de quibus tamen HORATIUS ait (*ep.* II. 100, sq.)

Non satis est pulcra esse poemata; dulcia suntu,

Et quocunque volent, animum auditoris agunto.

Huc pertinent „*minoris picturae celebres in penicillo, e quibus fuit Pyreicus, arte paucis postferendus, — humilia quidem secutus, humilitatis tamen summani adeptus gloriam. Tonstrinas, sutrinisque pinxit, et asellos, et obsonia ac similia: ob hoc cognominatus Rhyparographos* (ῥυπαρογράφος, aliis ῥωπογράφος, CICERO *ep. ad Attic.* XV, 16.) *in iis consummatae voluptatis; quippe eae pluris venire, quam maximae multorum.*“ PLINIUS *hist. nat.* XXXV, 37. — Quod veteres ῥωπὸν vocarunt, recentiores *Bambocciadas* appellare solent, in quibus potissimum Flandrici pictores eminent, Petrus van Laar, Ostade, le Duc, Teniers, Brouwern, Mieris, alii-que multi.

Et externam et internam formam insignem, intermedia tamen haud recte copulatas, exhibent saepe artifices secus celeberrimi, de quibus merito conqueritur censor aequissimus in *Propyläen* I. B. 2. St. p. 78: „*Wahrlich man geräth oftmals in Versuchung, zu glauben, die Künstler von dieser Art hätten den Begriff von Freyheit und Selbstständigkeit ihrer Kunst gar nicht zu fassen vermocht, indem sie dieselbe so weit herabwürdigten, ihren Zweck verschieben, den Ausdruck schwächen, ihr die Ehre durch sich selbst zu bedeuten und zu wirken, rauben, und sie gleichsam zu Bildern für Bänkelsänger missbrauchen.*“

In operibus artis pulchrae igitur et quod Internum vocatur, et quod Externum est, et quod vtrum-

que hoc iungit ceu Intermedium, semper formam pulcram referat, oportet. Quae cum a Subiecto aesthetico non alias, nisi sensu psychico percipiatur, cuius tria sunt organa peculiariora, tactus nempe psychicus, auditus et visus, pro diversitate formarum his organis quibusque proprie convenientium, tria quoque artis pulchrae genera constanter discernuntur:

1) *Ars figurarum*, quae formas pulcras offert solidas, ad tactum psychicum proprie pertinentes; *Plastica pura*.

2) *Ars tonorum*, quae formis pulcris utitur, quas auditus duntaxat percipit; *Musica pura*.

3) *Ars colorum*, quae formas continet pulcras, quales visus tantum apprehendit; *Pictura pura*.

239.

Haec diversitas autem non tantum in externis internisque formis operum pulcrorum conspicua est, verum praesertim in forma intermedia comparet. *In arte plastica* enim Internum ita neclitur cum Externo, ut illud quidem huic continuo inhaerens, motum vitamque indat, simulac tamen ad Subiectum aestheticum refertur, illico actuositatem interrumpere, efficaciamque suam sistere ac se ipsum quasi retrahere videatur intra velum Externi, quod tamdiu immotum rigescit, donec imaginandi Vi Subiecti percipientis iterum animetur. — *In arte picturae* vero Internum perpetuo praecurrere videtur Externo, quod circumvolitando quasi ac ludendo eripere nititur Subiecti oculis, nisi hi acute firmiterque illud defigant. — *In arte musica* Internum et Externum

indivulso nexu aequali continenter nexa sunt, adeo ut ubi alterum comparet, illico adsit et alterum, disparente vno, aliud e vestigio diffugiat.

Multa in hanc rem, praecipue de eo, quod inter plasticam ac picturam interest, egregie disserit E. H. TOELKEN *über das Basrelief und den Unterschied der plastischen und malerischen Composition*. Berlin. 1815. 8. — num. XIV, XV. — Graeci vetustissimi Musas primas, Jove altero natas, harum artium tutelares, Thelxiopen, Aoiden, et Aphēn (ita enim loco Archen legendum censeo) nominarunt. CICERO *de nat. deor.* III, 21, 54.

240.

Formae secundariae, quas artes hae purae prae se ferunt, in operibus plasticis, musicis pictisque, vel *Imagines* esse solent formarum primitivarum, vel earundem *Signa* duntaxat (§§. 184. 188.). Quatenus Imagines repraesentant, obiecta sunt prorsus relativa quidem, at per se iam integra totaque, sui iuris, quae tam Internum, quam Externum Intermediumque suum in se complectuntur, proinde significationem suam in se ipsae continent, id quod *Illusionem*, *Täuschung*, sano significatu acceptam, rectius vero *Veritatem artis*, *Kunstwahrheit*, vocari solitam, in quolibet opere pulcro necessariam, adfert. Quatenus autem Signa sunt, formas primitivas vel symbolice, vel allegorice (§. 188.) tantum, indicant, obiecti aesthetici partem externam duntaxat absolvunt, Internum quippe suum in se non complexae, neque significationem suam in se ipsae continent. Quam differentiam in iudiciis de operum eiusmodi pulcritudine ferendis probe advertendam existimamus.

Hac ratione opera quaedam plastica, musica, picta, omnino *puras* putas *Imagines* esse scimus, velut sunt effigies hominum ad vivum expressae, vox humana ex imo pectore manans; quaedam autem, velut statuae deorum apud Graecos et Romanos veteres, *pura* puta *Signa* dicenda sunt, quod nomen illis quoque adhaesit; quaedam denique alio respectu tamquam *Signa*, alio vt *Imagines* considerari queunt, v. g. symbolicae repraesentationes virtutum cardinalium, vt vocantur, quas RAPHAEL VRBINAS in Vaticano, DOMINICHINO in aedibus S. Caroli Catinari Romae pinxerunt.

241.

Quemadmodum vero hae artes simplices ac purae formas externas operum suorum singulis tantum quibusque organis psychicis, velut iisdem maxime proprias, directe imprimunt: ita vicissim artes aliae formas easdem plures inter se nexas, vt ad plura organa simul deferantur, vna sistere solent; quas ideo *artes complexas* nominare liceat. Sic *ars topiaria* formas non tantum visui, sed etiam tactui proprias vna comprehendit; *ars orchestica* aequae tam visui, quam tactui convenientes formas complexas eodem tempore offert; *ars mimica scenici actoris* non modo tactui, sed visui et auditui simul congruas formas iunctim proponit.

Vtraque species artium tamen, et quae purae et quae complexae dicuntur, semper formas externas cuique organo, in quod agunt, proprias exhibet, quare has *artes formatrices proprias*, *eigentlich bildende Künste*, compellare non veremur.

242.

At vero id, quod in operibus artis Externum est, via quoque indirecta organis psychicis percipiendum offerri potest, nempe *Signorum* adminiculo. His enim efficitur, ut forma externa vel eidem organo psychico, cui quidem a natura proprie convenit, nunc improprie (mediate) designetur; vel ad alia certe organa, ad quae propria indole sua non spectat, mediate traducatur, per quae dein ad imaginandi vim propagata huius ope rursum interne ad sua organa propria defertur. Artes has igitur, quae formas improprias adhibent, *semiticas*, quasi *signantes*, *zeichnende Künste*, appellamus. Hoc modo formae solidae, quae proprie tactu percipiuntur, *lineis*, velut signis, visui designari possunt, unde formae lineares nascuntur, et ipsa *pictura linearis*, seu ars delineandi. Hac ratione formae colorum, quae visui propriae sunt, pariter visui, at improprie, sistuntur *ope lucis et umbrae*, quatenus signa sunt colorum; unde *Pictura monochromateia* (PLINIUS *hist. nat.* XXXV, 5. et 11.) oritur, ad quam etiam *ars chalcographica* pertinet. — Formas vero tam visui, quam tactui et auditui proprias, *sermone*, tamquam signo latissime patente atque vberissimo, directe quidem auditui, per hunc autem indirecte ceteris omnibus organis, exhibere solemus in *arte eloquentiae*.

243.

Obiecta aesthetica empirica porro inter se differunt ea indole, qua quaedam infimo tantum pulcritudinis gradu (§. 116.) consistunt, alia ad altiorem (§. 125.), alia denique ad supremum eius gradum

(§. 145.), emergunt. *Res* nempe, quae *anorganicae* dicuntur, cuicunque sensus psychici organo seu primitus offerantur, seu forma secundaria repraesententur, imum semper pulcritudinis locum occupant; *res organicae physicae* superiorem venustatis gradum tenent, supremum autem eae, *quibus organismus psychicus* inest. Cum tamen hi pulcritudinis gradus omnes in vnaqualibet earum artium, quas ex organorum sensus psychici diversitate triplici distinguimus, occurrant: non possunt ii peculiare aliquas artium classes pari cum illis ordine consistentes (coordinatas) efficere, verum vt subnexae modificationes tantum partesque illarum considerandae sunt.

Obiectorum anorganicorum formis vt plurimum ars plastica occupatur. Etenim aedium, supellectilium, vasorum, sarcophagorum etc. opera profert, quae tantum formas id genus recipiunt. *Architecturam* itaque arti plasticae, vt speciem subiunctam, accensere oportet, quae tamen ob numerosa et ampla et ad vitae necessitatem suavitatemque pertinentia opera, quibus intenta est, singulari attentione digna censetur. Formas organicas physicas ars plastica potissimum opere *anaglyphico* sistit; psychicas maxime *statuaria* curat. — In arte picturae iam Graeci *ἡσυχαστικῶν, χορογραφικῶν, ζωγραφικῶν* distinxerunt. — In musica etiam eas species, quae ad repraesentandas tonitruum tempestates, ventorum procellas, aquarum sonitus, machinarum bellicarum fragorem etc. pertinent, haud quisquam eodem habebit loco, quo vel animalium voces expressas, vel animi humani sensus motusque tonorum modulatione declaratos.

244.

Formae, quae organismum psychicum referentes pulcritudinis gradum supremum tenent, in qualibet arte pura propriam ac peculiarem indolem,

seu characterem, sibi vindicant ac tuentur. (Conf. §. 237.). *In arte plastica* nimirum hae formae vel motus praesentis actionisque durantis momentum aliquod praegnans, vel actionis modo terminatae momentum continuum, exhibent, adeoque *characterem dramaticum* continent. *In tabulis pictis* formae humanae potius rerum olim gestarum, aut antea visarum ac perceptarum vivam repraesentationem atque expositionem exhibent; unde *character epicus* illis convenit. *In arte musica* magis animi nunc impulsus motus, vitaeque internae prorumpentis expressio adest, quae *lyricum characterem* refert.

Idcirco artes complexae in summis formarum pulcrarum gradibus interdum duplicem characterem enuntiant; velut ars mimica, non modo dramatico, sed etiam lyrico characterem pollet. Ob eandem causam *Poësis*, quae signo suo mirabili omnium artium formas repraesentare novit, et epicum, et dramaticum, et lyricum characterem referre potest, unde praecipua poëmatum genera pendent, quibus reliquae formae, tamquam species subiectae, continentur. Vid. GÖTHE'S *Werke. Ausg. letzt. Hand. VI. B. p. 120. Naturformen der Dichtungen.*

245. —

Quaecunque *res pulchrae* igitur in usu vitae communi occurrunt, ad has fere classes revocari queunt, quibus etiam *artes* iisdem formandis aptae continentur:

I. Absolute pulchrae (Obiecta calleologica).

II. Relative pulchrae (Obiecta aesthetica), quae rursus

a) relative pulchrae quidem sunt, in se tamen simul etiam absolute pulchrae; nempe *formae prosaicae pulchrae*.

b) Prorsus relative pulcræ, nimirum *formae poëticae pulcræ*.

Huius utriusque vero, tam prosaici, quam poë-
tici generis formae, sunt

1) respectu puritatis suae, vel *simplices*, vel *complexae*.

a) *Simplices* nempe (*puræ*), quarum quae-
libet ad vnum aliquod sensus psychici organum
pertinet, ut adeo α) aliae sint formae ad solum
tactum psychicum spectantes, *plasticae*; β) aliae
tantum ad visum pertinentes, *pictae*; γ) aliae
denique auditum duntaxat afficientes, *musicae*.

b) *Complexae*, in quibus variae formae una
continentur, id quod multis modis fieri potest,
pro ingenio artificis diverso.

2) Respectu potestatis suae, vel *propriae*, vel
impropriae.

a) *Propriae*, scilicet *imagines*, (iconicae),
quales omnino statuæ, tabulae pictae, opera
musica sunt, quae simulacra vera formarum pri-
mitivarum exhibent.

b) *Impropriae*, *signa*, (semioticae), quales
et nunc plures usu veniunt, ut pictura linearis
(delineatio), eloquentia, gesticulatoria, etc., et
aliae olim usu veniebant, e. g. hieroglyphicae;
aliae novae praeterea excogitari possunt et in
dies proferuntur, v. c. Selam, seu florum sermo,
Blumensprache etc.; quae proinde, sicut et for-
mae complexae, nulla partitione logica exhau-
riendae sunt.

CAPVT SECVNDVM.

AESTHETICA APPLICATA
SYNTHETICA,

SEV

METHODICA.

246.

Subiectum quantumvis perfectum, et cuicumque Obiecto aesthetico percipiendo par atque idoneum, per se quidem absolute pulcrum esse potest, *aestheticum* tamen haudquaquam erit, nisi Obiectum aestheticum conveniens eidem nectatur. Ac vice versa *Obiectum*, tametsi cuicumque Subiecto aesthetico satisfacere queat, eidemque consentaneum videatur, per se pariter absolute pulcrum declarabimus, nunquam tamen *aestheticum* est, ni Subiecto aesthetico idoneo reapse iungatur. Hac mutua coniunctione (synthesi) igitur solummodo fit, vt illud evadat Subiectum, et quidem aestheticum, hoc autem Obiecti, speciatim aesthetici, naturam induat.

Vt haec diligenter secernantur, tum ipsae notiones purae Subiecti et Obiecti deposcunt, tum experientia, quam §. 238. uberius memorabamus, vrget. Quo magis mirari oportet, libros fere omnes, qui doctrinam pulcri tractant, ea, non sine huius noxa, praetermisisse.

247.

Coniunctio tamen ea duntaxat plenam pulcritudinem aestheticam (relativam) gignit, quae inter

Subiectum perfecte aestheticum atque Obiectum pariter perfecte aestheticum (pulcrum) intima et aequalis est, quam *artem pulcram aestheticam* vocamus. *Intima* nempe sit, quae non externo quopiam impulsu, praescripto aut iussu obtineatur, sed interna propensione ductuque naturae; *aequalis*, quae complexum atque organismum psychicum efficiat, e cuius functione interna deinde organismus novus per se subsistens, flos fructusve, nascatur (§. 140. sq.)

Inter Subiectum aestheticum vero et Obiectum *gratum* vel *iucundum* longe alia coniunctio intercedit, ea nempe, quae organismum physicum redolet; *gratum* enim, velut Materia empirica, a Subiecti corpore ita recipitur absumiturque, ut in complexum eiusdem organicum physicum transeat. Inter Subiectum denique aestheticum et Obiectum *bonum* seu *morale* coniunctio tantum spiritualis obtinet.

248.

Non modo artifex obiectum aliquod pulcrum *formare* volens hoc nexu contineri debet, quem supra ut organismum psychicum definiebamus (§. 139. sq.), e quo dein opus pulcrum prodeat: sed etiam is, qui formam pulcram recte *percipere* cupit, advertat oportet, inter se atque obiectum suum eandem intercedere connexionem psychicam. Quare bene moment perspicacissimi quique rerum pulcrarum censores, obiectum pulcrum ab eo tantum recte percipi posse, qui illud denuo in se ipse formare novit.

Ita W. v. HUMBOLDT *ästhetische Versuche*. Braunschweig. 1799. 8. p. 9. ait: „*Die Einbildungskraft durch die Einbildungskraft zu entzünden, ist das Geheimniss des Künstlers. Er muss die unsrige nö-*

„thigen, den Gegenstand, den er ihr schildert, rein
 „aus sich selbst zu erzeugen.“ — J. D. FALK *kleine*
Abhandlungen die Poësie und Kunst betreffend. Wei-
mar. 1803. 8. p. 71. „Werke, wie der Laocoon, zer-
 „gliedern (rein auffassen) heisst, sich noch einmal in
 „den Standpunct versetzen, worin der Urheber sie em-
 „pfing, und das Kunstwerk mit dem Künstler gleich-
 „sam zum zweyten Mal erschaffen.“ — J. P. ECKER-
 MANN *Beyträge zur Poësie, p. 108.:* „Auch der Leser
 „muss produciren können, wenn er den Schriftsteller
 „verstehen will; was er von einem Buche nicht pro-
 „duciren kann, das bleibt (für ihn) todt.“

249.

Ad coniunctionis (synthesis) huius consummatam rationem, quae pulcritudinis aestheticae plenitudinem, atque adeo organismi psychici maturitatem continet, haud secus pervenire licet, quam progressionem continua per gradus succedente. Hac lege scilicet evolutio organica peragitur, quae repentinos ac desultorios transitus omnino respuit. Quare tam in Subiectis singulis, quam in eorundem communione aut complexu, qui *Publicum* audit (§. 226.), magnopere cavendum, ne alia, quam hac via, ipsaque natura duce, perfectionem artis aestheticae consequi nitantur.

Conf. F. W. J. SCHELLING *über das Verhältniss der bild. Künste zu der Natur. p. 56. sqq.* — Vberriam hanc materiam paucis tantum adumbrare volebamus, ut principia suppeditentur, ad quae omnis historia bellarum artium, tum universa, tum singulorum temporum et populorum, exigenda esse videtur; unde annalium artis praeae ac recentioris conscribendorum tentamina, quae PLINIUS et WINKELMANN (conf. C. G. HEYNE *antiquar. Aufsätze. Leipzig. 1778. 8. 1. St.*

num. 5.), et VASARI, MALVASIA, PASCOLI, BELLORI, alique instituerant, diiudicari queunt.

250.

Gradus autem, quibus ad huius syntheseos aestheticae perfectionem emergere oportet, plures dari facile intelligitur; inter quos tamen, qui notabiliores magisque conspicuas progressiones suppeditant, hi fere sunt:

1) vbi Obiectum aestheticum, velut materia empirica, praevalet;

2) vbi Subiectum aestheticum, tamquam Potentia empirica, eminet;

3) vbi Obiectum et Subiectum aequali conciliatione intime iuncta sunt, sine sui conscientia, ita vt per naturam ad artes deveniatur;

4) vbi Subiecti cum Obiecto coniunctio aequalis e conscientia sui oritur, atque intima evadit, vt adeo per artem ad naturam deveniatur.

Atque his comprehunduntur etiam eorum sententiae, qui diversis characterum classibus descriptis varios pulcritudinis gradus designare solent. Conf. J. D. FALK *Abhandlungen die Poësie u. Kunst betreffend. Weimar. 1805. 8.*

251.

In primo gradu *simplex* rerum, vt sunt, *perceptio atque imitatio* (§. 236, 1.) obtinet, vnde formarum rigor ac torvitas quaedam dura consequitur.

In secundo gradu *modus cuique* Subiecto *peculiaris* (§. 236, 2.) placet, suo quisque iure vti

volens, alter alterius conamina novitate formarum admirabili superare contendit.

In tertio gradu tantum *stylus* (§. 236, 3.) iam valet vigetque, sine conscientia sui clara, *ohne Besonnenheit*; qui proin idem est, quem nativum et antiquum (*naïv, antik*) vocare solent.

In quarto gradu denique *stylus*, cum clara sui conscientia coniunctus, maximam attingit perfectionem, qui, licet in artis praeae formis omnino etiam occurrat, quia tamen potissimum in operibus recentioribus obtinet, *recentior, romanticus* (*modern, romantisch*) appellari consuevit.

Quae de conscientia sui clara, *Besonnenheit*, ad naturam tendente, in formis pulcris perfectioribus necessaria inuimus, iis clariorem lucem foeneratur egregia expositio apud JEAN PAUL Vorschule d. Aesthetik, 1. B. III. Progr. §. 12. — coll. (BÖTTIGER) Urania. 1815. 11. sq. — GÖTHE, Fragmente über Italien. — D. JENISCH über die Meisterwerke der griech. Poesie. Berlin. 1805. 8. p. 355. sq.

Multas nationes certe, in primis gradibus consistentes, ultra illos haud unquam excessisse videmus, e. gr. Etruscos, Aegyptios. Vid. Propyläen I. B. 1. S. p. 68. et 85.

Iisdem gradibus vero, quibus artes in aliquo populo, fortuna favente, ad perfectionem eluctantur, a culmine suo, simulac organismi psychici vis ob quamcunque causam deficit, sensim recedunt aut deiciuntur, nisi fata tristiora, quibus interdum gentes opprimi solent, repentinum adferant interitum.

252.

Si artis aestheticae perfectio, tum in singulis, qui opera eiusdem percipere aut formare cupiunt, tum in populis integris, aetatibus, seculisve per hos gradus

tantum emergit: eadem via etiam cultura sane ad maiorem humanitatis perfectionem hac progressionem ducat oportet. Pulcrarum namque formarum, quas tam natura, quam ars subministrat, ea est vis, ut continuo impulsu suo, primum quidem in sensus hominum physicos facto, postea longiore usu frequentato, sensim ad organismum psychicum transeant, quem dein eadem, qua prius dictum est, successione fovere atque ad maturitatem adducere nituntur.

253.

Obiectum aestheticum pulcrum scilicet etiam rudissimo cuique, qui maxime sensui corporeo indulget, placere, adeoque imperfectae humanitati quoque convenire solet; tum ideo, quia illud semper aliquid plusve minusve ad sensum physicum spectantis continet, quo hic proinde fruitur; tum ideo, quod ne rudissimus quidem ita penitus naturam humanam exuit, ut sensu psychico plane careat, quo itaque pulcrum ipsum quodammodo comprehendit.

Vere profecto advertit J. J. WAGNER, loco iam supra laudato, §. 230: „*Der Künstler kann den Reiz denn doch nicht vermeiden. Diese irdische Seite der Kunst ist es indess auch, was selbst Barbaren zu den Kunstwerken hinzieht, sie festhält, und nach Jahrhunderten bildet, was auch endlich die Kunstwerke selbst der Wuth der Barbaren entreißt.*“ — Quod EDM. BURKE in toto suo opere: „*A philosophical Enquiry into the Origin of our ideas of the Sublime and the Beautiful.* London. 1757. 8., haud satis accurate distinguens, multa inter res pulcras refert, quae iucundis tantum gratisque accensenda sunt.

254.

At vero sensus animalis, seu physicus, hominis facile in sensum huic affinem psychicum transit, cuius facultas unicuique nostrum ab ipsa natura iam indita rerum pulcrarum perceptione primum excitari, dein usu earundem frequentiori rectoque augeri, ac sensim ad summam perfectionem evehi potest. Id quod non tantum observatio diligens eorum, quae quotidie experimur, verum etiam historia culturae omnium populorum abunde testatur.

Egredie ait GÖTTE: *Ist doch wahre Kunst wie gute Gesellschaft; sie nöthigt uns auf die angenehmste Weise das Maass zu erkennen, nach dem und zu dem unser Innerstes gebildet ist.* Conf. C. GARVE *Anmerkung, zu Cicero's Büch. v. d. Pflichten*, 2ter B. S. 147. f. — Ideo nationes, quae ceteris pulciores telluris plagas incolunt, nisi causae potentiores obstabant, prae aliis etiam prius magisque cultas fuisse constat. J. G. v. HERDER'S *Ideen z. Phil. d. G. d. Menschheit*, 1. B. 6tes Buch. — Qui vel in urbibus, vel aliis locis opportunis degunt, ubi formarum venustarum incursationes crebriores experiuntur, humanitate morum vitaeque cultu certe antecellunt eos, quibus perpetuo cum asperioribus rerum impressionibus conflictandum est.

255.

Alia ratione tamen ad Obiectum aestheticum refertur Subiectum tale aestheticum, quod, postquam obiectum integro sensu suo psychico iam recte percepit, mente ac iudicandi facultate sua dein seorsum agente illud nunc ad leges normasque iam cognitae exigens, iisdem consentaneum vel adversum esse censet. Subiectum id genus *Censor aestheticus*, *Kunstrichter*, vocatur. In hac operatione autem,

organismo psychico semoto, Subiectum certe mentem a sensu corporis abstrahens, clara conscientia legum normarumque olim intellectarum agit, impressionum tamen, quas ab obiecto aesthetico perceperat, recordatione in censum adhibita.

256.

Nempe haud satis est semper, pulcras rerum formas eo, quò a natura pollemus, tacito sensu tantum percipere, vel tales etiam ingenii solum nativi alacritate creare. In multis enim sensus ille psychicus, sicut in aliis hoc ingenium quantumvis felix, nondum eam aequalitatem attigit, quam ad utriusque perfectionem requirimus. Quid autem utriusque adhuc desit, aut qua parte nunc ultra modum exuberent, dispicere ac videre non potest, nisi Mens a sensu abstracta, clareque sui conscia, ad normam venusti aliunde iam cognitam et sensum pulcri et ingenium suum exigens, quo seu defectum, seu luxuriantem vbertatem alterutrius advertat. Eadem intelligentia vero dein medelam quoque adferre potest opportunam, vel educatione meliore, vel institutione accommoda, vel exemplis perfectioribus subministrandis, vel admonitione sola, vel aliis e nique modis, quos exacta pulcri cognitio suppeditat.

Sed etiamsi sensus pulcri perfectus atque ingenium absolutum in Subiecto quopiam adsit, non raro tamen fit, ut tam in percipiendo pulcro, quam in eodem formando, vel sensus physicus iusto magis subrepat, vel aliae causae libramentum aequale psychici sensus ingeniive turbent, unde minus pura pulcri perceptio, proinde falsum omnino iudicium aestheticum,

opusque vitiosum prodeat, necesse est. Quae haud alia ratione corrigi, neque ad rectum tramitem revocari possunt, nisi Mentis intelligentia subtili, quae rerum formas ad normam pulcri diligenter examinando diiudicet, quo sensus pulcri atque ingenium suas advertant aberrationes. Ita dein etiam eorum, quae sensus pulcri recte probat, ingeniumque praeclare instituit, ratio certa reddi potest, quam e sola legum pulcri cognitione hauriendam esse liquet. Ita denique aliorum iudicia de rebus, quae tamquam pulchrae obtenduntur, eadem trutina pensari queunt, ut opiniones in contrarias partes disputantium dirimantur; sicut veritas omnis ad intellectus rationisque leges excutienda est.

Leges autem pulcritudinis, tam ex ipsa hominis natura sincera, quam ex operum, quae omnis aetas adhuc pulcris accensebat, indole diligenter investigata, haustas, Scientia pulcri, seu Philocalia, complectitur, cuius *utilitatem* inde quoque metiri, pretiumque definire convenit.

DE HISTORIA PHILOCALIAE.

257.

In historia scientiae cuiuspiam enarranda *vel* ita versari possumus, ut opera tantum de materiis ad scientiam pertinentibus scripta et in lucem edita, horumque auctores recenseamus, unde statum literarum et librorum, quibus omnes scientiae huius partes comprehenduntur, cognoscere licet; atque haec vocatur *historia externa scientiae*, seu *literaria*, *cognitio librorum*, *Bücherkunde*; *vel* id agimus, ut initia, progressum, vicissitudinesque notabiliores scientiae, ac praesertim conatus varios eam perficiendi et stabiliendi exponamus, unde praesens status internus scientiae intelligitur; haec vero *historia interna scientiae* appellatur. Utramque rationem coniungere oportet, quoties amplior et ad singulas quasque partes diffusa expositio vicissitudinum, quas disciplina quaedam subivit, desideratur. Hic utraque seorsum primis lineis tantum adumbranda est.

258.

Historia Philocaliae literaria nempe, seu *externa*, multo amplior iam est, quam *ut* hoc loco percenseri possit. Fontes igitur tantum praecipuos, e quibus necessaria operum in hoc scientiarum genere editorum notitia hauriri queat, indicabimus. Sunt autem fere sequentes:

JOH. GEORG SULZER's *allgemeine Theorie der schönen Künste, in alphabet. Ordnung etc.*

IV. Theile, gr. 8. letzte Ausgabe, mit Zusätzen vermehrt. Leipzig 1792—99. Die literarischen Zusätze von CHR. FR. V. BLANKENBURG auch besonders abgedruckt. Leipzig 1796—1793. 3 Bände. gr. 8. — Huc pertinent etiam Nachträge zu SULZER's allgemeiner Theorie der schönen Künste, oder Charaktere der vornehmsten Dichter aller Nationen, nebst Abhandlungen über Gegenstände der schön. Künste. (Ediderunt DYK et SCHWAB.) Leipzig 1792—1803. 8 Bände. gr. 8.

JOH. KOLLER Entwurf zur Geschichte und Literatur der Aesthetik von Baumgarten bis auf die neueste Zeit. Regensburg. 1799. 8.

W. T. KRUG Versuch einer systematischen Enzyklopädie der schönen Künste (mit literär. Notizen). Leipzig. 1802. 8.

(J. G. GRUBER) Revision der Aesthetik in den Ergänzungsblättern zur hallischen allg. Literatur-Zeitung, in den Jahrg. 1805 u. 1806.

(J. S. ERSCH) Belletristische Literatur im allgemeinen Repertorium der Literatur, in den Jahrg. 1785—90; 1790—95; 1795—1800.

Eiusdem Literatur der schönen Künste. Amsterdam u. Leipzig. 1813. 8.

A. WENDT, in der Allg. Encyklopädie der Wissenschaften u. Künste, herausg. v. Ersch u. Gruber; Leipzig, 1818. f. 4. Artik. Aesthetik.

JOS. HILLEBRAND Lehrbuch der Literar-Aesthetik, oder Theorie u. Geschichte der schönen Literatur. 2. Bände. Mainz. 1827. 6.

259.

Quod ad *internam scientiae pulcri historiam* attinet, in ea praecipue haec momenta sunt, ad quae attentionem nostram dirigere oportet.

Rebus pulcris, quas non modo natura benigna in locis coeli clementia et vbertate soli florentibus proferebat, sed quas vel harum exemplo, vel alacris ingenii impulsu, prompta hominis manus etiam imitari ac sistere tentabat, non poterant non et singuli quique, et gentes integrae, cum voluptate perfrui, easdem deformibus praeferre atque in pretio habere magno, quin necessitatem seu causas harum deliciarum intelligendi, seu origines earum abditas cognoscendi, sentirent. Vt enim CICERO *de orat.* III, 50, 495. recte advertit, „ cum in omni „ genere, tum in hoc ipso, magna quaedam est vis, „ incredibilisque naturae. Omnes enim tacito quo- „ dam sensu, sine vlla arte aut ratione, „ quae sint in artibus ac rationibus recta ac prava, „ diiudicant; idque cum faciunt in picturis, et in „ signis, et in aliis operibus, ad quorum intelligen- „ tiam a natura minus habent instrumenti, tum „ multo ostendunt magis in verborum, numerorum „ vocumque iudicio; quod ea sunt in communibus „ infixis sensibus, neque earum rerum quemquam „ funditus natura voluit esse expertem.“ —

260.

Enimvero mens humana, quantumvis inculta, tamen iam corporeas res (materiales) ab incorporeis obscure discernens, has posteriores vel quatenus corporibus ipsis omnino insunt et in iis agunt conside-

rat, vel tamquam a corporibus seiunctas ac per se subsistentes contemplatur, operationibus a natura nobis impositis, quarum illam intellectus, hanc rationis, esse dicimus. Ac duplici hoc modo pulcritudinem quoque homines omni tempore spectabant. Quare alii vim atque ἐνέργειαν pulcri admirabilem ad coelestia, qualia in aethere, sole, luna sideribusque cernebant, referentes, descensum eiusdem ad terram, apparitionemque in rebus humanis mythice adumbrarunt, fabulisque, pro varia temporum gentiumque cultura diversissimis, exposuerunt. Vnde tam orientalium populorum vetustissimae traditiones, rudes eae quidem, at valde memorabiles, Graecorum vero postmodum suauissimae narrationes mythicae ad hunc orbem pertinentes, originem duxerunt. Conf. C. A. BÖTTIGER *Ideen zur Kunst-Mythologie. Erster Coursus. Dresden u. Leipzig. 1826. 8.* — Alii contra, iudicio sensuum certo potius nixi, formas pulcras ab invenustis discernere atque imitando exprimere satagentes, regulas legesque, ad quas pulcritudo earundem exigenda esset, exquirere tentarunt; quorum conaminum, indubie longo temporis tractu prius iam institutorum, felicior tandem successus tribuitur POLYCLETŌ, qui 450 annis ante Chr. nat. non tantum in doryphori statua has regulas expressit, sed, si GALENO fides habenda, easdem etiam opere scripto illustravit.

261.

Vtriusque huius modi pulcritudinis intelligentiam concipiendi et vberius evolvendi doctissimos ac

subtilissimos auctores postmodum nacta est Graecia in PLATONE atque ARISTOTELE.

PLATO scilicet e philosophiae suae principiis *Ideas* venustatis per se quoque subsistentes assumens, easdem in rebus puleris, quas experientia sensibus offert, quasi resplendere atque elucere statuit. In *Phaedro*, qui locus classicus est, haec ita fere proponit: „Omnis anima hominis, natura sua (*φύσει*), „ antequam in hoc corpus venisset, ea, quae in se „ reapse sunt, τὰ ὄντα, intuita est; postquam autem „ in hoc corpus transiisset, eorum recordari non „ aequae facile accidit cuique, ob multas causas. Quam- „ obrem paucae sunt animae, quibus satis memoriae „ priorum supersit. Hae vero, quando hic similitu- „ dinem aliquam eorum, quae olim intuitae erant „ (τὶ τῶν ἐξελ' ὁμοιωμά), advertunt, percelluntur, „ suique impotes fiunt; quae tamen haec affectio sit, „ ignorant, quia non satis omnino persentiunt. Iusti- „ tiae quidem et temperantiae et aliorum, quae ani- „ mis pretiosa sunt, splendor nequaquam inest his „ similitudinibus (ὁμοιώμασιν); sed perpauci tan- „ tum per obscura media et organa in has similitu- „ dines penetrando, id, quod iis repraesentatur, „ vident. Pulcritudinem vero ipsam claram tunc so- „ lum videre licebat animae, quando cum diis in lu- „ ce pura, ipsa quoque pura et immaculata, versata, „ felicem visionem contemplationemque sequebatur, „ soluta ab hoc, quo nunc cingitur, corpore. Pul- „ critudo tamen et cum illa progrediens effulgebat, ita „ ut anima huc profecta eam quoque percipiat per

„ sensum acutissimum oculorum, quo quidem neque
„ temperantia, neque iustitia, cernitur. Sola scilicet
„ pulcritudo hanc habet sortem, ut maxime omnium
„ et perspicua sit, et amabilis.“

262.

ARISTOTELES contra, quantum e scriptis, quae ad memoriam nostram perlata sunt, videre licet, pulcrum, quatenus in sensum humanum agit, tantum respiciens, praesertim e poëtarum aevo suo celebratorum operibus pulcris, aliisque artificiis, quorum copia non defuit, et quae tantum ut ex imitatione formarum primitivarum, quas artifex repraesentare vult, nata considerabat, notas partesque singulares diligenter collectas in conceptus unitatem iungens, leges et regulas pulcri, in variis artium formis recte condendis stabilire conabatur.

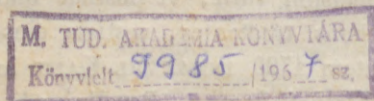
263.

Sententia Platonis poëtica magis, et ingeniis ad opera pulcra condenda excitandis potius, quam ad eorum pulcritudinem intelligendam aut explicandam apta, ab omnibus, qui vivaciore pollebant imaginandi vi, adoptata, tam in Academiae spatiis, quam in Schola Alexandrina neoplatonica vigeat, e qua praesertim PLOTINUS c. 250 ante Chr. n. celebratur; dein seculo XV. in Italia per MARSILIUM FICINUM, PICUM MIRANDOLAM, aliosque resuscitata, postea diu rursus neglecta, nostris temporibus denuo multorum studiis restituitur.

264.

ARISTOTELIS doctrina, mentis humanae ad rerum pulcrarum vsum sensumque conversae, indeque perpetuo reflectentis, functiones describens, eo pluribus probari debebat, quo facilius omnibus ad vitam communem pertinentibus formis accommodari poterat. Quare non tantum inter Peripateticos, et postmodum inter Scholasticos, verum etiam inter aevi recentioris Philosophos quam plurimos nacta est asseclas, qui singulas quasvis rerum artiumque pulcrarum species diligenter perquirerent, earundemque formas, partes et iuncturas accurate definire contenderent. Vnde quidem observationum subtilium, notationum criticarum, regularumque specialium copia enata, sub initium seculi proxime praeterlapsi apud omnes rerum harum studiosos commune ferme desiderium excitaverit, easdem in ordinem aptum redigendi, eaque forma comprehendendi, quam scientiae nexus, recta series et plenus ambitus deprecatur. Qua in re postquam DU BOS, CH. WOLF, CROUSAZ, HUTCHESON, ANDRÉ, BATTEUX, BURKE, HOGARTH, HOME, DIDEROT, aliique multum elaborassent, dein ALEX. GOTTL. BAUMGARTEN († 1762.) feliciore vsus successu, disciplinae suae nomen *Aestheticae* indidit, tantumque applausum tulit, ut posthac omnes fere hoc scientiae genus tractantes, vestigia eius premerent. Anno autem 1790 IMMANUEL KANT in opere: „*Critik der Urtheilskraft*“, Berolini edito, naevos huius systematis ostendere, pulcri momenta effectusque in naturam humanam accuratius exponere conatus est, ita tamen, ut supremum aliquod pulcritudinis principium, quo scientia pulcri seu fun-

damento suo niteretur, constitui posse negaret. Ab hoc inde tempore novus aetheticas institutiones excolendi ardor Philosophos invasit, quorum conamina diversissima vberius exponere in alium locum reservamus.

B V D A E,

TYPIS REG. LITER. VNIVERSITATIS VNGARICAE.

